

Interreg

Līdzfinansē
EIROPAS SAVIENĪBA

Latvija – Lietuva

SOCIĀLO INOVATORU DARBĪBAS SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE ZEMGALES REĢIONĀ (LATVIJA) UN ZIEMEĻLIETUVĀ

Projekts Nr. LL-00020, *RE:IMPACT*

D.1.1.2 SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

Autortiesību īpašnieki: Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, Lietuvas sociālā biznesa asociācija, Rokišķu rajona pašvaldības administrācija, Zemgales plānošanas reģions

Autori: Regita Zeiļa, Līva Švarce, Līga Ivanova, Sandra Grigorjeva, Viktorija Bražiūnaitē, dr. Vilma Atkočienē, dr. Līga Paula, dr. Lāsma Līcīte-Ķurbe, dr. Ieva Žebrytē.

Šis dokuments „SOCIĀLO INOVATORU SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE ZEMGALES REĢIONĀ (LATVIJA) UN ZIEMEĻLIETUVĀ” ir sagatavots Interreg VI-A Latvijas – Lietuvas programmas 2021–2027. gadam projekta Nr. LL-00020 RE:IMPACT – sociālās uzņēmējdarbības ekosistēmas uzlabošana Zemgalē un Ziemeļlietuvā – ietvaros. Šo projektu līdzfinansē Eiropas Savienība. Par salīdzinošās analīzes saturu pilnībā atbild projekta partneris Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, un tas var neatspoguļot Eiropas Savienības oficiālo nostāju. Uzziniet vairāk par projektu: https://latlit.eu/re_impact/

LIETUVOS
SOCIALINIO VERSLO
ASOCIACIJA

LATVIJAS SOCIĀLĀS
UZŅĒMĒJDARBĪBAS
ASOCIĀCIJA

Satura radītājs

IEVADS	3
1. SOCIĀLO INOVATORU EKOSISTĒMA ZEMGALĒ (LATVIJA) UN ZIEMEĻLIETUVĀ	5
1.1. SOCIĀLO INOVATORU TIESISKAIS REGULĒJUMS	5
1.2. SOCIĀLAJĀ INOVĀCIJĀ IEINTERESĒTĀS PUSES	8
1.3. SOCIĀLO INOVATORU FINANSĒJUMS	9
2. SOCIĀLO INOVATORU DARBĪBAS SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE ZEMGALĒ UN ZIEMEĻLIETUVĀ	12
2.1. METODOLOĢIJA	12
2.2. APZINĀTO POTENCIĀLO VAI ESOŠO SOCIĀLO INOVATORU ANALĪZE ZEMGALĒ UN ZIEMEĻLIETUVĀ	13
2.3. ESOŠO SOCIĀLO INOVATORU DARBĪBAS ANALĪZE ZEMGALĒ UN ZIEMEĻLIETUVĀ	15
2.4. ESOŠO SOCIĀLO INOVATORU ANALĪZE ZEMGALĒ UN ZIEMEĻLIETUVĀ	28
2.5. SOCIĀLO INOVATORU MOTIVĀCIJA, STIPRĀS PUSES UN IZAICINĀJUMI ZEMGALĒ UN ZIEMEĻLIETUVĀ	33
2.6. SOCIĀLO INOVATORU IESPĒJU ATTĪSTĪŠANA	41
SECINĀJUMI	44
REKOMENDĀCIJAS	46
ATSAUCES	47
PIELIKUMS - SOCIĀLO INOVATORU JURIDISKĀS FORMAS LIETUVĀ	49

Pieprasījums pēc inovatīviem sociālo problēmu risinājumiem aug nepārtraukti. Lai gan liels progress tiek panākts izmantojot tehnoloģijas un uzlabojot sociālo pakalpojumu kvalitāti, katrs uzlabojums rada jaunus izaicinājumus un problēmas. Tāpēc ir ļoti vajadzīgi inovatīvi risinājumi. Sociālās inovācijas joma pārvērš kritiskas sabiedrības problēmas par iespējām, aktīvi iesaistot kopienas dalībniekus (Līcīte & Grīnberga-Zālīte, 2018). Sociālajiem uzņēmumiem un NVO ir būtiska loma sociālās inovācijas attīstībā un veicināšanā (Rousseliere, Bouchard & Rousseliere, 2024). Tie apmierina tās sociālās vajadzības, ko valsts vai tirgus dažādās nozarēs nespēj. Literatūras apskats liecina, ka sociālās inovācijas pētniecības joma ir piedzīvojusi iespaidīgu izaugsmi saistībā ar vairākām tehnoloģiskām, ekonomiskām, politiskām un sociokultūras pārmaiņām, kas ir dziļi iesakņojušās. (Solis-Navarrete et al., 2021). Vairāki pētījumi un starptautiski empīriskie piemēri liecina, ka sociālie inovatori un sociālie uzņēmēji rada jaunas sociokultūras aktivitātes (Cerreta et al., 2021), uzlabo dzīves kvalitāti, apmierina kolektīvās vajadzības un veicina teritoriālo attīstību (Sun et al., 2019) un piederības sajūtu vietai (Mattone & Frullo, 2022), rada jaunas darbavietas (Bonini, Baraldi & Salone, 2022) un kopienas identitāti (Scaffidi, 2024).

Tomēr trūkst pētījumu, kas būtu veltīti sociālajiem inovatoriem un sociālajiem uzņēmējiem reģionos, kuros būtu jānovērš sociālās problēmas. Lai gan sociālā uzņēmējdarbība kļūst arvien pamanāmāka, Latvijā un Lietuvā (BRESE) šis jēdziens joprojām ir maz izprasts. Sociālo uzņēmumu skaits reģionā ir ierobežots – Zemgales reģionā ir reģistrēti tikai 8 % sociālo uzņēmumu (Labklājības ministrija, 2023. gada martā), bet Rokišķu rajonā (Ziemeļlīdumvā) LISVA identificējusi nedaudzus sociālos uzņēmumus. Turklāt ir pieejama ierobežota informācija par sociālo inovāciju, ko radījuši sociālie uzņēmēji.

Abās valstīs sociālo uzņēmumu izaugsmi kopumā ierobežo nelielais valsts tirgus apjoms. Šī problēma ir īpaši jūtama reģionos ārpus galvaspilsētas, kur vietējie iedzīvotāji ir ievērojami mazāk informēti par nozares piedāvātajām iespējām. Sociālās ekonomikas vide Ziemeļlīdumvā rajonos un novados tikai veidojas. Pēdējā laikā Ziemeļlīdumvā ir īstenoti vairāki projekti sociālajiem jaunuzņēmumiem, lai pārbaudītu sociālās inovācijas un novērtētu to piemērotību konkrētam kontekstam. Sociālā ekonomika rada papildu izaicinājumus, projektu laikā tika veiksmīgi pārvaldīti mērķa uzdevumi, pieņemot sociālās inovācijas, iesaistoties kopienas aktivitātēs. Pārrobežu reģionālās alianses mērķis ir radīt labvēlīgāku vidi sociālo uzņēmumu izaugsmei *LatLit* programmas partneriem, tādējādi veicinot kopīgu iniciatīvu izstrādi un izpratnes veicināšanas pasākumus, lai sekmētu sociālās uzņēmējdarbības ekosistēmas attīstību. Sociālie inovatori var dalīties savā labākajā praksē, kā arī dažādu problēmu risinājumos. Ir ļoti svarīgi turpināt īstenot pieredzes apmaiņu, iedvesmot sociālos inovatorus un uzņēmējus un palīdzēt viņiem saprast, kā sociālie uzņēmumi un sociālā inovācija attiecas uz viņiem, lai viņi justos atbildīgi par vietējās situācijas risinājumiem.

Pētījumā salīdzināti sociālie inovatori divos reģionos – Zemgalē un Ziemeļlīdumvā. Zemgale ir Latvijas plānošanas reģions, kas atrodas valsts dienvidu centrālajā daļā un ietver sešus novadus (Jelgavas, Bauskas, Dobeles, Aizkraukles un Jēkabpils) un Jelgavas pilsētu. Ziemeļlīdumvā ietilpst pieci rajoni (Rokišķi, Panevėža, Birži, Pasvāle, Kupišķi) un Panvėžas pašvaldība.

Pētījuma mērķis ir veikt sociālo inovatoru darbības salīdzinošo analīzi Zemgalē un Ziemeļlīdumvā, sniedzot pārskatu par pašreizējo situāciju, sociālo inovatoru darbības tematiskajām grupām, ģeogrāfiskajām un tematiskajām nepilnībām, kā arī identificējot jomas, kurās būtu jāpildinveidojas.

Lai sasniegtu mērķi, tika izvirzīti vairāki uzdevumi:

- 1 aprakstīt sociālo inovatoru pašreizējo situāciju (ekosistēmu) Zemgalē un Ziemeļļietuvā (tiesiskais regulējums, ieinteresētās puses un atbalsta instrumenti), lai iegūtu salīdzinošu pārskatu par situāciju abos reģionos;
- 2 apzināt esošos un potenciālos sociālos inovatorus Zemgalē un Ziemeļļietuvā;
- 3 analizēt darbības jomu, mērķgrupas (saņēmējus), juridiskās formas, sociālo mērķi un pārmaiņu mērogu, kā arī sociālo inovatoru radīto novitāti Zemgalē un Ziemeļļietuvā;
- 4 aprakstīt motivāciju, stiprās puses un izaicinājumus, ar kuriem saskaras sociālie novatori Zemgalē un Ziemeļļietuvā;
- 5 apzināt attīstības iespējas un sniegt ieteikumus potenciālajiem un esošajiem sociālajiem inovatoriem Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Pētījumā tika izmantotas vairākas pētniecības metodes. Lai iegūtu primāros datus, tika veiktas intervijas ar sociālajiem inovatoriem abos projekta reģionos un divas fokusa grupu diskusijas ar sociālajiem inovatoriem Zemgalē un Ziemeļļietuvā. Vēlāk salīdzinošajai analīzei tika lietotas teksta analīzes metodes (satura analīze, naratīva un diskursa analīze) (*Titscher et al., 2000*). Īpaša uzmanība tika pievērsta pētījuma ētiskajai pusei, novēršot neobjektīvu attieksmi, diskrimināciju un potenciālu kaitējumu respondentiem. Pētnieku komanda visos pētījuma posmos lauka darba un datu analīzes procesa laikā ievēroja dalībnieku informētu piekrišanu, kā arī visu mērķgrupu un informatoru vienlīdzības principu.

Pētījuma periods 2024. gada marts – augusts.

Datu analīze tika veikta Interreg Latvijas un Lietuvas projekta „Sociālās uzņēmējdarbības ekosistēmas uzlabošana Zemgalē un Ziemeļļietuvā” (*RE:IMPACT*) ietvaros.

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļļietuvā

Lai raksturotu sociālo inovatoru pašreizējo situāciju Zemgalē un Ziemeļļietuvā (ekosistēma), tika salīdzināts tiesiskais regulējums, ieinteresētās puses un atbalsta instrumenti abās valstīs (uzsvaru liekot uz Zemgali Latvijā un Ziemeļļietuvu). Analīze tika veikta *Interreg* Latvijas un Lietuvas projekta “Sociālās uzņēmējdarbības ekosistēmas uzlabošana Zemgalē un Ziemeļļietuvā” (*RE:IMPACT*) ietvaros. Informācija analīzei tika iegūta projekta pirmajā posmā, apzinot sociālos inovatorus, pamatojoties uz kontrolesarakstu abos projekta reģionos un divām tiešsaistes fokusa grupu diskusijām, kas tika organizētas 2024. gada jūnijā (viena Zemgalē, otra Ziemeļļietuvā).

1.1. Sociālo inovatoru tiesiskais regulējums

Nacionālā politika un plānošanas dokumenti Sociālās inovācijas jēdziens un ideja dažādos aspektos ES dokumentos un materiālos, tostarp saistībā ar struktūrfondu plānošanu un izmantošanu, ir iekļauta jau ilgāk nekā desmit gadus. Tomēr sociālās inovācijas un sociālā inovatora jēdziens un koncepts Latvijā un Lietuvā vēl nav pietiekami attīstīts. Latvijā atsevišķos gadījumos sociālā inovācija ir minēta nacionāla līmeņa vai nozaru politikas plānošanas dokumentos. Dažkārt to, kas ir sociālā inovācija, var izsecināt no dokumenta satura, bet šādos gadījumos tekstā nevar atrast konkrētu terminu (*Kleina & Kalniņa, 2022*). Tādējādi, aplūkojot politikas plānošanas dokumentus valsts līmenī un vairākās nozarēs, uzmanība galvenokārt tiek pievērsta inovācijām (piemēram, Nacionālais attīstības plāns 2021–2027; Zinātnes, tehnoloģiju attīstības un inovāciju pamatnostādnes 2021–2027; Latvija 2030), nevis tieši sociālajām inovācijām un sociālajiem inovatoriem.

Lietuvā situācija ir ļoti līdzīga. Lietuvā nav atsevišķa tiesību akta, kas būtu vērsts uz sociālo inovāciju. SI politika ir atspoguļota valsts stratēģijās un programmās, piemēram, i) Lietuvas progresa stratēģijā „Lietuva 2030” (2012) un plānā; ii) valsts progresa stratēģijā „Lietuvas nākotnes vīzija: Lietuva 2050” (2023); (iii) vadlīnijās sociālās uzņēmējdarbības īstenošanai saskaņā ar Lietuvas Lauku attīstības programmas 2014–2020 un 2021–2027 pasākumiem. Šajos dokumentos galvenokārt uzsvērtā sociālo inovāciju nozīme, nodrošinot pakalpojumus ģimenēm, bērniem, sociāli neaizsargātām grupām, palielinot iedzīvotāju nodarbinātību, viņu iesaisti darba tirgū un sabiedriski lietderīgas aktivitātes, šim nolūkam izmantojot publiskā un privātā sektora un izglītības iestāžu sadarbības potenciālu (*Žičkienē & Tamošiūnas, 2018*), nevalstiskās organizācijas, piemēram, vietējo kopienu organizācijas.

Saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu vadošā valsts pārvaldes iestāde inovāciju jomā Latvijā ir Ekonomikas ministrija, tomēr tās darbība nav tieši saistīta ar sociālās inovācijas attīstību. Lietuvā galvenās Lietuvas sociālās inovācijas attīstības virzītājinstīcijas ir Izglītības, zinātnes un sporta ministrija, Ekonomikas un inovāciju ministrija. Šīs divas ministrijas vada citu iestāžu darbību sociālās inovācijas attīstības jomā (*Žičkienē & Tamošiūnas, 2018*). Lietuvas Lauksaimniecības ministrija, kas ir atbildīga par lauku apvidu attīstību, veicina un finansiāli atbalsta kopienu un sociālo uzņēmumu attīstību, kā arī ir sagatavojusi vadlīnijas un definējusi sociālās inovācijas.

Lietuvā dažādos tiesību normu hierarhijas līmeņos (likumi, valdības lēmumi, ministriju rīkojumi u. c.) līdzās pastāv vairākas sociālās uzņēmējdarbības definīcijas, kas tieši ietekmē to, kā tiek saprasta sociālā inovācija. No 2024. gada Lietuvas MVU likumā sociālā uzņēmējdarbība ir definēta kā „saimnieciskā darbība, kas vērsta uz sociāli labvēlīgu mērķu sasniegšanu, sociālu un/vai vides ietekmi un ko veic sociālie uzņēmumi, kuri klasificēti kā sociālās ekonomikas subjekti”. Lietuvas Republikas Lauksaimniecības ministra rīkojumā „Par sociālās uzņēmējdarbības īstenošanas pamatnostādņu apstiprināšanu saskaņā ar Lietuvas lauku attīstības programmas 2014.–2020. gadam pasākumiem” (Nr. 3D-720, pieņemts 2017. gadā) sociālā inovācija definēta kā jaunu sociālo ideju attīstība, inovatīvu darba metožu un prakses pārņemšana no citām nozarēm (produkti, pakalpojumi, mehānismi) un ieviešana, lai apmierinātu sociālās vajadzības, risinātu ilgstošas sociālās un vides problēmas, radītu jaunas sociālās attiecības un veicinātu sadarbību”. Pašlaik galvenā iestāde ES mēroga sociālās inovācijas definīcijā ir Eiropas Sociālais fonds plus (*European Social Fund Plus (ESF)*) un iniciatīva „Sociālā inovācija+”, kas vada Eiropas Sociālās inovācijas kompetences centru. Eiropas Sociālās inovācijas laboratorijai pasūtītajā ziņojumā norādīts, ka Eiropas Sociālā fonda plus (*ESF+*) regulā ir definēts, ka „sociālā inovācija ir darbība, kas ir sociāla pēc saviem mērķiem un līdzekļiem, jo īpaši jaunu ideju (saistībā ar produktiem, pakalpojumiem, praksēm un modeļiem) izstrādē un īstenošanā, kas vienlaikus atbilst sociālajām vajadzībām un rada jaunas sociālās attiecības vai sadarbību starp valsts, pilsoniskās sabiedrības un/vai privātajām organizācijām, tādējādi sniedzot labumu sabiedrībai un palielinot tās rīcībspēju.” (PENCIL, 8. lpp.)”.

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļļietuvā

Pašvaldības un plānošanas reģioni. Reģionālais aspekts un pašvaldību loma sociālās inovācijas attīstībā ir ļoti svarīga, jo tā ļauj tieši un efektīvi risināt konkrētu mērķa grupu problēmas, izmantojot vietējos resursus, piemēram, pašvaldības finansiālo atbalstu, kā arī iesaistīto cilvēkresursu profesionalitāti un kapacitāti. Turklāt ierasts, ka sociālā inovācija no zemāka vai vietējā līmeņa (kopienas, pašvaldības vai reģionālā) nonāk daudz plašākā (valsts vai pat globālā, piemēram, Eiropas) līmenī (*Laizāns, 2019*). Citiem vārdiem sakot, sociālās inovācijas bieži vien ir augšupējas iniciatīvas. Vietējā un reģionālā attīstība ir viena no nozīmīgākajām jomām, kurā sociālās inovācijas jēdziens arvien biežāk kļūst par sociālo zinātņu pētniecības objektu. Vietējā un reģionālajā kontekstā tādi izaicinājumi kā ekonomiskā krīze, demogrāfiskās vai klimata pārmaiņas kļūst tieši redzamas kā tūlītējas sociālas problēmas (*Domanski, 2018*).

Pašvaldībām ir svarīga loma sociālās inovācijas finansēšanā, jo tās ierosina projektus, kas ir labāk pielāgoti vietējām vajadzībām. Tāpēc pašvaldības tiek atzītas par nozīmīgām potenciāli ilgtspējīgas sociālās inovācijas iniciatorēm un virzītājspēkiem (*Bund et al., 2015*). Tomēr katra pašvaldība risina sociālās inovācijas jautājumus savu iespēju, pieejamās informācijas un personāla spēju robežās. Lietuvā nav paliekošas pašvaldību intereses un sadarbības (*PEncIL, 2022*). Pašvaldību līdzšinējo lomu Lietuvas gadījumā var definēt kā divējādu: atsevišķu programmu aizsācēju un atsevišķu sociālo inovāciju atbalstītāju. Arī kvantitatīvās aptaujas rezultāti (*PEncIL, 2022*) liecina, ka ekosistēmas dalībnieki uzskata, ka valsts iestādes nepievērš pietiekamu uzmanību sociālajai inovācijai. To apstiprināja arī Ziemeļļietuvas sociālo inovatoru fokusa grupas diskusija, kurā viņi minēja, ka pastāv augsta birokrātija un lēns lēmumu pieņemšanas process, kas kavē sociālo inovāciju attīstību organizācijās

Tomēr ir arī pozitīvi sadarbības gadījumi, piemēram, sociālie novatori no pašvaldības nomā īpašumu un saņem finansiālu atbalstu projektu veidā. Piemēram, Jelgavas pašvaldība ir nodevusi bijušās skolas telpas sociālajam uzņēmumam „Sajūtu māja”. Ir arī daži pozitīvi piemēri Ziemeļļietuvā, piemēram, attiecībā uz stratēģiskās politikas dokumentiem. Stratēģiskā plānošana pašvaldību līmenī saistībā ar sociālo uzņēmējdarbību Rokišķu rajona ilgtspējīgas attīstības dokumenti ir paraugs Lietuvā. Īpaši iedvesmojošs ir mērķis „Sociālās uzņēmējdarbības atbalsts un attīstība, īstenojot vietējās attīstības stratēģijas”, kas saskaņots 2024.–2026. gadam. Kopā ar *RE:IMPACT* projekta rezultātiem šī vietējā un reģionālā darbība pacels Panevėžas reģiona sociālās uzņēmējdarbības un inovāciju ekosistēmu kvalitatīvi augstākā līmenī.

Reģionālā administratīvā līmenī ir konstatēts, ka arī **plānošanas reģionu** attīstības stratēģijās ir atsauces uz sociālo inovāciju dažādās jomās. Zemgales plānošanas reģiona attīstības programma 2021–2027 nosaka Zemgales vidēja termiņa stratēģisko uzstādījumu. Viena no aktivitātēm (3.1.3.) ir **veicināt sociālās uzņēmējdarbības attīstību reģionā, apzinot un apkopojot pašvaldībām pieejamos resursus**. Izglītojošu pasākumu īstenošana iedzīvotājiem, uzņēmējiem un speciālistiem par sociālo uzņēmējdarbību, lai atbalstītu sociālo uzņēmējdarbību; pašvaldību resursu apzināšana un apkopošana sociālās uzņēmējdarbības atbalstam; motivējoši pasākumi sociālajiem uzņēmējiem pašvaldībās; sociālās uzņēmējdarbības veicināšana, labās prakses piemēru apkopošana un izplatīšana, pieredzes apmaiņas pasākumi; atbalstītā darba pakalpojuma sniegšanas veicināšana, t. sk. atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iesaistīšana; uz darba integrāciju balstītu uzņēmumu attīstība.

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļlietuvā

Pati LEADER programma ir sociāla inovācija, kas tiek īstenota visās ES lauku un pilsētu teritorijās. Lauku teritoriju vietējās attīstības stratēģijās prioritāte tiek piešķirta sociālo inovāciju radīšanai. Panevėžys rajona VRG bija pirmā Lietuvā, kas savā 2014.–2022. gada vietējās attīstības stratēģijā iekļāva sociālos un kopienu uzņēmējdarbības projektus. Notiek diskusijas, ir sagatavoti ieteikumi pakāpeniskai publisko pakalpojumu nodošanai, veidojot sociālās uzņēmējdarbības modeļus (2017. gadā) saskaņā ar „Lietuvas progresa stratēģiju Lietuva 2030”, ir paredzēts, ka „publiskajam sektoram jānodrošina tikai tie publiskie pakalpojumi, kurus nevar sniegt NVO, kopienu organizācijas un uzņēmējdarbības uzņēmumi”, taču sadarbība starp pašvaldībām, NVO un privāto sektoru ir vāja, tāpēc pakalpojumu nodošanas process notiek lēni. Tas liecina par sociālās inovācijas trūkumu, kam nepieciešamas mūsdienīgas zināšanas par uzņēmējdarbību, sociālo komunikāciju un partnerības prasmes.

1.tabula

Sociālo inovatoru vispārējās situācijas salīdzinājums Latvijā un Lietuvā (ar uzsvaru uz Zemgali un Ziemeļlietuvu)

Rādītāji / raksturlielumi	Latvija	Lietuva
Termins „sociālā inovācija” un „sociālais inovators”	Konceptijas joprojām tiek izstrādātas.	
Vadošā valsts pārvaldes iestāde sociālās inovācijas jomā	<p>Ekonomikas ministrija, tomēr tās darbība nav tieši saistīta ar sociālās inovācijas (galvenokārt inovācijām kopumā) attīstību.</p> <p>Labklājības ministrija, tomēr tās darbība galvenokārt ir vērsta uz darba integrāciju un sociālajiem pakalpojumiem.</p>	Ekonomikas un inovāciju ministrijas; Izglītības, zinātnes un sporta ministrija; Zemkopības ministrija un Sociālās drošības un darba ministrija vai nu vada, vai ietekmē citu iestāžu darbību sociālās inovācijas attīstības jomā.
Sociālās inovācijas tiesiskais regulējums	Vēl nav pilnībā noteikts	
Termini „sociālā inovācija” un „sociālais inovators” politikas plānošanas dokumentos	Galvenā uzmanība tiek pievērsta inovācijām plašākā nozīmē, nevis tieši sociālajām inovācijām un sociālajiem novatoriem.	
Zemgales un Ziemeļlietuvu pašvaldības	Galvenā uzmanība tiek pievērsta informatīvajam atbalstam, dažas pašvaldības sniedz nelielas dotācijas vai iesaista sociālos inovatorus kopīgos projektos, tomēr vairāk tiek gaidīts informatīvs un tīklošanas atbalsts, pakalpojumu iegāde.	
Ieinteresēto pušu iesaistes līmenis Zemgalē un Ziemeļlietuvā	Zems	Vidējs
Sociālo inovāciju atbalsta struktūra	Pamatojoties uz Eiropas Komisijas priekšlikumu, visās ES dalībvalstīs, tostarp Latvijā un Lietuvā, tiek izveidoti nacionālie sociālās inovācijas kompetences centri.	
Nacionālie sociālās inovācijas kompetences centri	Atbildīgā organizācija – Latvijas Republikas Sabiedrības integrācijas fonds (SIF)	Atbildīgā organizācija – Eiropas Sociālā fonda aģentūra (Europos socialinio fondo agentūra)

Avots: pašu autoru dati, pamatojoties uz Pan European Social Innovation Lab, 2022; Kleina, Kalniņa, 2022; fokusa grupas; diskusijas.

Kopumā sociālās inovācijas jautājumi ir pašvaldību un plānošanas reģionu redzeslokā, tomēr konkrētāku informāciju nav viegli atrast, un nav skaidri saprotams, vai un kādā veidā sociālo inovatoru iniciatīvas tiks atbalstītas.

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļlietuvā

1.2. Sociālajā inovācijā ieinteresētās puses

Latvijā sabiedrība ir diezgan pasīva attiecībā uz sociālās inovācijas jautājumiem, un ieinteresēto pušu iesaistes līmenis nav augsts. Tas, visticamāk, skaidrojams ar to, ka sociālā inovācija Latvijas sabiedrībā ir salīdzinoši jauns jēdziens, tāpēc par to vēl nav pietiekamas izpratnes, kā arī nav izveidots tā regulējums. **Valsts institūciju** atbalsts sociālajiem inovatoriem ir zems, un galvenie spēlētāji ir paši **sociālie inovatori**, kuri cenšas aktivizēt un konsolidēt citas ieinteresētās puses (ar augšupēju pieeju), lai risinātu aktuālas sabiedrības problēmas apstākļos, kad valsts institūciju atbalsts ir niecīgs un juridiskā bāze – nepilnīga. Kā tika atzīts fokusa grupās, situācija un sadarbība ar **pašvaldībām ir labāka**, salīdzinot ar valsts iestādēm. Latvijā **NVO** (piemēram, Latvijas Sociālās inovācijas centrs, kas koncentrējas uz sociālās inovācijas veicināšanu Baltijas jūras reģionā) un **sociālie uzņēmumi** ir svarīgākie partneri sociālās inovācijas attīstības procesā un sociālās inovācijas ekosistēmas dalībnieku grupa Latvijā. Līdzīga situācija ir arī Lietuvā, kur sociālās inovācijas pamatā galvenokārt ir sociālie uzņēmumi. Arī **pilsoniskās sabiedrības organizācijas** var uzskatīt par galveno dalībnieku sociālās inovācijas radīšanā un uzturēšanā (*Pan European Social Innovation Lab, 2022*).

Analizējot sociālās inovācijas lauku apvidos, tika novērots, ka šajā gadījumā process kļūst aktuāls četru veidu organizācijām: sabiedriskajām, nevalstiskajām, uzņēmējdarbības un zinātnes (*Ragauskaitė & Žukovskis, 2020*). Sociālo inovāciju izstrādes process mudina dalībniekus ne tikai iesaistīties, sistemātiski sasniegt izvirzītos mērķus, kas saistīti ar pārmaiņām lauku teritorijā, bet arī uzkrāt vietējās zināšanas, inovatīvi transformēt tās risinājumos, kas vērsti uz lauku teritorijas attīstību, stiprināt sociālās saites un veidot kolektīvas intereses.

Svarīgas ieinteresētās puses var būt **universitātes un pētniecības centri**. Lietuvā tika uzsvērts, ka galvenās ieinteresētās puses ir universitātes, jo īpaši akadēmiskās aprindas, kas veic pētījumus par šo tematu (līdzdalības rīcības pētījumi) (*Pan European Social Innovation Lab, 2022*). Tomēr diemžēl šobrīd šāda loma nav iespējama, jo akadēmiskajā vidē nav sistemātiskas intereses par sociālās inovācijas tēmu, un tiek īstenoti tikai atsevišķi projekti (*Pan European Social Innovation Lab, 2022*). Līdzīga situācija ir arī Latvijā, kur pēdējās desmitgadēs tika veikti vairāki pētījumi un īstenoti projekti par sociālajām inovācijām, taču bez ilgstoša efekta.

Ieinteresētās puses var būt arī **uzņēmumi un jaunuzņēmumi**, tomēr Lietuvā un Latvijā pastāv šaubas, vai uzņēmumiem vajadzētu būt ieinteresētajām pusēm sociālās inovācijas attīstībā, jo tās būtība ir orientēta uz peļņu un konkurenci, bet sociālās uzņēmējdarbības loma tiek definēta kā papildu joma. Tomēr daži uzņēmumi jau īsteno sociālās inovācijas. Uzņēmēji bieži tiek uztverti kā sponsori, bet viņi vairāk gaida partnerību (*PEncIL, 2022*). Latvijā sociālie uzņēmēji, veicot uzņēmējdarbību, saņem zināmu finansējumu savām sociālajām aktivitātēm, un fokusa grupas diskusijā tas tika uzsvērts kā pozitīvs sociālās inovācijas uzņēmējdarbības aspekta efekts (rezultāts). Lietuvā valda tāds pats maldīgs priekšstats, kas norāda uz nepieciešamību mainīt tieši kultūras aspektu, lai gan pastāv vairākas iniciatīvas, kuru mērķis ir veicināt komercdalībnieku līdzdalību sociālajā inovācijā: Horizon Europe projekts *IBESI* un *POSITIVE*, ir tikai daži no tiem.

Arī jaunuzņēmumi var piedāvāt inovatīvus risinājumus, tomēr dažkārt tiem trūkst ilgtspējas. Tomēr tās var uzskatīt par sociālās inovācijas ekosistēmas ieinteresētajām pusēm. Turklāt fokusgrupā (Zemgalē) tika noskaidrots, ka sociālie inovatori rodas no skolās izveidotiem jaunuzņēmumiem.

Pozitīvs solis sociālo inovāciju attīstībā projekta valstīs ir šādu organizāciju izveide: “**Latvijas Sociālo inovāciju kompetences centrs**” (SIKC) Latvijā un “**Nacionālais sociālo inovāciju kompetences centrs**” (NSIKC) Lietuvā. SIKC un NSIKC tika dibināti ar galveno misiju nodrošināt sociālo inovāciju procesā iesaistītajām pusēm pietiekamu piekļuvi nepieciešamajām kompetencēm gan savās valstīs, gan ārvalstīs. Abas organizācijas izveidotas saskaņā ar ESF+ Sociālās inovācijas+ iniciatīvu un “Eiropas Sociālo inovāciju kompetences centru”, kas savu darbību uzsāka 2023. gadā Lietuvā. Šī ES iniciatīva sniedz unikālu iespēju sociālo inovāciju ekosistēmu attīstībai abos reģionos, kas ir šīs salīdzinošās analīzes centrā. Lietuvā vēl pastāv 2020. gadā dibināta privāta iniciatīva ar nosaukumu “Lietuvas sociālo inovāciju klasteris”, kas kalpo kā sociāli atbildīgu organizāciju un uzņēmumu tīkls, kas apvieno, attīsta un stiprina sociālos novatorus un uzņēmējus.

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļļietuvā

2. tabula

Sociālās inovācijas ieinteresēto pušu salīdzinājums Latvijā un Lietuvā (ar uzsvaru uz Zemgali un Ziemeļļietuvu)

Ieinteresētās puses	Latvija	Lietuva
Valdība un vietējās pašvaldības	Dažu sociālo inovāciju atbalstītājs	Noteiktu programmu iniciators Noteiktu sociālo inovāciju atbalstītājs
Universitātes un pētniecības centri	Projektu īstenošana un vairāki akadēmiskie raksti	Vāja sistēmiskā interese Atsevišķu projektu īstenošana Piedalās Lietuvas Sociālās inovācijas klastera pasākumos un vairākos akadēmiskos rakstos
Uzņēmējdarbība	Tradicionālās uzņēmējdarbības iniciatīvas	Tradicionālās uzņēmējdarbības iniciatīvas
NVO, bezpeļņas sektors, pilsoniskā sabiedrība	Vadošā loma sociālās inovācijas īstenošanā	Vadošā loma sociālās inovācijas īstenošanā
Sociālie uzņēmumi (uzņēmējdarbība)	Viens no galvenajiem vadošajiem sociālajiem inovatoriem	
Sociālie inovatori	Cenšas aktivizēt un konsolidēt citas ieinteresētās puses (ar augšupēju pieeju), lai risinātu aktuālās sabiedrības problēmas.	

Avots: Izstrādāja paši autori, pamatojoties uz PEnCIL, 2022.

Var secināt, ka no valsts iestādēm tiek gaidīta vadošā loma un atbalsts, lai gan pagaidām tās tiek uzskatītas par atsevišķu atbalsta programmu iniciatorēm. Visticamāk, ka akadēmisko aprindu loma ir konsultatīva, kas daļēji tiek pildīta, bet nepietiekami, jo trūkst sistēmiskas akadēmiskās intereses. Uzņēmējdarbības loma tiek uzskatīta par neviennozīmīgu – tradicionālajiem uzņēmumiem nav paredzēts iesaistīties sociālajā inovācijā, tāpēc tradicionālajiem uzņēmumiem tiek piešķirta papildinoša loma. Sociālā inovācija galvenokārt tiek gaidīta no sociālajiem uzņēmumiem (uzņēmumiem). NVO, bezpeļņas sektoram un pilsoniskajai sabiedrībai ir būtiska loma sociālās inovācijas ekosistēmā. Šajā nozarē tiek īstenota sociālā inovācija. No šīs nozares arī tiek gaidīts, ka tā nodrošinās zināmu vadošo lomu, kuras šobrīd vēl trūkst (*Pan European Social Innovation Lab, 2022*).

1.3. Sociālo inovatoru finansējums

Latvijā šobrīd nav vienotas, specifiskas sociālās inovācijas atbalsta struktūras, kas mērķtiecīgi sniegtu visa veida atbalstu sociālajiem inovatoriem, tomēr ir labas, kvalitatīvas aktivitātes šajā jomā (piemēram, Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija organizē sociālās inovācijas hakatonus, NVO „Sociālās inovācijas centrs” atbalsta sociālos inovatorus un sociālās uzņēmējdarbības iniciatīvas, tostarp īstenojot gan vietējus, gan starptautiskus projektus u. c.). Vienlaikus jāatzīmē, ka atbalsts sociālajiem inovatoriem, jo īpaši finansiālais atbalsts, līdz šim lielākoties ir sniegts konkrētu **projektu** ietvaros, kas ietekmē gan sociālās inovācijas iniciatīvas attīstību, gan arī nobriešanu un ilgtspējību.

Pēdējie desmit gadi Lietuvā ir bijuši sociālā biznesa izaugsmes gadi, kad sāka darboties sociālās uzņēmējdarbības akseleratori (Socifaction, Reach for Change, ChangeMakers ON), tika izveidota Lietuvas Sociālā biznesa asociācija LiSVA, sociālā biznesa forumi, kas katru gadu pulcē simtiem interesentu (*Adomaitytė-Subačienė, Girkontaitė, Petružytė & Šumskienė, 2020*). Tomēr Lietuvā vērojams ļoti neliels sociālo inovāciju skaits un stagnējošs progress, lai gan tiek pieliktas lielas politiskās un finansiālās pūles (Kubiliūtė & Neverauskienė, 2023).

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļļietuvā

Latvijā sociālos inovatorus finansiāli visvairāk atbalstīja pašvaldības, ES institūcijas un dažādi uzņēmumi. Vairākas **pašvaldības** inovāciju projektu finansiālam atbalstam ir **izveidojušas īpašus fondus** (*Kleina, Kalniņa, 2022*). Sociālās inovācijas iniciatīvas saņem valsts un ES budžeta finansējumu inovatīvu projektu un ideju īstenošanai sociālās uzņēmējdarbības jomā (piemēram, *ESF* projekts „Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai”), tomēr līdz šim nav bijušas īpašas, mērķtiecīgas un nepārtrauktas programmas, kas būtu paredzētas sociālās inovācijas attīstības procesu veicināšanai. Tomēr saskaņā ar Eiropas Savienības Kohēzijas politikas programmas 2021–2027 specifiskā atbalsta mērķa 4.4.1. „Veicināt nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu sociālo integrāciju, izmantojot sociālās inovācijas” 4.4.1.1. aktivitāti „Atbalsts jaunām pieejām sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanā” ietvaros plānots sniegt finansiālu atbalstu (projekta „Atbalsts jaunām pieejām sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanā” ietvaros) sociāli inovatīvām idejām sociālo pakalpojumu jomā, nodrošinot cilvēku vajadzībām atbilstīgu un mūsdienīgu sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu attīstību. Organizācija, kas ir atbildīga par tās īstenošanu, ir Latvijas Republikas Sabiedrības integrācijas fonds (SIF). Galīgie saņēmēji būs valsts pārvaldes un pašvaldību iestādes, biedrības, nodibinājumi un komersanti, tostarp sociālie uzņēmumi, kas var pieteikties sociālo inovāciju īstenošanai un saņemt finansiālu atbalstu. Plānots, ka pieteikumus ideju atlasēs posmā varēs iesniegt no 2024. gada rudens. Tāpat ar struktūrfondu finansiālu atbalstu ir attīstījušas daudzas sociālās inovācijas, piemēram, sociālās rehabilitācijas pakalpojums bērniem ar uzvedības problēmām (fonds „Allažu bērnu un ģimenes atbalsta centrs”).

Lietuvas fokusa grupas diskusijā tika atzīts, ka pašvaldības palīdz galvenokārt informatīvā ziņā. Daži veiksmīgi piemēri tika minēti kā kopīgi sadarbības projekti, kuros, piemēram, sociālā inovatora personāla izmaksas sedz pašvaldība.

Lietuvas Lauku attīstības programmā (2015) paredzēts, ka sociālās inovācijas varētu īstenot, izmantojot inovatīvas sadarbības un partnerības formas, piemēram, **Eiropas inovācijas partnerības grupas (EIPG)**. Sadarbības attiecību pamatu un sociālo inovāciju ietekmes virzienu nosaka Lietuvas inovāciju attīstības programma 2014.–2020. gadam.

Programmas 27. punktā noteikts: „Programmas ceturrtā mērķa otrais uzdevums ir izveidot pasākumus, kas stimulētu pieprasījumu pēc inovācijām, kuras palīdz risināt sociālās, ekonomiskās un vides problēmas.” Lietuvas inovāciju attīstības programmā ir komentāri arī par sociālajām inovācijām, kas tiek īstenotas, veidojot publiskā, privātā un pilsoniskās sabiedrības sektora un zinātnisko institūciju sadarbību (Lietuvas inovāciju attīstības programma, 2013).

Visās izmēģinājuma teritorijās ir vietējās rīcības grupas (VRG), kas ir sagatavojušas un saņēmušas finansējumu vietējām attīstības stratēģijām ES *LEADER* intervences pasākuma (programmas) ietvaros. Visas stratēģijas ir apstiprinātas, un tās atbilst ES, valsts un rajona pašvaldību dokumentu izveides stratēģiskajiem noteikumiem. Stratēģijām paredzēts ES struktūrfondu, valsts un pašvaldību finansējums. Savā ziņā tā ir iespēja saņemt finansējumu sociālo inovāciju radīšanai un īstenošanai, pamatojoties uz principu *no apakšas uz augšu*. *LEADER* programma sniedz plašas iespējas vietējām rīcības grupām uzlabot dzīves kvalitāti ciemā, risināt vides, ekonomiskās un sociālās problēmas, iesaistot vietējos iedzīvotājus, lauku nevalstiskās organizācijas un vietējos uzņēmējus. *LEADER* programmas panākumus nosaka fakts, ka tajā netiek izmantota tradicionālā „no augšas uz leju”, bet gan jaunā „no apakšas uz augšu” metode, kas ļauj ciema iedzīvotājiem pašiem risināt savas vides, sociālās, ekonomiskās un kultūras problēmas (*Lietuvos LEADER... 2023*). No 2024. gadā sāksies arī Lietuvas lauksaimniecības un lauku attīstības 2023.–2027. gada stratēģiskā plāna intervences pasākums *Viedie ciemati*. Viedie ciemati ir sociālekonomiskas sistēmas, kuru attīstībā ir ieinteresēti vietējie iedzīvotāji, lai palielinātu lauku teritoriju pievilcību un uzlabotu dzīves kvalitāti, balstoties uz vietējām priekšrocībām un iespējām, nodrošinot pēc iespējas plašāku lauku iedzīvotāju iesaisti un sadarbību, pieņemot un ieviešot digitālās un citas tehnoloģijas ikdienas aktivitātēs, veidojot inovatīvus, sistēmiskus, uz pārmaiņām orientētus risinājumus, kas balstīti uz kopīgu izpratni par vajadzībām un darbību secību, kas vērsta uz skaidru, konkrētu vietējo mērķi. Viedo ciematu kustība attīstās arī Latvijā (Valsts Lauku tīkls, Labā prakse).

1. Sociālo inovatoru ekosistēma Zemgalē (Latvija) un Ziemeļļietuvā

Latvijā un Lietuvā sociāli atbildīgs publiskais iepirkums joprojām ir salīdzinoši jauna prakse, kas prasa sociālo inovatoru, pašvaldību un NVO, kā arī sabiedrības izpratnes veidošanu, informēšanu un izglītošanu. Pēc tam, kad Eiropas Komisija publicēja vispārīgas vadlīnijas (2021. gadā) par sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, Lietuvas Publisko iepirkumu birojs (2023. gadā) publicēja konkrētajai valstij specifiskas vadlīnijas par sociāli atbildīgu iepirkumu.

Nesen Lietuvas Sociālā biznesa asociācija Eiropas Komisijas programmas „Mēs pērkam sociālu ES” ietvaros Lietuvā rīkoja apmācības par sociāli atbildīgu publisko iepirkumu. Apmācību pamatā bija ex-ante ziņojums par situāciju valstī, un tās bija pielāgotas potenciālo studentu vajadzībām. Valsts ziņojumā nesenā situācija raksturota šādi. Lietuvas pieeju sociāli atbildīgam publiskajam iepirkumam (SAPI) nosaka ES Direktīva 2014/24/ES, un tā ir vērsta uz sociālo jautājumu, piemēram, taisnīgas algas, atbalstīto personu nodarbināšanas un vienlīdzīgu iespēju integrēšanu iepirkuma praksē. Publisko iepirkumu likums nosaka šo principu ievērošanu, ko papildina Publisko iepirkumu biroja un citu valsts iestāžu vadlīnijas un apmācība. Mērķis ir iekļaut SAPI Lietuvas ekonomikas sistēmā, veicinot mazo un vidējo uzņēmumu līdzdalību. Tiesiskā vide nodrošina sociālo aspektu iekļaušanu visā iepirkuma ciklā, risinot tādas problēmas kā bezdarbs un sociālā atstumtība. Tomēr joprojām pastāv tādi šķēršļi kā izpratnes trūkums iepirkumu amatpersonu vidū, neskaidri sociālie kritēriji, ierobežota piegādātāju iesaiste un nekonsekventa sociāli atbildīgu kritēriju īstenošana. Galvenie pasākumi ir saistīti ar likumdošanu, politikas izstrādi un ieinteresēto pušu iesaisti, turklāt, lai risinātu šīs problēmas un pilnībā izmantotu SAPI priekšrocības, ir nepārtraukti jāīsteno centieni izglītības un politikas pilnveides jomā. overcome these challenges and fully realise the benefits of SRPP.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Salīdzinošās analīzes mērķis ir aprakstīt tiesisko regulējumu un finansējumu sociālajām inovācijām abās valstīs, apzināt esošos un potenciālos sociālos inovatorus (to darbības tematiskās grupas, ģeogrāfiskās un tematiskās nepilnības), sociālo inovatoru izaicinājumus un stiprās puses, kā arī identificēt jomas, kuras būtu jāattīsta projekta īstenošanas reģionos.

2.1. Metodoloģija

Lai veiktu sociālo inovatoru darbības salīdzinošo analīzi Zemgalē un Ziemeļļietuvā, tika analizēti vairāki datu un informācijas avoti.

Pirmkārt, tika izmantoti dati, kas tika savākti pirmsidentifikācijas posmā (par 134 Ziemeļļietuvā un 95 esošajiem un potenciālajiem sociālajiem inovatoriem Zemgalē): potenciālā sociālā inovatora nosaukums; juridiskā forma; darbības joma; atrašanās vieta (novads); kontaktinformācija (kontaktpersona) un plašāka informācija (tīmekļa vietne). Visi esošie un/vai sociālie inovatori tika iedalīti trīs grupās atkarībā no to sociālās inovācijas līmeņa: „zems”, „vidējs” un „augsts”. Pamatojoties uz iegūtajiem datiem, tika veikta informācijas vispārēja analīze par identificētajiem potenciālajiem vai esošajiem sociālajiem inovatoriem Zemgalē un Ziemeļļietuvā (pēc ģeogrāfiskajām teritorijām, darbības jomām, mērķa grupām un juridiskajām formām). Jāuzsver, ka potenciāli šajos reģionos var būt vairāk sociālo inovatoru, tomēr pētījuma datu vākšanas process bija ierobežots laikā (2024. gada aprīlis – jūnijs).

Otrkārt, tika salīdzināti sociālie inovatori Zemgalē un Ziemeļļietuvā ar augstu sociālās inovācijas potenciālu (59 sociālie inovatori Ziemeļļietuvā un 59 sociālie inovatori Zemgalē), raksturojot to darbības jomu, mērķa grupas un juridiskās formas.

Treškārt, lai veiktu padziļinātu analīzi par esošajiem sociālajiem inovatoriem Zemgalē un Ziemeļļietuvā un labāk izprastu sociālās problēmas un to sociālo ietekmi sabiedrībā, novitāti, pārmaiņu mērogu un ilgtspēju (sociālo, finanšu un/vai vides), pētnieki intervēja izvēlētos sociālos inovatorus abos reģionos (24 Ziemeļļietuvā un 20 Zemgalē).

Ceturtkārt, 2024. gada jūnijā pētnieki veica divas tiešsaistes fokusgrupu diskusijas (aptuveni divas stundas katra) (vienu Ziemeļļietuvā – 5.–6. jūnijā – izmantojot *Zoom* platformu, un vienu Zemgalē – 11. jūnijā – izmantojot *BigBlueButton*). Katrā fokusa grupā piedalījās septiņi sociālo inovatoru pārstāvji no dažādām projekta reģionu pašvaldībām. Atlasot dalībniekus fokusa grupu diskusijām, tika piemērots ērtās izlases princips, ņemot vērā šādus kritērijus:

- organizācijas/sociālā inovatora augsts sociālās inovācijas līmenis;
- visu pašvaldību pārstāvētība projekta reģionos (attiecīgi Panevėžys apgabalā – Ziemeļļietuvā un Zemgales reģionā – Latvijā);
- visu sektoru un mērķa grupu pārstāvētība: privātais sektors, NVO sektors, valsts sektors.

Fokusa grupu diskusijās tika apspriesti šādi temati:

- 1 sociālā inovatora/sociālā uzņēmuma mērķis un galvenās darbības, mērķa grupas (-u) apraksts;
- 2 pārstāvja personīgā motivācija iesaistīties sociālajās aktivitātēs/inovācijās;
- 3 iniciatīvas un pasākumu ietekme un rezultāti vietējā kopienā;
- 4 sadarbība ar dažādām ieinteresētajām pusēm (vietējām pašvaldībām, citiem sociālajiem inovatoriem/sociālajiem uzņēmumiem, skolām/universitātēm, NVO, valsts iestādēm, finansēšanas iestādēm, mērķgrupām, sociālajiem medijiem/valsts plašsaziņas līdzekļiem, starptautiskajiem partneriem u. c.) – pozitīvie aspekti un šķēršļi sadarbībai;
- 5 vietējo iedzīvotāju iesaiste, zināšanas un izpratne, sociālo uzņēmumu/sociālo inovāciju nozīme un loma;

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

- 6 atbalsts sociālajiem inovatoriem/sociālajiem uzņēmumiem, kas īpaši jānodrošina dažādām ieinteresētajām pusēm (valsts iestādēm, pašvaldībām, finansēšanas iestādēm, sabiedriskajiem medijiem, izglītības iestādēm u. c.);
- 7 izaicinājumi, ar kuriem saskaras un saskaras sociālie inovatori Lietuvā un Latvijā; Specific legal
- 8 īpašs tiesiskais regulējums un tiesību akti, kas nepieciešami, lai uzlabotu un atbalstītu sociālo uzņēmumu/sociālo inovatoru darbību;
- 9 attīstības iespējas nākotnē.

Organizējot, vadot, ierakstot un transkribējot fokusgrupu diskusijas, pētnieki ievēroja attiecīgās pētniecības ētikas vadlīnijas. Visi dalībnieki tika informēti par projekta mērķiem un to, cik svarīga ir viņu klātbūtne diskusijās. Viņi deva atļauju ierakstīt diskusijas, lai vēlāk tās varētu transkribēt. Lai gan fokusgrupu diskusijas tika organizētas kā tiešsaistes diskusijas, tās notika draudzīgā un sirsnīgā atmosfērā; dalībnieki bija pietiekami iedziļinājušies un ieinteresēti pētījuma jautājumos, kā arī papildināja cits citu, stāstot par savām idejām. Fokusa grupu diskusiju rezultāti tika iekļauti salīdzinošajā analīzē. To sociālo inovatoru un NVO saraksts, kuru pārstāvji piedalījās fokusa grupu diskusijās, un to kodi analīzē:

1) Ziemeļlietuva:

- MB Solidari erdvė (zīmols Solidarumo kava), Panevėža (LT R1),
- Rokiškų raj. Salų dvaro kultūros ir laisvalaikio rezidencija (LT R2),
- Kupiškų raj. VVG (kafejnīca Marių terasa, mājiņas uz ūdens, mājiņas pļavā) (LT R3),
- Panevėžas raj. VVG (LT R4),
- VšĮ Socialinė iniciatyva, Pasvales raj. (LT R5),
- Pasvalio rajono Atžalyno bendruomenė (LT R6),
- VšĮ Šv. Juozapo globos namai, Panevėža (LT R7).

2) Zemgales reģions Latvijā:

- NVO *Tuvu*, Brankas, Jelgavas novads (LV R1)
- Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija, jauniešu centrs (māja) Jelgavā, Jelgavas pilsētā (LV R2)
- SIA *BJMK*, Jelgava (LV R3)
- SIA *Ķirpēni*, Dobeles novads (LV R4)
- *Baltic Outdoors/SIA ZILITY*, Dobeles novads (LV R5)
- NVO *Ekociemats*, Aizkraukles novads (LV R6)
- NVO *Sēlijas laivas*, Jēkabpils novads (LV R7)

2.2. Apzināto potenciālo vai esošo sociālo inovatoru analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Pirmajā izpētes posmā tika apzināti 95 potenciālie sociālie inovatori Zemgalē un 134 Ziemeļlietuvā. Lai sasniegtu pēc iespējas vairāk potenciālo vai esošo sociālo inovatoru, tika izmantoti vairāki publiskā, privātā un nevalstiskā sektora kanāli (plašāks apraksts ir pieejams metodoloģiskajā sistēmā). Sākotnējās identifikācijas posmā pētnieki noteica sociālās inovācijas līmeni visiem atlasītajiem gadījumiem, pamatojoties uz kontrolosarakstu. Galvenie atlases un iedalījuma trīs grupās kritēriji bija sociālais mērķis/sociālā ietekme un finansiālā ilgtspēja. Pēc tam tika veikta identificēto gadījumu padziļināta analīze.

Zemgales reģionā visvairāk gadījumu ar augstu sociālās inovācijas līmeni tika konstatēti Jelgavas novadā (seši) un Dobeles novadā (seši), tomēr visvairāk potenciālo sociālo inovatoru tika noteikti Jelgavas pilsētā un novadā (kopā 23). Tas skaidrojams ar to, ka Jelgava ir viena no lielākajām Latvijas pilsētām, kurā koncentrēts liels cilvēkkapitāls un citi resursi, kā arī inovāciju (tostarp sociālo) potenciāls, salīdzinot ar ļoti tipiskām, nomaļām un mazāk apdzīvotām lauku pašvaldībām, kas saskaras ar demogrāfisko lejupslīdi.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Kopumā potenciālo sociālo inovatoru skaits visos novados ir diezgan līdzīgs. Visvājākais novads potenciālo sociālo inovatoru ziņā ir Jēkabpils novads (kopumā 11 potenciālie sociālie inovatori, no kuriem tikai vienam ir augsts potenciāls). Ierobežotas iespējas organizāciju attīstībai (informācija, finanšu avoti u. c.) ir tāpēc, ka Jēkabpils novads atrodas patālu no galvaspilsētas Rīgas.

Ziemeļlietuvā tika identificēts 1,4 reizes vairāk potenciālo sociālo inovatoru nekā Zemgales reģionā, kas var liecināt, ka Ziemeļlietuvā iedzīvotāji ir sociāli inovatīvāki nekā Zemgales iedzīvotāji. Turklāt sociālo inovatoru ar augstu potenciālu ir 2,3 reizes vairāk (kopā 59 salīdzinājumā ar 25 Zemgales reģionā), bet divreiz mazāk ar zemu potenciālu (3. tabula). Vēl viens skaidrojums atšķirībām starp reģioniem ir iedzīvotāju blīvums. Zemgales iedzīvotāju blīvums ir tikai 22/km² (2024), bet Ziemeļlietuvā – 209 071/km² (7,2 % no visiem Lietuvas iedzīvotājiem).

3. tabula

Sociālie inovatori Zemgalē un Ziemeļlietuvā, pamatojoties uz to sociālās inovācijas potenciālu

Reģions	Novads	Sociālās inovācijas potenciāls			
		Augusts	Vidējs	Zems	Kopā
Zemgale	Jelgavas novads	6	4	1	11
	Bauskas novads	5	5	7	17
	Dobeles novads	6	2	6	14
	Aizkraukles novads	2	8	8	18
	Jēkabpils novads	1	7	3	11
	Jelgava	4	10	9	23
	In total	25	36	34	95
Ziemeļlietuva	Rokišķu raj.	13	12	7	32
	Panēvēža	8	9	4	21
	Biržu r.	9	19	0	28
	Pasvales r.	6	5	0	11
	Kupišķu raj.	7	5	6	18
	Panēvēžas r.	16	9	0	25
	Kopā	59	59	17	135

Avots: autoru izstrādāts, pamatojoties uz pētījumu analīzi;

Ziemeļlietuvā visvairāk sociālo inovatoru ar augstu potenciālu ir Rokišķu un Panēvēžas rajonos. Kopumā šajos rajonos, kā arī Biržos ir vislielākais potenciālo sociālo inovatoru skaits (Rokišķos – 32, Panēvēžas r. – 25 un Biržos – 28). Galvenie kritēriji, kuru dēļ sociālās inovācijas jomā (Zemgalē) sociālo inovāciju īstenošanai ar zemu vai vidēju sociālās inovācijas līmeni nav motivācijas, ir novatorisma un ilgtspējas trūkums. Ziemeļlietuvā situācija ir līdzīga. Ļoti bieži organizācijas nevar nodrošināt ilgtspēju, jo īpaši, ja tās nesniedz maksas pakalpojumus un darbojas tikai ar pašvaldības vai projektu finansējumu.

Esošie un potenciālie sociālie inovatori Zemgalē darbojas dažādās jomās, piemēram, izglītībā, kultūrā, sportā un mākslā, labdarībā, dabas aizsardzībā (vides jomā), darba integrācijā, kopienu veidošanā, stiprināšanā un iesaistīšanā, tūrismā, sociālajā aprūpē, veselības un sociālajos pakalpojumos, dzīvnieku labturībā, vēsturē un kultūras mantojumā, ražošanā (apģērbi, pārtika u. c.). Ziemeļlietuvā situācija ir līdzīga, taču aktivitātes ir vērojamas arī tādās jomās kā komunikācija, dažāda veida specifiski pakalpojumi (piemēram, izmitināšana, masāža, frizētavas, finanšu un sociālais atbalsts, sociālie projekti, transporta pakalpojumi u. c.), lauksaimniecība (piemēram, lavandu audzēšana, gliemežu audzēšana) un ar lauku teritorijām saistītas darbības (piemēram, lauku tūrisms). Var secināt, ka Ziemeļlietuvā sociālo inovatoru darbības jomas ir daudzveidīgākas nekā Zemgalē.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Esošie un potenciālie sociālie inovatori Zemgalē un Ziemeļļietuvā darbojas dažādās jomās un aptver dažādas **mērķgrupas** (jaunieši, bērni, sievietes, cilvēki ar specifiskām interesēm, piemēram, interesenti par tautas tradīcijām, vēsturi, dabas aizsardzību). Sociālie inovatori strādā arī ar sociāli neaizsargātām iedzīvotāju grupām (piemēram, bērniem ar mācīšanās grūtībām, ilgstošiem bezdarbniekiem, cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, bērniem bāreņiem un bez vecāku gādības palikušiem bērniem, pensijas vecuma cilvēkiem, 18–24 gadus veciem jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes, kuriem nepieciešams papildu atbalsts pirms patstāvīgas dzīves sākšanas, cilvēkiem krīzes situācijās, sociālās atstumtības riskam pakļautām personām, pirmspensijas vecuma cilvēkiem). Var secināt, ka sociālo inovatoru darbība ļoti bieži ir vērsta uz tādu sociālo problēmu risināšanu, kas saistītas ar sociāli neaizsargātām sabiedrības grupām, kas ir viens no galvenajiem sociālo inovatoru darbības kritērijiem (sociālo problēmu risināšana). Daži sociālie inovatori strādā ar konkrētām iedzīvotāju grupām (piemēram, Zemgalē ir viens gadījums, kad tiek strādāts ar onkoloģiskiem pacientiem), Ziemeļļietuvā ir sociālie inovatori, kas strādā ar vietējiem un ārvalstu iedzīvotājiem, organizācijām un ģimenēm, lauksaimniekiem, mazajiem un vidējiem uzņēmējiem. Gan Zemgalē, gan Ziemeļļietuvā ir esoši un potenciāli sociālie inovatori, kuru darbība aptver plašākas jomas, piemēram, visus reģiona iedzīvotājus vai vietējās kopienas, tūristus utt. Var secināt, ka potenciālie un esošie sociālie inovatori Zemgalē un Ziemeļļietuvā strādā ar dažādām mērķa grupām un risina sociālās problēmas. Analīze liecina, ka sociālo inovāciju var īstenot, pamatojoties uz identificēto problēmu, kas saistīta ar konkrētu mērķa grupu.

Galvenās **juridiskās formas**, ko savā darbībā izmanto potenciālie un esošie sociālie inovatori Zemgalē un Ziemeļļietuvā, ir biedrība, asociācija, fonds, NVO, sabiedriskas nozīmes iestāde (VŠI) vai sociālais uzņēmums. Tikai daži no apzinātajiem potenciālajiem sociālajiem inovatoriem ir uzņēmumi (SIA) vai strādā kā pašnodarbinātas personas.

Galvenās atšķirības starp projekta reģioniem esošo vai potenciālo sociālo inovatoru juridisko formu ziņā ir šādas: Zemgalē pētījuma vajadzībām tika atlasīti pieci Jelgavas Spīdolas Valsts ģimnāzijas (Jelgava) skolēnu izveidoti uzņēmumi, kuriem gan trūkst dažu sociālajiem inovatoriem nepieciešamo kritēriju, taču, attīstot dažus savas darbības aspektus, tie var kļūt arī par sociālajiem inovatoriem. Pastāv risks, ka ilgtermiņā tie var neizdzīvot. Skolēnu izveidotajos uzņēmumos tika identificētas galvenokārt labas sociāli inovatīvas idejas, taču trūka ilgspējas. Tomēr jāuzsver, ka skolnieku izveidotie uzņēmumi var kļūt par nozīmīgu sociālās inovācijas avotu.

Ziemeļļietuvā tika identificētas partnerības grupas, kas Latvijā nav tipiska juridiskā forma, kā arī bezpeļņas organizācija.

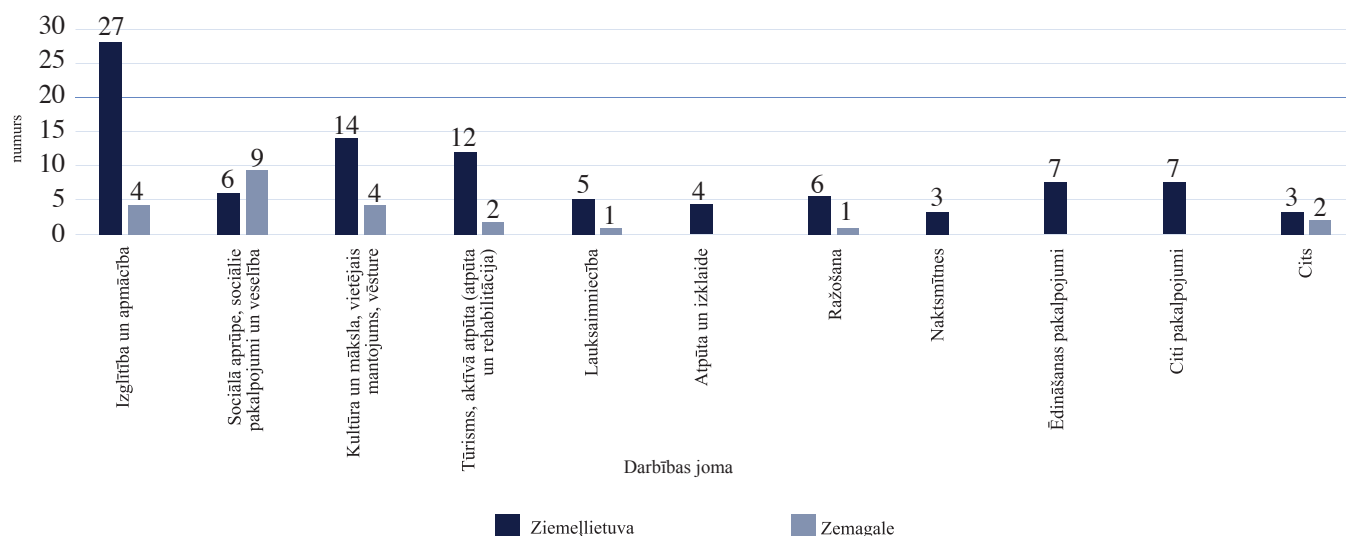
2.3. Esošo sociālo inovatoru darbības analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Turpmāk salīdzinot sociālos inovatorus Zemgalē un Ziemeļļietuvā, tiek ņemti vērā tikai sociālie inovatori ar augstu sociālās inovācijas potenciālu (noteikti pēc kontrolsaraksta). Ziemeļļietuvā tika identificēti 59 sociālie inovatori, bet Zemgalē – 25.

Darbības jomas

Sociālie inovatori darbojas atšķirīgās nozarēs, risinot sociālās problēmas dažādās jomās. Ziemeļļietuvā vairums sociālo inovatoru darbojas vairāk nekā vienā jomā (piemēram, izglītībā, kultūrā un tūrismā; lauksaimniecībā, ražošanā un tūrismā), savukārt Zemgalē tie parasti strādā vienā jomā. Darbs vairāk nekā vienā jomā var būt noderīgs, jo tas nodrošina vairāk ieņēmumu avotu (piemēram, produktu/pakalpojumu pārdošana, tūrisma aktivitātes, kultūras pasākumu organizēšana, izglītības programmas u. c.).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=59 (Ziemeļļietuva), n=25 (Zemgale).

1. att. Identificēto sociālo inovatoru darbības jomas Ziemeļļietuvā un Zemgalē

Daudzi sociālie inovatori (27 Ziemeļļietuvā; četri Zemgalē) darbojas izglītības jomā, aptverot formālo un neformālo izglītību un radot inovatīvus mācību produktus vai materiālus dažādām mērķgrupām (bērniem, pusaudžiem, pieaugušiem un senioriem). Sociālais uzņēmums „Barboleta” Zemgalē ir radījis inovatīvu metodi bērniem – līdzsvara dēli, kas palīdz saglabāt koncentrēšanos un labāk mācīties, sociālais uzņēmums „BJMK” (Zemgalē) nodrošina alternatīvu mūzikas izglītību atbalstošā vidē, lai palīdzētu jauniešiem atklāt komponēšanas prieku, sniegtu ar rokmūziku saistītu izglītību (vienīgo Latvijā). Vēl „Pasaulis senjoram” (Ziemeļļietuva) piedāvā izglītojošas aktivitātes senioriem. Senioru pasaulē viņi attālināti Zoom platformā var klausīties lekcijas, ceļot pa Lietuvi 12 lekciju ciklā „Pasaule paveras zinātkārajiem” un reizi mēnesī apgūt viedās tehnoloģijas. Senioru pasaules klubs ir paredzēts cilvēkiem ar individuālām vajadzībām. Katrs dalībnieks var iegūt jaunus draugus un dalīties savā pieredzē un zināšanās.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

1. SADAĻA Sociālais uzņēmums SIA „BJMK”

SADAĻA Sociālais uzņēmums SIA „BJMK”

Alternatīvā mūzikas izglītība atbalstošā vidē, lai palīdzētu jauniešiem atklāt komponēšanas prieku, ar rokmūziku saistītu izglītību (vienīgā Latvijā).

Atrašanās vieta: Jelgava, Zemgale.

Sociālās inovācijas joma: Izglītība.

Produkts/pakalpojums: Mūzikas skola, mūzikas darbnīcas, brīvā laika aktivitātes.

Sociālās inovācijas rašanās: 2021.

Sociālā problēma: Muzikālās izglītības un atpūtas iespēja ikvienam neatkarīgi no vecuma, dzimuma un sociālā statusa.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Alternatīvā mūzikas izglītība atbalstošā vidē, lai palīdzētu jauniešiem atklāt komponēšanas prieku, ar rokmūziku saistītu izglītību (vienīgā Latvijā).

Novitāte: Alternatīva mūzikas izglītība ikvienam atvērtā un viesmīlīgā sabiedrībā, kur var atrast domubiedrus.

Pārmaiņu mērogs: Daudzu gadu laikā skola ir devusi iespēju bērniem, kuriem patīk alternatīvā mūzika, mācīties mūziku ārpus ierastajiem skolas standartiem. Skola darbojas jau 20 gadus.

Pakalpojuma saņēmēji: Jaunieši, bērni un visu vecumu mūziku mīloši cilvēki un viņu ģimenes.

Ilgtspēja

Finanšu ilgtspēja Sociālais uzņēmums piedalās projektos, bet tiek finansēts no Rokskolas ienākumiem un citiem darbiem – mūzikas aparatūras nomas, viena pasākuma apskaņošanas un apgaismojuma nodrošināšanas.

Sociālā ilgtspēja Ilgtspēju pierāda to bērnu un jauniešu skaits, kuri apgūst un attīsta muzikālās un sociālās prasmes, mācoties Rokskolā. Jaunajā, nesen iegādātajā ēkā telpas ir atradušās vēl divām organizācijām, kas sola iespēju izveidot vēl spēcīgāku kopienu nākotnē.

Vides ilgtspēja: apavu maiņa skolas telpās, atkritumu šķirošana, kopīga vides sakopšana (talkas).

Vairāk informācijas: www.bjmk.lv

Daži sociālie inovatori nodrošina izglītojošas aktivitātes visai sabiedrībai (ne tikai konkrētai mērķgrupai), piemēram „Radviliškių lauku cepkla” UAB cep maizi un kūkas. Katru gadu uz Maizes svētkiem tiek aicināti maizes cepēji no visas Lietuvas, tiek organizētas izglītojošas programmas, lai cilvēki redzētu maizes ceļu no ceptuves līdz galdam un katrs varētu izcept savu maizes klaipiņu. Maizes ceļa skulptūru parks un cepšanas izglītības programmas veido maizes un maizes izstrādājumu īso ķēdi.

Ziemeļlietuvā sociālie inovatori kā papilddarbību bieži nodrošina izglītojošas aktivitātes, piemēram, iepriekš minētā „Radviliškių kaimo kepykla” UAB. Arī „Upytės amatų centrs” (amatniecības centrs) darbojas no jauna aprīkotā unikālā ekoloģiskā mājā, kas celta no salmiem un māla, un organizē amatnieku un tautas mākslinieku izstādes, kā arī piedāvā izglītības programmas un radošās darbnīcas. Zemgalē četri identificētie sociālie inovatori darbojas izglītības jomā, kas ir viņu pamatdarbība. Tomēr sociālie inovatori, kas darbojas citās jomās, kā papildu aktivitāti varētu nodrošināt arī izglītojošus pasākumus, seminārus vai apmācības, jo tas ir labs veids, kā izglītot sabiedrību par sociālajām vai vides problēmām, kuras viņi risina, kā arī pievērst sabiedrības uzmanību šīm problēmām. Latviešu tradicionālās kultūras un dzīves harmonijā ar dabu izglītojošais aspekts ir klātesošs biedrības „Ekociemats” (Zemgale, Aizkraukles novads) aktivitātēs, savukārt SIA „Baltic Outdoors” „ZILITY” (Zemgale, Dobeles novads) attīsta skolēnu un citu cilvēku prasmes izdzīvot dabā, kā arī krīzes vai ārkārtas situācijās.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Abos reģionos ir vairāki inovatīvu risinājumu piemēri **sociālās aprūpes, sociālo pakalpojumu un veselības nozarē** (četri Zemgalē, seši Ziemeļlietuvā). Zemgalē tā ir diezgan populāra sociālo inovatoru darbības joma, nodrošinot sociālo aprūpi un sociālos pakalpojumus dažādām mērķa grupām. Sociālie uzņēmumi ļoti bieži izvēlas šo darbības profilu, jo trūkst konkrētu sociālo pakalpojumu, ko sniedz valsts, pašvaldību iestādes vai privātais sektors, vai arī šie pakalpojumi nav pietiekami. Tā biedrība „Latvijas Samariešu apvienība” un Zemgales aprūpes centrs nodrošina sociālo aprūpi cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem, pensijas vecuma cilvēkiem un invalīdiem ar kustību traucējumiem.

2. SADAĻA Biedrība „Cerību spārni”, grupu māja un dienas aprūpes centrs Bauskā

2. SADAĻA Biedrība „Cerību spārni”, grupu māja un dienas aprūpes centrs Bauskā

Atrašanās vieta: Bauskas novads, Zemgale

Sociālās inovācijas joma: Cilvēku veselība un sociālais darbs.

Sociālās inovācijas rašanās: 2024.

Sociālā problēma: Cilvēki ar invaliditāti bez atbalsta un palīdzības. Mūsu sabiedrībā ir daudz cilvēku, kuri nespēj dzīvot patstāvīgi, viņiem ir nepieciešams atbalsts dažu funkciju veikšanā – budžeta veidošanā, ēdiena gatavošanā, zāļu lietošanā un nodarbinātībā.

Cilvēki, kuri nevar atrast savām spējām un iespējām atbilstīgu darbu, dodas uz dienas aprūpes centru un darbnīcās attīsta dažādas prasmes. Profesionāli novērtē, kas šiem cilvēkiem padodas un patīk. Tā ir iespēja saturīgi pavadīt laiku. Bērni var pabeigt skolu un doties uz dienas centru – viņiem nav jāpaliek četrās sienās, un viņu tuviniekiem nav viņi jāaprūpē visu dienu.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Grupu mājā dzīvo 16 cilvēki (tas ir arī likumā noteiktais maksimālais skaits). Darbnīcās piedalās aptuveni 30 cilvēki. Vēl ir bērni, kas pievienojas no cita centra. Lai paplašinātu šo iniciatīvu, notiek sarunas ar Bauskas pašvaldību par sociālā uzņēmuma izveidi. Pateicoties šādam centram, 97 % cilvēku ar invaliditāti radnieku var tikt nodarbināti – tas liecina par šī pasākuma reālu pievienoto vērtību un pietiekami plašu ietekmi sabiedrībā.

Novitāte: Organizācijai ir sava darba metodika – ir izstrādātas rokasgrāmatas iekšējai lietošanai. Kad komandai pievienojas jauns darbinieks, viņš ar tās palīdzību iepazīstas ar darba vidi.

Pārmaiņu mērogs: Lai gan minētās aktivitātes tika sāktas 2000. gadu sākumā, nodibinot nevalstisku organizāciju Siguldā, tā ir paplašinājusi savu darbības jomu un pakalpojumu klāstu – tagad dienas aprūpes centri darbojas Talsos, Smiltēnē, Siguldā, Iecavā un drīzumā tiks atvērts arī Valkā.

Pakalpojuma saņēmēji: Bauskas iedzīvotāji ar garīgās attīstības traucējumiem. Viņu radnieki, vecāki, sabiedrība kopumā.

Ilgtspēja

Finanšu ilgtspēja: Pašvaldības pērk pakalpojumu saviem iedzīvotājiem, bet „Cerību spārni” (un to centrs) to nodrošina. Viņi arī piesakās projektiem. Lai garantētu finansiālo stabilitāti, ir svarīgi sadarboties ar uzņēmējiem un donoriem. Centru darba vietas Bauskā un Iecavā tika aprīkotas, izmantojot ES līdzekļus. Ir izveidojusies starptautiska sadarbība ar Rotari klubus, kas atbalsta aprīkojuma iegādi. Uzņēmējdarbības aktivitātes – lietas, kas tiek radītas darbnīcās, vēlāk tiek pārdotas veikalos, bet ieņēmumi ieguldīti sociālās ietekmes mērķa sasniegšanā.

Sociālā ilgtspēja: Centrs strādā sistemātiski – atšķirībā no citām aktivitātēm tās ilgst gadiem. Nodarbinātība ir atslēga, lai šie cilvēki varētu iekļauties sabiedrībā un ietekmēt apkārtējos.

Vides ilgtspējība: Centrs, sniedzot pakalpojumus, rūpējas par otreizēju pārstrādi. Visās darbnīcās tiek ievērota bezatkritumu ideoloģija – produkti tiek radīti no pārpalikušajiem materiāliem. Bauskā centra klienti izgatavo kartona mājiņas, nagu skrāpjus no kartona atkritumiem. Viņi pērk arī pārstrādātu papīru, lai veidotu dizaina elementus, piemēram, augļu bļodas, vāzes u. c.

Vairāk informācijas: <https://www.ceribusparni.lv>

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Latvijas SOS Bērnu ciematu asociācija strādā ar jauniešiem vecumā no 18 līdz 24 gadiem, kuri ir nonākuši ārpusģimenes aprūpē un kuriem ir nepieciešams papildu atbalsts pirms patstāvīgas pieaugušo dzīves sākuma. SIA „Līgotnes LM” nodrošina sociālo aprūpi veciem cilvēkiem un cilvēkiem ar invaliditāti, šo personu sociālo integrāciju un nodarbinātību u. c. Ziemeļļietuvā interesants piemērs ir sociālais uzņēmums „VšĮ Šv. Juozapo globos namai”, kas strādā ar nabadzības un sociālās atstumtības skartiem cilvēkiem; „Maltos ordino pagalbos tarnybos Kupiškio grupė” nodrošina pārtikas piegādi ar kravas automašīnu, pārtikas produktu izplatīšanu, palīdz vecvecākiem, kuriem trūkst cilvēcisku kontaktu vai nepieciešams fizisks atbalsts. Var secināt, ka sociālā aprūpe, sociālie pakalpojumi un veselības nozare ir nozīmīga sociālo inovatoru darbības joma abos reģionos, īpaši Zemgalē.

3. SADAĻA Sociālais uzņēmums „VšĮ Šv. Juozapo globos namai”

3. SADAĻA Sociālais uzņēmums „VšĮ Šv. Juozapo globos namai”

Atrašanās vieta: Panevėža, Ziemeļļietuva.

Sociālās inovācijas joma: Cilvēku veselība un sociālais darbs.

Sociālās inovācijas rašanās: 2003.

Sociālā problēma: Ilgtermiņa/īslaicīga sociālā aprūpe, dienas sociālā aprūpe, palīdzība mājās, individuālā palīdzība. Ēdināšana mazaizsargātiem cilvēkiem Panevėžas labdarības ēdnīcā „Betliejus”.

Novitāte: Patstāvīgas dzīves aprūpes māju atvēršana, līdzdalība pārveides procesā, aktuālie projekti.

Pārmaiņu mērogs: Vietējais un reģionālais līmenis.

Pakalpojuma saņēmēji: Cilvēki, kas cieš no nabadzības un sociālās atstumtības, slimi cilvēki un cilvēki ar īpašām vajadzībām.

Ilgspēja

Finanšu ilgtspēja: Dienas sociālās aprūpes pakalpojumu saņēmēji ir Panevėžas pilsētas un rajona iedzīvotāji. Lielāko daļu pakalpojumu izmaksu finansē Panevėžas pilsētas un rajona pašvaldības.

Vairāk informācijas: <https://www.juozapogloba.lt/>

Raksturojot atšķirības starp reģioniem, var secināt, ka Ziemeļļietuvā sociālie inovatori darbojas lauksaimniecībā, savukārt Zemgalē šī joma nav īpaši populāra. Ziemeļļietuvā lauksaimniecības aktivitātes ir vērstas uz nišas produktu ražošanu (piemēram, lavandas audzēšanu, pārstrādi un pārdošanu, gliemežu audzēšanu un pārstrādi) vai uz vietējo iedzīvotāju bezdarba samazināšanu (piemēram, uz lavandas audzēšanu, pārstrādi un pārdošanu). „Kairelių kaimo bendruomenė” (lauku kopiena) nodarbojas ar sociālo uzņēmējdarbību, audzē vienu hektāru zemeņu un nodarbina vietējos iedzīvotājus sezonas darbos. Kopiena arī piesaistījusi finansējumu telpu remontam, kas tagad kalpo kā vieta vietējās kopienas pasākumiem – sarunām, diskusijām un svinībām. Darbs lauksaimniecības jomā ļoti bieži ir saistīts ar sociāli neaizsargāto iedzīvotāju grupu bezdarba samazināšanu. Zemgalē ir identificēts viens sociālais inovators, kas darbojas šajā jomā (NVO „Ekociemats”) un ir radījis telpu ekoloģiskām praksēm un kopienas aktivitātēm. Tomēr arī Zemgalē lauksaimniecība var kļūt par attīstītāku sociālās inovācijas jomu, jo ir lauku teritorijas, kuras var izmantot sociāli inovatīvā veidā (piemēram, aprūpes saimniecības).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

4. SADAĻA Biedrība „Ekociemats”

4. SADAĻA Biedrība „Ekociemats”

Atrašanās vieta: Aizkraukles novads, Zemgale

Sociālās inovācijas joma: Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība.

Sociālā problēma: Ilgtspējīga lauksaimniecība netiek pietiekami praktizēta, par šo jomu sabiedrība ir īpaši jāizglīto.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Izveidot telpu ekoloģiskām praksēm un kopienas aktivitātēm.

Novitāte: Permakultūra kā atsevišķa nozare.

Pārmaiņu mērogs: Vietējs.

Pakalpojuma saņēmēji: Vietējie iedzīvotāji, tūristi, klienti.

Ilgtspēja

Finanšu ilgtspēja: Tādas aktivitātes kā darbnīcas, semināri un zemes piešķiršana vietējiem iedzīvotājiem.

Sociālā ilgtspēja: Vietējās kopienas iesaistīšanās.

Vides ilgtspējība: Ekotūrisms, permakultūra.

Ziemeļļietuvā sociālie novatori ļoti bieži strādā **kultūras** jomā (14 sociālie novatori). Parasti tie organizē dažādus pasākumus, piemēram, VŠĮ „Būk geresnis” organizē vasaras saulgriežu svētkus novada iedzīvotājiem un kopienas locekļiem, kā arī citus nozīmīgus pasākumus un sociālas akcijas, kas rosina izvēlēties veselīgu dzīvesveidu un saudzēt vidi; MB „Švenčiū kalvē” organizē pasākumus un degustācijas: „B. Karazijas Vīndarīšanas ceļš”, Lietuvas vīndaru vīnu, gliemežu un „Šušvės” medalus degustāciju u. c.; MB „Alchemikai” organizē elektroniskās mūzikas koncertus netradicionālās telpās. Analizējot pasākumus, ko sociālie inovatori īsteno kultūras jomā, var secināt, ka ļoti bieži kultūra ir tikai viena no jomām, kurā tie darbojas, bieži vien tā iet roku rokā ar izglītību un tūrismu. Piemēram, Zemgalē, kā to definēja NVO „Ekociemats” pārstāve, tiek nodrošināti gan vides, gan kultūras izglītības pasākumi, organizējot radošās darbnīcas, meistarklases un „saules kalendāra pasākumus, lai iegūtu zināmu sinerģiju starp vidi, kultūru un dabu”. (LV R6)

Ziemeļļietuvā sociālie inovatori **ražo** dažādus nišas produktus, piemēram, „Ilzenbergo dvaras ir ūkis” gatavo 300 dabiskus produktus pēc senām tradīcijām, IDV (individuālā aktivitāte) „Iliustruota Matematika” veido grāmatas bērniem, MB „Raido grupē” ražo inovatīvus raudzēto dzērienu koncentrātus, UAB „Radviliškių kaimo kepykla” cep maizi un kūkas, individuālais uzņēmums „Jurgitėlės amatai” rada un pārdod ar rokām darinātus māla svečturus, šķīvjus, vīraka degļus, suvenīrus un traukus, „Varnos ūkis” no pelniem ražo lauku ziepes, izmantojot tikai sārmu un taukus, kā arī Angoras kazu mohēru, bet „Janinos Krikštaponienės sraugių ūkis” apstrādā gliemežu gaļu. Var secināt, ka sociālie inovatori koncentrējas uz nišas produktu ražošanu un papildus piedāvā arī citas aktivitātes, kas saistītas ar viņu ražotajiem produktiem, – izglītības programmas, tūrisma aktivitātes utt.

Tūrisma nozarē darbojas sociālie inovatori, piemēram, VŠĮ „Prie Raubonių malūno” organizē starptautisku amatniecības un mākslas festivālu „Vilnones dienos” un piedāvā interaktīvu izglītojošu tūrisma maršrutu, spēli – *suraskavi.lt* (apskates vietas tiek atzīmētas ar kvadrātkodiem). Ļoti bieži tūrisms ir papilddarbība galvenajai darbībai, piemēram, „Panevėžio Alpakų ūkis” (alpaku saimniecība) ražo vilnu, darina rokdarbus (cimdus, zeķes, cepures, segas u. c.) un organizē ekskursijas „Vilnas ceļš no dzīvnieka līdz dzijai”, piedāvājot sajūtu taku, izziņas taku, āra sporta aktivitātes, spēles, fotostūri u.c. Arī „Varnos ūkis”, kas audzē Angoras kazas un pārdod to mohēru, gatavo lauku ziepes (izmantojot tikai sārmu un pelnu taukus), rīko ekskursijas, izglītojošas programmas bērniem un pieaugušiem. Darbnīcās viņi rāda, kā, izmantojot senlaiku metodes, apstrādāt un vērpēt Angoras kazu mohēru.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Tāpat tūrisma aktivitātes rada papildu ienākumus sociālajiem inovatoriem. Zemgalē tūrisma jomā darbojas daži sociālie novatori, piemēram, NVO „Sēlijas laivas”, kas nodrošina aktīvā tūrisma iespējas, un biedrība „Baltaine”, kas ar aktīvā tūrisma palīdzību palīdz nodrošināt vietējās kopienas ilgspēju ilgtermiņā. Zemgalē darbojas arī „Baltic Outdoors / SIA „ZILITY””, kas ar jautrām, izglītojošām un praktiskām āra aktivitātēm iesācējus pārvērš par izdzīvošanas entuziastiem.

BOX 5. Association “Sēlijas laivas”

5. SADAĻA Biedrība „Sēlijas laivas”

2018. gadā Ričards un Santa Šmiti no galvaspilsētas pārcēlās uz Aknīsti, kur Santa ir dzimusi un augusi. Pāris ir vietējie entuziasti un aktīvās atpūtas cienītāji, kuri vēlas dzīvot aktīvu dzīvi laukos un iesaistīt arī citus. Lai to soli pa solim nodrošinātu, viņi izmanto biedrību „Sēlijas laivas”. Vietējā kopiena ir organizējusi pasākumus, lai sakoptu vidi, izveidotu laivotājiem piemērotu infrastruktūru, organizētu plaši apmeklētus izglītojošus pārgājienus un piesaistītu finansējumu, veicinot vietējo brīvprātīgo darbu Sēlijā.

Atrašanās vieta: Jēkabpils novads, Zemgale.

Sociālās inovācijas joma: Tūrisms.

Sociālās inovācijas rašanās: 2018

Sociālā problēma: Lauku teritorijas apdzīvo aizvien mazāk, un aktīvs tūrisms var palīdzēt nodrošināt vietējās kopienas ilgspēju ilgtermiņā.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Aktīvs dzīvesveids laukos, iesaistot citus entuziastus.

Novitāte: Lauku teritorijās popularizē aktuālākās zināšanas par aktīvo tūrisma un dažādām zinātnēm.

Pārmaiņu mērogs: Reģionālā un nacionālā mēroga, jo īpašnieks ir ļoti aktīvs un pazīstams tūrisma nozarē.

Pakalpojuma saņēmēji: Vietējie iedzīvotāji, tūristi un klienti.

Ilgspēja

Finanšu ilgspēja: Saimniecības apmeklējums, lai uzzinātu informāciju par laivošanas vēsturi, tiktu apmācīti airēšanā un pēc aktivitātēm upē ar transportu tiktu nogādāti atpakaļ. Ir pieejami vides gidi, kuri kuģo pa upi un palīdz apmeklētājiem iepazīties ar vietējo ekosistēmu, floru un faunu. Piedāvā plašu dabas tūrisma pakalpojumu klāstu vēsturiskajā Sēlijā. Laivu noma Dienvidsusējā un citās Sēlijas ūdenstilpēs, pārgājieni un ekspedīcijas, vides izglītības pasākumi.

Sociālā ilgspēja: Aktivitātes notiek ciešā sadarbībā ar vietējo kopienu, kurai šī organizācija ir nepieciešama kā reģiona magnēts.

Vides ilgspējība: Viena no svarīgākajām tēmām, par ko organizācija māca vietējai kopienai, ir vides aizsardzība un bioloģiskā daudzveidība.

Vairāk informācijas: <https://selija.com/piedzivo/aktiva-atputa/selijas-laivas/>

Ziemeļļietuvā maz sociālo inovatoru sniedz **izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumus** (piemēram, Kaimo bendruomenē „Palēvenys” gatavo mūku zivju zupu un citus kulinārā mantojuma ēdienus). Ļoti bieži ēdināšanas pakalpojums ir sociālā inovatora papilddarbība (piemēram, dienas centrs UAB „Senjorija” vientuļiem veciem cilvēkiem, kuriem trūkst sociālās integrācijas, uzmanības un personīgās aprūpes pakalpojumu, sniedz sociālos, nodarbinātības, aprūpes, fiziskās aktivitātes, emocionālā stāvokļa uzlabošanas, radošuma, neatkarības, kopienas atbalsta un arī ēdināšanas pakalpojumus; „Panevėžio Alpakų ūkis” – Alpaku saimniecība – papildus savai pamatdarbībai sniedz ēdināšanas pakalpojumus). Šīs darbības sociālajiem inovatoriem nodrošina papildu ienākumus.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Sociālie inovatori sniedz arī **citus pakalpojumus**: fiziskās veselības uzlabošanas un masāžas aprīkojuma nomas pakalpojumus, tīra skursteņus, organizē vietējos produktu tirdziņus, sniedz mobilā darba ar jauniešiem pakalpojumus lauku apvidos utt. Piemēram, Zemgales reģionā SIA „Ķirpēni” organizē regulārus tirdziņus no automašīnām, kas sākās COVID-19 pandēmijas laikā kā risinājums, lai cilvēki varētu nopelnīt naudu. Cilvēki var pārdot savas mantas un iegādāties noderīgas lietas no citiem, tādējādi piešķirot tām otru dzīvi. SIA „Ķirpēni” saimnieki ir izveidojuši darbnīcu, kurā vietējie iedzīvotāji var izmantot iekārtas un instrumentus dažādiem amatniecības darbiem (piemēram, overloka šujmašīnu, metāla un koka zāģus), ko citādi paši savai radošajai darbībai nevarētu atļauties. Darbnīcā ir foto stūrītis, lai cilvēki varētu nofotografēt savus izstrādājumus un attēlus publicēt sociālajos medijos. Pēc tam cilvēki var pārdot savus izstrādājumus tirdziņā. Vēl viens piemērs no Zemgales ir „Branku Brančotava”, kas kā sociālais uzņēmums darbojas tikai dažus gadus, lai gan tā darbības vēsture ir ilgāka. Kā sociālais uzņēmums „Branku Brančotava” organizē kultūras pasākumus, izrādes, dažādas aktivitātes, izīrē telpas, kā arī nodarbojas ar mazumtirdzniecību – vada labdarības veikalus. Tā pašlaik tiek organizēta sociālā uzņēmējdarbība, iegūstot līdzekļus savas NVO SIA „Tuvu” sociālo mērķu īstenošanai.

Citas darbības jomas Ziemeļlietuvā gadījumā nozīmē, ka sociālie inovatori pārvalda pārmaiņas lauku apvidos saskaņā ar *LEADER* principiem un sniedz finansiālu atbalstu, kas ir ļoti svarīgs lauku attīstībai.

Var secināt, ka sociālie inovatori darbojas dažādās nozarēs. Tie pievēršas sociālo problēmu risināšanai dažādās jomās. Vislielākā pieredze un aktivitātes vērojamas izglītības, kultūras un mākslas, kā arī tūrisma jomā. Sociālajiem uzņēmējiem ir laba pieredze, zināšanas un prasmes sociālās aprūpes, sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes jomā (īpaši sadarbībā ar pašvaldībām un valsts iestādēm). Jomas, kuras ir aptvertas un kurām ir potenciāls, bet kuras būtu īpaši jāstiprina, ir lauksaimniecība, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumi, dažādu produktu ražošana, ko ražo sociālie inovatori (arī nodarbinot sociāli neaizsargātas iedzīvotāju grupas). Tomēr trūkst sociālās inovācijas tādās jomās kā būvniecība; vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; transports un glabāšana; informācija un sakari; finanšu un apdrošināšanas darbības; operācijas ar nekustamo īpašumu; profesionālās, zinātniskās, tehniskās, administratīvās un dažādas palīgdarbības. Ļoti noderīga var būt tirdzniecības aktivitāšu (piemēram, labdarības veikalu) attīstība, jo tā var dot papildu ienākumus sociālajiem inovatoriem un to var uzskatīt par papildu aktivitāti lauksaimniecībai, ražošanai utt. Informatīvi un komunikācijas pasākumi var būt lielisks avots sociālajiem inovatoriem, kas vēlas nodarbināt sociāli neaizsargātas iedzīvotāju grupas. Kopumā sociālajiem inovatoriem joprojām ir daudz iespēju aptvert plašākas darbības jomas.

Mērķa grupas

Sociālie inovatori abos projekta reģionos ļoti bieži strādā ar vairāk nekā vienu mērķa grupu, tādējādi vienlaikus risinot dažādu grupu un plašākas sabiedrības sociālās problēmas. Var secināt, ka sociālie inovatori strādā gan ar sociāli neaizsargātām iedzīvotāju grupām, gan arī ar plašāku sabiedrību (piemēram, bērniem, jauniešiem, pieaugušiem, vietējiem iedzīvotājiem utt.).

Ziemeļlietuvā populārākā mērķa grupa ir **vietējā kopiena** (vietējie iedzīvotāji), kas nozīmē, ka sociālie inovatori sniedz labumu visam vietējam reģionam, arī pašvaldībai. Ņemot vērā to, ka daudzi sociālie inovatori piedāvā aktivitātes tūrisma jomā, tie arī koncentrējas uz tūristiem kā mērķa grupu (15 sociālie inovatori Ziemeļlietuvā). Zemgalē sociālie inovatori galvenokārt pievēršas jauniešiem (seši sociālie inovatori) un bērniem (četri sociālie inovatori). Šīs mērķa grupas ir aptvertas arī Ziemeļlietuvā, jo daudzas sociālo inovatoru piedāvātās aktivitātes ir saistītas ar izglītību, kultūras pasākumiem un/vai tūrismu.

Ziemeļlietuvā, salīdzinot ar Zemgali, sociālie inovatori diezgan bieži sadarbojas ar **vietējām kopienu organizācijām un uzņēmējiem** (lauksaimniekiem, mazajiem un vidējiem uzņēmējiem). Tas ir svarīgs aspekts, jo sadarbība ar dažādām organizācijām un ieinteresētajām personām var būt noderīga dažādu problēmu risināšanā. Arī Ziemeļlietuvā sociālo inovatoru mērķa grupas ir **visi valsts iedzīvotāji un ārzemnieki**, kuri piedalās sociālo inovatoru piedāvātajās aktivitātēs (piemēram, viņu organizētajos tūrisma un kultūras pasākumos, kurus apmeklē dažādi cilvēki).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlatvijā

6. SADAĻA Baltic Outdoors / SIA „ZILITY”

6. SADAĻA Baltic Outdoors / SIA „ZILITY”

Atrašanās vieta: Dobeles novads, Zemgale.

Sociālās inovācijas joma: Citi pakalpojumi.

Sociālās inovācijas rašanās: 2024.

Sociālā problēma: Pieaugot urbanizācijai un digitālajām izklaides iespējām, cilvēki, īpaši bērni un pusaudži, arvien mazāk laika pavada ārā. Šāda atsvešinātība no dabas var izraisīt necieņu pret vidi un tās saglabāšanu. Turklāt, pavadot mazāk laika dabā, tiek negatīvi ietekmēta cilvēku fiziskā un garīgā veselība. Daudzi cilvēki, jo īpaši pilsētās, izaug, neapgūstot tādas izdzīvošanas pamatprasmes kā pajumtes būvēšana, ugunsкура kurināšana vai pārtikas meklēšana dabā.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Mērķis ir izglītēt pēc iespējas vairāk cilvēku par uzturēšanos dabā, lai viņi varētu patstāvīgi baudīt Latvijas dabu. Un pārvērst iesācējus par izdzīvošanas entuziastiem, to darot ar jautrām, izglītojošām un praktiskām ārā aktivitātēm.

Novitāte: Jaunieši to izveidoja kā mācību uzņēmumu, kas bija viņu pirmā uzņēmējdarbības pieredze.

Izglītojošs saturs ar patīkamām un saistošām aktivitātēm, padarot izdzīvošanas prasmju apmācību jautru un interaktīvu.

Veicinot kopienas sajūtu, šādas aktivitātes uzlabo zināšanu apmaiņu, savstarpēju atbalstu un kopīgu izaugsmi.

Pārmaiņu mērogs: Vietējs.

Pakalpojuma saņēmēji: Jaunieši, skolēni.

Ilgspēja

Finanšu ilgtspēja Finanšiālās ilgtspējas pozitīvais aspekts ir nelielās pasākuma izmaksas; visas darbības tiek plānotas ārpus telpām. Galvenais ienākumu avots ir maksa, kas tiek iekasēta no dalībniekiem par ārā aktivitātēm.

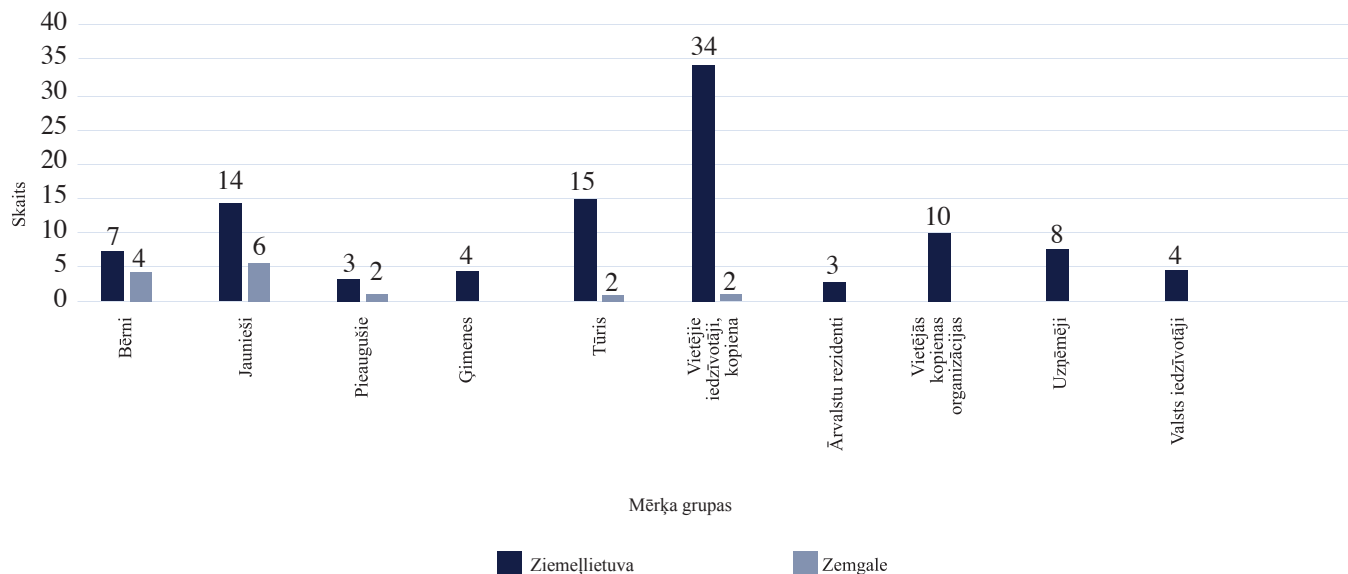
Sociālā ilgtspēja Īstenojot aktivitātes brīvā dabā, tiek veicināta fiziskā sagatavotība, mazinot ar to saistītos veselības riskus, tostarp stresu, un uzlabota garīgā veselība, veicinot vispārējo labklājību.

Sociālā ilgtspēja ietver jauniešu iesaisti, kopienas veidošanu, iekļaušanas veicināšanu un vienlīdzīgas iespējas brīvdabas aktivitātēm.

Vides ilgtspējība Uzņēmums izglīto dalībniekus par dabisko vidi, veicinot vietējo ekosistēmu dziļāku izpratni un vērtējumu.

Vairāk informācijas: <https://balticoutdoors.lv/>

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=59 (Ziemeļlietuvā), n=25 (Zemgalē).

2. att. Identificēto sociālo inovatoru mērķa grupas Ziemeļlietuvā un Zemgalē.

Sociālie inovatori ļoti bieži risina problēmas, kas saistītas ar sociāli neaizsargātām vietējās kopienas grupām. Abos projekta reģionos sociālie inovatori ļoti bieži strādā ar cilvēkiem ar **garīga rakstura traucējumiem un pensijas vecuma cilvēkiem (senioriem)**. Daži sociālie inovatori nodarbina šīs cilvēku grupas (piemēram, darba integrācijas sociālais uzņēmums (DISU) „4 vēji” nodarbina cilvēkus ar garīga rakstura traucējumiem, kuri ražo kartonu, ziepes, keramiku un citus rokdarbus; DIS „0 design” cilvēki ar garīga rakstura traucējumiem veido interjera lampas no pārstrādātiem un atkārtoti izmantotiem materiāliem; DISU MB „Solidari erdvē”/„Solidarumo kava” vada kafējnicu un nodrošina cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem darba integrāciju).

7. SADAĻA Sociālais uzņēmums MB „Solidari erdvē”/ „Solidarumo kava”

7. SADAĻA Sociālais uzņēmums MB „Solidari erdvē”/ „Solidarumo kava”

Atrašanās vieta: Panevėža, Ziemeļlietuvā.

Sociālās inovācijas joma: Cilvēku veselība un sociālais darbs.

Sociālās inovācijas rašanās: 2020.

Sociālā problēma: Personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem integrācija darba tirgū; mērķis ir nodrošināt profesionālās prasmes jauniešiem ar invaliditāti un cīnīties pret invalīdu diskrimināciju.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Mērķis ir sniegt profesionālās prasmes jauniešiem ar invaliditāti un cīnīties pret invalīdu diskrimināciju. Novēro, kā komandas biedri mainās: kā mainās viņu attieksme pret sevi un sabiedrību, rodas vēlme komunicēt un strādāt, cik ātri viņi mācās un cik cītīgi strādā. Partneru skaits pieaug, ieviešot partneru produktus (piem., „Pirmas blynas”).

Novitāte: Cilvēki ar invaliditāti tiek iesaistīti darba tirgū, strādājot kafējnicā. Kafējnicā ir mobila, tāpēc tajā var iesaistīties dažādu apkaimju iedzīvotāji un cilvēki ar īpašām vajadzībām.

Pārmaiņu mērogs: Vietējs un reģionāls.

Pakalpojuma saņēmēji: Cilvēki ar intelektuālās attīstības traucējumiem, cilvēki, kuriem patīk kafija.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Ilgtspēja

Finanšu ilgtspēja: Mobilais serviss, maksas pakalpojumi un kafija. Dažādas kafejnīcu atrašanās vietas: Panevėžas koledža, J. Miltinis drāmas teātris, Solidaritātes kafejnīca, Solidaritātes telpa, konferences.

Sociālā ilgtspēja: Projekta pozitīvā ietekme tiek mērīta, saskaitot cilvēkus kafejnīcas viesu plūsmā, kas līdz pat Covid-19 otrajai karantīnai strauji pieauga. Jo vairāk klientu, jo vairāk darba/komunikācijas prasmju apgūst projekta dalībnieki.

Vides ilgtspējība: Solidaritātes kafejnīcā kafiju piedāvā ēdamā tasītē, ko Lietuvas uzņēmums gatavo no auzu sēnalām un miltiem, kas garšo kā vafeles.

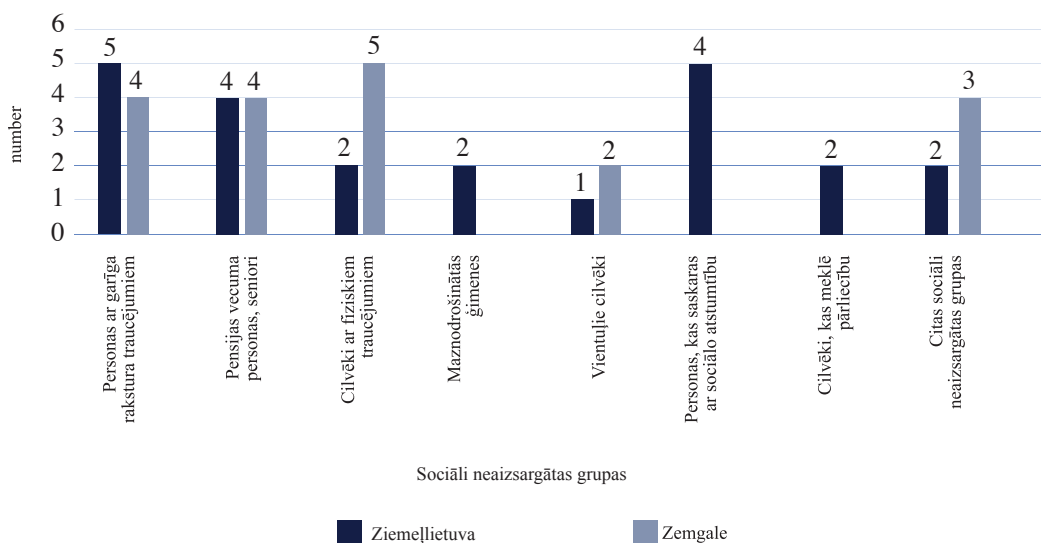
Vairāk informācijas: <https://www.facebook.com/Solidarumokava/>

Daži sociālie inovatori sniedz atbalstu šai grupai (piemēram, biedrība „Cerību spārni” apvieno vecākus, kuriem ir bērni ar invaliditāti, palīdz viņiem nezaudēt cerību un rast iespēju palīdzēt cits citam ikdienas rūpēs).

Pensijas vecuma cilvēkiem sociālie inovatori parasti sniedz dažādus pakalpojumus, piemēram, sociālo aprūpi un rehabilitāciju, ēdināšanu un kopienas atbalsta pakalpojumus.

Zemgalē ir ierasta prakse strādāt ar **personām ar īpašām vajadzībām, kurām ir fiziska invaliditāte**. Daži sociālie inovatori sniedz atbalstu cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, piemēram, sociālais uzņēmums „Sociālo inovāciju parks” sniedz dažāda veida atbalstu cilvēkiem ar kustību traucējumiem – palīdzību tehnisko palīgīdzekļu iegādē, mājokļa iekārtošanā, vides pielāgošanā, sociālajā uzņēmējdarbībā. Citi rada darba iespējas cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, piemēram, dienas centri „Līgotnes LM” (sociālās aprūpes centrs) un UAB „Senjorija” nodrošina sociālo integrāciju un nodarbinātību veciem cilvēkiem un cilvēkiem ar invaliditāti. Šie piemēri liecina, ka sociālās problēmas var risināt dažādos veidos, taču visi tie ir vērsti uz sociāli neaizsargātu iedzīvotāju grupu problēmu risināšanu.

Citas sociāli neaizsargātas iedzīvotāju grupas, kuras minēja sociālie inovatori, ir bērni ar mācīšanās grūtībām, jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes, kuriem pirms patstāvīgas dzīves sākuma vajadzīgs papildu atbalsts, neredzīgi un vājredzīgi cilvēki, bērni ar vēzi un diabētu un Ukrainas kara bēgļi.

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=59 (Ziemeļlietuvā), n=25 (Zemgale).

3. att. Sociāli neaizsargātas grupas, ar kurām strādā sociālie inovatori Ziemeļlietuvā un Zemgalē.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

8. SADAĻA Sociālais uzņēmums SIA „Ķirpēni”.

8. SADAĻA Sociālais uzņēmums SIA „Ķirpēni”.

Atrašanās vieta: Dobeles novads, Zemgale.

Sociālās inovācijas rašanās: 2021.

Sociālā problēma: Pastāv vairākas savstarpēji saistītas sociālās un vides problēmas – sociālā riska grupas, personas no nelabvēlīgas vides, cilvēki ar īpašām vajadzībām, ilgstošie bezdarbnieki un citas atstumto cilvēku grupas, kas bieži saskaras ar ievērojamiem šķēršļiem, lai atrastu un saglabātu darbu, kā arī ilgtspējīgas prakses trūkums palielina atkritumu daudzumu, jo īpaši no patēriņa precēm, un tas veicina vides degradāciju un resursu izsīkumu.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Sociālā uzņēmuma mērķis ir veicināt un atbalstīt sociālā riska grupu iedzīvotāju nodarbinātību, labklājību, izglītību un dzīves kvalitāti, veicot saimniecisko darbību ar pozitīvu sociālo ietekmi, organizējot izglītojošus un prasmju veidošanas pasākumus un atbalstot labdarības projektus. Kā arī ilgtspējīgas prakses veicināšana, piemēram, preču otrreizēja pārstrāde, lietotu preču popularizēšana un atkritumu apsaimniekošana.

Novitāte: Ir divas galvenās jomas – sociālā iekļaušana un vides ilgtspējība. Veidot atbalstošu vidi kopienā, kas savukārt veicina sociālo iekļaušanu, nodrošinot darba iespējas sociālā riska grupām. Piedāvāt prasmju pilnveidošanas pasākumus, lai uzlabotu atstumto personu nodarbinātības iespējas un vispārējo dzīves kvalitāti.

Veicināt preču otrreizēju pārstrādi un efektīvu atkritumu apsaimniekošanas praksi, lai mazinātu vides degradāciju. Veicināt lietotu produktu izmantošanu, lai mazinātu atkritumu daudzumu un sekmētu aprites ekonomiku.

Pārmaiņu mērķis: Viņi darbojas reģionālā līmenī, jo atrodas netālu no automaģistrāles. Viņi piesaista arī cilvēkus, kas dodas uz darbu visā reģionā un valstī kopumā.

Pakalpojuma saņēmēji Vietējā kopiena un sociālam riskam pakļautas personas.

Ilgtspēja

Finanšu ilgtspēja Sociālais uzņēmums gūst ienākumus, pārdodot pārstrādātus un lietotus produktus, izmantojot ziedotās preces, kā arī piedāvā pakalpojumus, lai nodrošinātu transportu lielam preču daudzumam. Tas mudina ikvienu pievienoties tirgus telpai un pārdot savas preces par nelielu samaksu.

Sociālā ilgtspēja Uzņēmums nodrošina stabilas nodarbinātības iespējas sociālā riska personām, palīdzot tām integrēties darba tirgū. Minētie pasākumi rada atbalstošu kopienas vidi, mazinot sociālo izolētību un veicinot sociāli atstumto personu sociālo iekļaušanu. Turklāt uzņēmuma darbinieki atbalsta un īsteno arī labdarības projektus, kas sniedz tiešu labumu sabiedrībai, stiprina sociālās saites un kolektīvo labklājību.

Vides ilgtspējība Uzņēmums veicina preču otrreizēju pārstrādi, efektīvu atkritumu apsaimniekošanas praksi un aprites ekonomikas modeli, kurā produkti tiek atkārtoti izmantoti un pārstrādāti, saudzējot dabas resursus un mazinot vajadzību pēc izejvielām. Veicinot lietotu preču izmantošanu (pirkšanu un apmaiņu), uzņēmums palīdz mazināt ar jaunu preču ražošanu saistīto ietekmi uz vidi.

Vairāk informācijas: <http://www.lma-dace.lv/lv/bagaznieku-tirgus-kirpeni/>

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Var secināt, ka sociālie inovatori strādā ar dažādām mērķgrupām, tomēr galvenā uzmanība tiek pievērsta vietējiem iedzīvotājiem, kopienām un kopienu organizācijām, kas ir svarīgi, lai veicinātu vietējo attīstību un risinātu sociālās un ekonomiskās problēmas reģionā. Pozitīvi ir arī tas, ka sociālie inovatori strādā ar bērniem un jauniešiem, jo viņiem ir potenciāls nākotnē pašiem radīt sociālās inovācijas. Turklāt, izglītojot bērnus un jauniešus par dažādām sociālām problēmām, tās var palīdzēt risināt. Dažiem sociālajiem uzņēmējiem ir pieredze sadarbībā ar ārvalstu rezidentiem, tomēr šī prakse būtu jāstiprina, jo tas ir viens no virzieniem, kā izplatīt informāciju par projekta reģionā pastāvošo sociālo inovāciju un veidot starptautisku sadarbību.

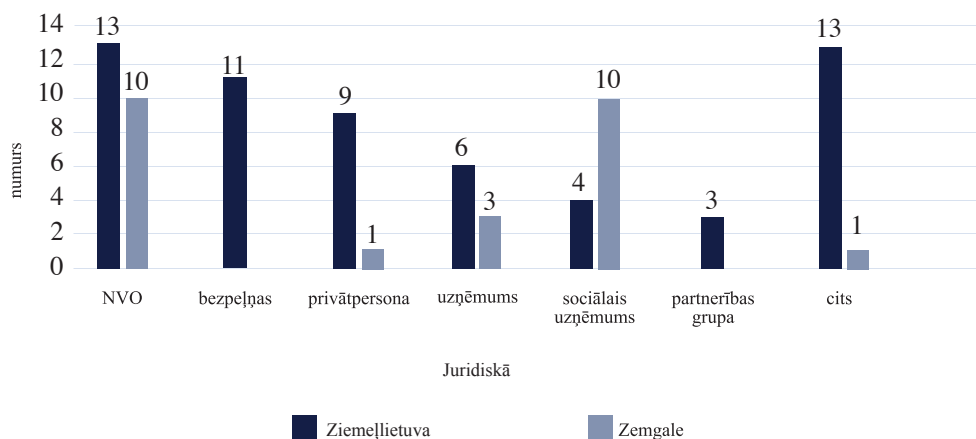
Sociālie inovatori strādā ar sociāli neaizsargātām grupām, tomēr galvenokārt viņi koncentrējas uz dažām cilvēku grupām – cilvēkiem ar garīgiem vai fiziskiem traucējumiem un pensijas vecuma cilvēkiem. Pastāv iespēja iesaistīt dažādās aktivitātēs sociāli neaizsargātākās iedzīvotāju grupas. Saskaņā ar Sociālo uzņēmumu likumu Latvijā un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 173 „Noteikumi par sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupām un sociālā uzņēmuma statusa piešķiršanas, reģistrācijas un uzraudzības kārtību” (Latvija) Latvijā ir noteiktas 13 sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupas (mērķa grupas), kuras var nodarbināt sociālie uzņēmumi. Saskaņā ar šo klasifikāciju trūkst sociālo inovatoru, kuri iesaista personas, kurām pašvaldības sociālais dienests ir noteicis atbilstību trūcīgas ģimenes (personas) statusam; romu etnisko minoritāti; notiesātos un bijušos notiesātos; personas, kurām ir problēmas ar alkohola atkarību, narkotiskajām, psihotropiskajām vai toksiskajām vielām, azartspēlēm vai datorspēlēm; personas, kuru dzīvesvieta deklarēta naktspatversmē; cilvēku tirdzniecības upurus; personas, kurām piešķirts bēgļa statuss, alternatīvais statuss vai bezvalstnieka statuss. Šīm grupām ir liels potenciāls iesaistīties sociālo inovatoru aktivitātēs, tomēr jāuzsver, ka pastāv vairākas organizatoriskas, sociālas, veselības un psiholoģiskas, individuālas un finansiālas problēmas, kas saistītas ar iepriekš minēto mērķa grupu nodarbinātību. Sociālajiem uzņēmējiem galvenokārt trūkst atbilstīgas izglītības un pieredzes darbam ar minētajām mērķa grupām, traucē arī veselības stāvoklis, sociālās un psiholoģiskās problēmas, kā arī motivācijas trūkums strādāt ar konkrētu cilvēku grupu (*Līcīte-Ķurbe, 2022*), kas var izskaidrot šo cilvēku zemo iesaisti sociālo inovatoru darbā. Tomēr šo grupu iesaistei var būt liels potenciāls – tā sniegs jaunu un inovatīvu pieredzi un palīdzēs atrisināt nozīmīgas problēmas.

Juridiskās formas

Lielākā daļa sociālo inovatoru abos projekta reģionos darbojas kā NVO (nodibinājumu apvienības; lielākā daļa sociālo inovatoru strādā kā biedrības) – kopumā 23 sociālie inovatori (13 Ziemeļlietuvā un 10 Zemgalē). Tā ir tāpēc, ka biedrību un nodibinājumu galvenais mērķis ir sociālo problēmu risināšana sabiedrībā. Saskaņā ar Biedrību un nodibinājumu likumu Latvijā (spēkā no 01.04.2004.) „*Biedrība ir brīvprātīga personu apvienība, kas nodibināta, lai sasniegtu statūtos noteikto mērķi, kam nav pelņas gūšanas rakstura*”. Lietuvā jēdziena skaidrojums ir līdzīgs. Abos reģionos populārs darbības veids ir sociālais uzņēmums (kopā 14 sociālie inovatori). Latvijā sociālā uzņēmuma juridiskā forma ir sabiedrība ar ierobežotu atbildību (SIA), kurai piešķirts sociālā uzņēmuma statuss. Sociālie uzņēmumi ļoti bieži izmanto inovatīvus instrumentus, lai risinātu sociālās problēmas sabiedrībā, ko nedara valsts un privātais sektors, tāpēc sociālie inovatori bieži izmanto šo darbības veidu. Lietuvā sociālie inovatori darbojas arī kā bezpeļņas organizācijas.

Ziemeļlietuvā sociālie inovatori darbojas dažādās juridisko personu juridiskajās formās (sk. pielikumu) vai kā pašnodarbinātas fiziskas personas. 13 sociālie novatori no apzinātās izlases ir izvēlējušies šādas juridiskās formas. Pirmkārt, aptuveni 35 % izvēlējas sabiedriskas nozīmes iestādi, kas lietuviešu valodā galvenokārt pazīstama ar akronīmu *VšĮ*. *VšĮ* ir viena no biežāk izmantotajām bezpeļņas organizāciju formām Lietuvā. Otrkārt, aptuveni 35 % darbojas kā mazie uzņēmumi/partnerības, kas lietuviešu valodā pazīstami ar akronīmu *MB*. Treškārt, uz vietējām rīcības grupām attiecas *asociācijas (asociacija)* juridiskā forma, kas pazīstamas kā *VVG*. Turklāt daži sociālie novatori ir slēgtas sabiedrības ar ierobežotu atbildību (ir SIA ekvivalents Lietuvā). Visbeidzot, vēl viens sociālais inovators bez juridiskas personas statusa, tāpat, ka fiziskās personas, ir kopiena (*bendruomenė*). Jāatzīmē, ka „NVO” Lietuvā ir juridisks statuss, nevis juridiskas personas forma. Latvijā šāda juridiskā forma vairs nepastāv. Daži sociālie inovatori darbojas kā uzņēmumi (parasti – SIA) vai arī tie ir fiziskas personas, privātpersonas.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=59 (Ziemeļlietuva), n=25 (Zemgale).

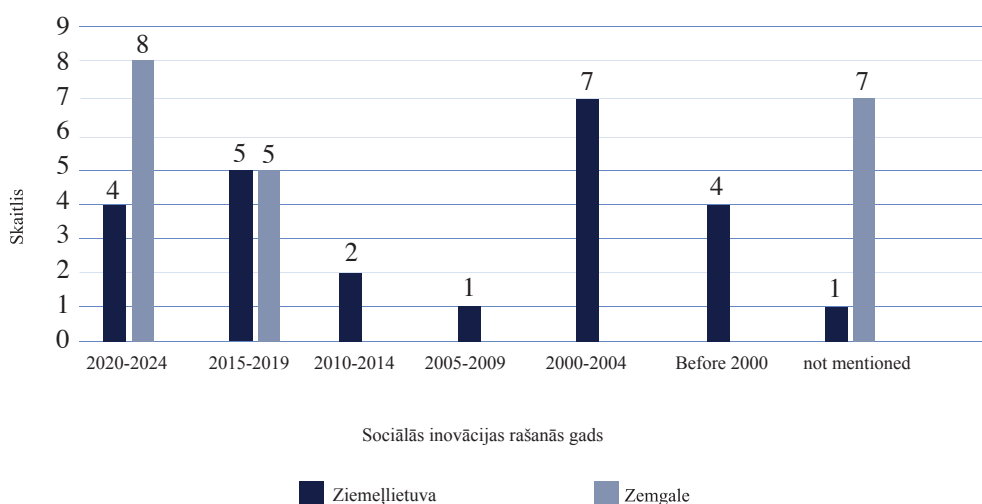
4. att. Identificēto sociālo inovatoru juridiskās formas Ziemeļlietuvā un Zemgalē.

2.4. Esošo sociālo inovatoru analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Lai sniegtu padziļinātu analīzi par sociālo inovatoru darbību Zemgalē un Ziemeļlietuvā, pētnieki intervēja īpaši izvēlētos sociālos inovatorus abos reģionos (24 Ziemeļlietuvā un 20 Zemgalē). Tas tika darīts, lai labāk izprastu sociālās problēmas un to radīto sociālo ietekmi sabiedrībā, kā arī sociālo inovatoru radīto pārmaiņu mērogu un to ilgtspēju (sociālo, finansiālo un/vai vides).

Sociālās inovācijas rašanās

Daudzi sociālie inovatori ir jauni, un viņi ir radījuši sociālo inovāciju pavisam nesen.

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=24 (Ziemeļlietuva), n=20 (Zemgale).

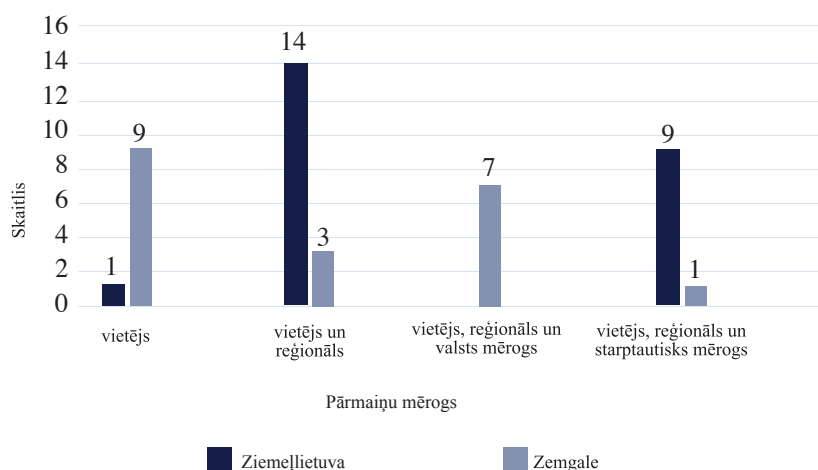
5. att. Identificēto sociālo inovatoru sociālo inovāciju rašanās Ziemeļlietuvā un Zemgalē.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Lielākā daļa sociālo inovāciju ir radušās pēc 2015. gada (kopumā Zemgalē 13 un deviņas Ziemeļļietuvā). Ziemeļļietuvā dažu sociālo inovāciju saknes meklējamas 90.gados (piemēram, „Radviliškių kaimo kepykla”, UAB 1996. gadā; „Milišiūnų ūkis” 1994. gadā; „Radviliškio Viltis, sutrikusio intelekto cilvēku globos bendrija” 1997. gadā un UAB „Biržų duona” pat 1953. gadā). Var secināt, ka Ziemeļļietuvā ir lielāka pieredze sociālo inovāciju radīšanā, savukārt Zemgalē sociālās inovācijas tiek radītas daudz vēlāk.

Pārmaiņu mērogs

Ziemeļļietuvā sociālie inovatori veic pārmaiņas galvenokārt vietējā un reģionālā līmenī (14 sociālie inovatori), deviņi rada pārmaiņas starptautiskā līmenī. Tā kā Ziemeļļietuvā sociālajiem inovatoriem ir lielāka darba pieredze šajā jomā, viņi ir izvērсуši savu darbību plašāk. Ļoti bieži pārmaiņas sākas vietējā līmenī un izplatās tālāk. Zemgalē lielākā daļa sociālo inovatoru darbojas vietējā mērogā, tomēr daži ir paplašinājuši savu darbību arī valsts mērogā (septiņi sociālie inovatori).

Avots: autoru izveidots, pamatojoties uz pētījuma rezultātiem; n=24 (Ziemeļļietuvā), n=20 (Zemgalē).

6. att. Identificēto sociālo inovatoru pārmaiņu mērogs Ziemeļļietuvā un Zemgalē.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme

Sociālo ietekmi, ko rada sociālie inovatori Ziemeļļietuvā un Zemgalē, var iedalīt septiņās grupās:

- 1 sociālais ieguvums reģionam (novadam), nodrošinot darba iespējas vietējiem iedzīvotājiem, pakalpojumus u. c.;
- 2 cilvēku izglītošana par dažādām vietējai kopienai/plašākai sabiedrībai svarīgām tēmām;
- 3 pozitīvi apstākļi etniskā/kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai un popularizēšanai, kā arī kultūras pasākumu attīstībai;
- 4 sociālais ieguvums konkrētai mērķa grupai (ieguvumi sociāli neaizsargātām iedzīvotāju grupām, bērniem u. c.);
- 5 ietekme uz vidi;
- 6 pieķeršanās vietai un kopienas izjūta;
- 7 novitāte.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Sociālā labuma radīšana reģionam (novadam, pagastam) ir diezgan izplatīts sociālo inovatoru sociālais mērķis, īpaši Ziemeļlietuvā, piemēram, Panevėžas rajona vietējās rīcības grupas mērķis ir veicināt sociālā kapitāla stiprināšanu Panevėžas rajonā un palielināt pakalpojumu pieejamību rajona iedzīvotājiem (tostarp sociālo pakalpojumu) un jaunu pakalpojumu radīšanu, palielināt sociālo iekļaušanu, kā arī saglabāt un radīt jaunas reģiona tradīcijas. Lai ieviestu šīs aktivitātes, viņi īsteno dažādus projektus, piemēram, „Teritoriālās ilgtspējas tīklu veidošana”, teritoriālās ilgtspējas tīklu veidošanas projekts, teritoriālās partnerības projekti „Viedo ciematu tīkls”, „LEADER ideju tīkls”, „DIGITAL LAG'S”, jauniešu iniciatīvu projekts „JATFIN”, „Let's Play Lithuanian-Polish Community”, mazo kopienu muzeji u. c. „Pačeriaukštės kaimo bendruomenė” risina arī sociālās problēmas reģionā (piemēram, nabadzības mazināšana, veselības aprūpes uzlabošana, izglītības iespēju paplašināšana un sociālās nevienlīdzības mazināšana, lauku un pilsētu plaisas mazināšana). Tie rada darbavietas lauku apvidos, nodrošina veselības aprūpes pakalpojumus, veselības izglītību un citas iniciatīvas, kas veicina vispārējo sabiedrības veselību un labklājību, kā arī nodrošina darba iespējas lauku apvidos. Lauku apvidos ir ļoti svarīgi aktivizēt cilvēkus, piemēram, VŠĮ „Socialinė iniciatyva” pasākumu mērķis ir veicināt un atbalstīt vietējo jauniešu un kopienu iniciatīvas uzņēmējdarbībā, vides aizsardzībā, izglītībā, kultūrā un citās jomās.

Viņi ir atraduši inovatīvus un efektīvus veidus, kā palielināt jauniešu līdzdalību un integrāciju vietējās kopienās. Zemgalē labs piemērs ir biedrība „Sēlijas laivas” un biedrība „Baltaine”, kas cenšas aktivizēt un piesaistīt cilvēkus lauku teritorijām, organizējot tūrisma pasākumus.

9. SADAĻA Biedrība „Atžalyno kaimo bendruomenė”

9. SADAĻA Biedrība „Atžalyno kaimo bendruomenė”

Atrašanās vieta: Pasvales rajons, Ziemeļlietuva.

Sociālās inovācijas joma: Cilvēku veselība un sociālais darbs.

Sociālās inovācijas rašanās: 2003.

Sociālā problēma: Vietējā nodarbinātība. Kopienas uzņēmums, kas sniedz liela mēroga veļas mazgāšanas pakalpojumus. Tas nodarbojas ar tādiem jautājumiem kā tradīciju saglabāšana (gadskārtu svētku organizēšana), veļas mazgāšana un žāvēšana, kā arī iedzīvotāju vajadzību un viedokļu izpēti. Tā mērķis ir nodot kulinārā mantojuma tradīcijas jauniešiem (piemēram, kulinārijas cienītājiem) un organizēt izglītojošas un degustācijas nodarbības.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme Veido pozitīvas pārmaiņas reģionā, dodot vietējām kopienām iespēju rīkoties. Rada dažas darbavietas vietējā kopienā. Projekts „Veļas mazgāšanas pakalpojumu sniegšana un sociālo prasmju uzlabošana Pasvales rajona kopienu iedzīvotājiem”. Galvenais ir pamanīt neatliekamās un sāpīgās problēmas, kas ir jārisina lielākajai sabiedrības daļai.

Novitāte: Atvērta pirmā kopienas veļas mazgātava Pasves rajonā, kas sniedz daudzveidīgus veļas mazgāšanas pakalpojumus (matraču pārvalki, lieli gultas pārklāji, galdauti, segas, spilveni, segas u. c.). Uzņēmums nodrošina arī sadzīves pakalpojumus, informāciju, organizē kultūras pasākumus, kopj kulināro mantojumu un organizē projektu aktivitātes.

Pārmaiņu mērogs: Vietējais un reģionālais līmenis.

Pakalpojuma saņēmēji: Vietējās sabiedriskās organizācijas biedri, vietējie iedzīvotāji, tūristi un bērni.

Ilgspēja

Finanšu ilgtspējība: Uzņēmuma mērķis ir izveidot vietējo pakalpojumu iekšējo tirgu, nodrošinot ilgtspējīgu kopienas attīstību, kas balstīta uz līdzsvarotu ekonomisko izaugsmi un stabilām cenām, kā arī konkurētspējīgu sociālo tirgus ekonomiku.

Vides ilgtspējība: Cenšas savā uzņēmējdarbībā izmantot videi draudzīgus līdzekļus.

Vairāk informācijas: https://www.facebook.com/atzalynas/?locale=lt_LT

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlatvijā

Var secināt, ka šie sociālie novatori koncentrējas uz vairākām sociālām problēmām vienlaikus, tādējādi risinot problēmas konkrētajā reģionā. Minētās pieejas kā labus piemērus var pārņest uz citiem reģioniem (Lietuvā un arī Latvijā).

Cilvēku izglītošana par dažādām tēmām ir svarīga sabiedrībai, jo tas ir labs sākums sociālo problēmu risināšanai, piem., „Trakišķio žolininkės” piedāvā izglītojošas programmas, kas saistītas ar ārstniecības augiem; „Milišiūņu ūkis” izglīto par aitu vilnu un vilnas izstrādājumiem. Tas ir labs veids, kā sabiedrībā radīt interesi, ko vēlāk var pārvērst rīcībā. SIA *Baltic Outdoors*/„ZILITY” Zemgalē piedāvā pasākumus skolēniem un uzņēmumiem (korporatīvie pasākumi), kuros tiek pasniegti izdzīvošanas pamati: vienas dienas īsajā kursā cilvēki mācās, kā sagatavoties trīs situācijām (kā salikt 72 stundu maisu ārkārtas situācijai, kā iekurt uguni ar kramu, kā filtrēt ūdeni) un kā veidot izdzīvošanas nometnes. Kā norādīja SIA *Baltic Outdoors*/„ZILITY” pārstāvis: „Faktiski krīzes situācijām mēs sagatavojam to Latvijas iedzīvotāju daļu, kas nekad nav saskārušies ar dzīvi mežā vai ārpus pilsētas” (LV R5).

Piemēroti apstākļi **etniskā/kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai un popularizēšanai, kā arī kultūras pasākumu attīstībai ir svarīga** sociālās attīstības joma. Šo darba jomu ir izvēlējušies daži sociālie inovatori. *Rokišķio tautodailnieku asociācija*, *Salų dvaro rūmai*/Rokišķu tautas mākslinieku asociācijas, Salaju muižas mājas uzdevums ir radīt pozitīvus apstākļus etniskā mantojuma saglabāšanai un popularizēšanai, inovatīvi apvienojot un integrējot etnokultūru un mūsdienīgus risinājumus; „Ilzenbergo dvaras ir ūkis” ražo desmit dabas produktus atbilstīgi senajām tradīcijām.

Abos reģionos sociālie inovatori koncentrējas uz **sociālā labuma sniegšanu konkrētai mērķa grupai**. Tās galvenokārt sniedz palīdzību sociāli neaizsargātām iedzīvotāju grupām (piem., MB „Solidari erdvē”/„Solidarumo kava” izveidoja kafejnīcu, kurā nodarbina cilvēkus ar intelektuālās attīstības traucējumiem; sociālais uzņēmums „Līgotnes LM” ir izveidojis ģimenes tipa sociālās aprūpes centru veciem cilvēkiem un cilvēkiem ar īpašām vajadzībām; sociālā uzņēmuma „Dare Audeamus” mērķis ir veicināt un atbalstīt sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku, jo īpaši cilvēku ar īpašām vajadzībām un garīga rakstura traucējumiem, nodarbinātību, labklājību un izglītību, izmantojot uzņēmējdarbību, izglītību un prasmju attīstību; sociālais uzņēmums „Sociālo inovāciju parks” piedāvā dažāda veida atbalstu cilvēkiem ar kustību traucējumiem – palīdzību tehnisko palīgīdzekļu iegādē, mājokļa iekārtošanā, vides pielāgošanā). Daži sociālie inovatori īpaši pievēršas bērniem vai jauniešiem. VŠĮ „Līnkėjimų ateljė” ar mērķi mazināt stresu un trauksmi nodrošina nodarbības un darbnīcas bērniem; asociācija „Išdrīšk keisti”/Loreta Sagaitienė īsteno sociālās uzņēmējdarbības projektu „Mobilais zinātnes klubs”, veicinot bērnu neformālo izglītību. Viņi organizē izglītojošas *STEAM* (integrētas nodarbības dabaszinātnēs, tehnoloģijās, inženierzinātnēs, lasīšanā, angļu valodā, matemātikā) nodarbības, laboratorijas ar ekskursijām, praktiskās 3D drukas radošās darbnīcas, interaktīvas angļu valodas nodarbības). Uzmanība tiek pievērsta arī jauniešiem (piemēram, *Jaunimo iniciatyvinė grupė* „Marabu”), koordinējot un popularizējot vietējās jauniešu brīvā laika pavadīšanas un nodarbinātības aktivitātes, organizējot mūzikas nometnes, kurās profesionāli mūziķi palīdz reģiona jauniešiem attīstīt vokālās dotības, organizē komandas aktivitātes un iesaista jauniešus citās muzikālās aktivitātēs; sociālais uzņēmums „BJMK” Zemgalē nodrošina alternatīvu mūzikas izglītību atbalstošā vidē, lai palīdzētu jauniešiem atklāt mūzikas komponēšanas prieku, iegūt ar rokmūziku saistītu izglītību. „BJMK” pārstāvis paskaidroja: „Patiesībā mūzika ir līdzeklis sabiedrības audzināšanai, izaugsmei un dzīves kvalitātes uzlabošanai. (..) Mums ir ļoti daudz (skolēnu) no daudz bērnu ģimenēm, un tas ir tāds foršs sadarbības modelis, ar ko var kaut ko panākt, jo bērni nāk cits pēc cita, viņi (ģimenes) sāk ar vecākiem un turpina ar jaunākajiem brāļiem un māsām.” (LV R3). Jelgavas Jauniešu māja, kas ietilpst Latvijas SOS bērnu ciematu asociācijā šobrīd nodrošina mājvietu vairākiem jauniešiem vecumā no 15 līdz 20 gadiem no dažādiem Latvijas novadiem, kuri ir palikuši bez vecāku apgādības. Faktiski tā ir vienīgā institūcija Latvijā, kas šiem jauniešiem dod iespēju „izvēlēties pareizo ceļu” (LV R2), jo gandrīz visi šie jaunieši ir pārkāpuši likumu; kad neviens cits institūcija viņus vairs nepieņem, viņi atbalstu atrod Jelgavas Jauniešu mājā. Pat vēl vairāk: saistībā ar bērnu labklājību SOS ir vairākkārt ierosinājusi dažādas izmaiņas valsts tiesību aktos. Viens no pēdējiem ierosinājumiem bija par izmaiņām likumā par bērnu uzturēšanos audžuģimenēs; daudzu valstu pieredze liecina, ka parasti SOS bērni audžuģimenēs var dzīvot līdz 24 gadu vecumam, bet Latvijā tikai līdz 18 gadiem. Kā norādīja Jelgavas Jauniešu mājas pārstāve: „Tagad likums tiek mainīts, un, lai gan tas prasīja 18 gadus, es priecājos, ka Tieslietu ministrija ir sākusi interesēties par to, ar ko mēs nodarbojamies.” (LV R2)

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

10. SADAĻA Sociālais uzņēmums VŠĮ „Socialinė iniciatyva”

10. SADAĻA Sociālais uzņēmums VŠĮ „Socialinė iniciatyva”

Atrašanās vieta: Pasvales rajons, Ziemeļļietuva.

Sociālās inovācijas joma: Informācija un komunikācija.

Sociālās inovācijas rašanās: 2018

Sociālā problēma Organizē jauniešu un ar jaunatni strādājošo organizāciju, vietējo kopienu izglītošanu un apmācību, veido pasākumus un veicina brīvprātīgo darbu.

Sociālais mērķis un sociālā ietekme: Mērķis veicināt un atbalstīt vietējās jaunatnes un kopienas iniciatīvas uzņēmējdarbības, vides aizsardzības, izglītības, kultūras un citās jomās; rast inovatīvus un efektīvus veidus, kā palielināt jauniešu līdzdalību un integrāciju vietējās kopienās; organizēt izglītību un apmācību jauniešiem, jaunatnes organizācijām un vietējām kopienām; organizēt un sniegt palīdzību jauniešiem, jaunatnes organizācijām un vietējām kopienām, kas vēlas īstenot dažādus projektus vai iniciatīvas; sniegt jauniešiem informāciju un konsultācijas par dažādiem viņiem aktuāliem jautājumiem; veicināt vietējo un starptautisko brīvprātīgo darbu; atklāts un mobils darbs ar jaunatni.

Novitāte: Sociālais uzņēmums, kas sniedz mobilā darba ar jaunatni pakalpojumus lauku apvidos. Uzņēmuma pārstāvji ierodas jauniešu mājās laikā, kad neviens nestrādā, – no plkst. 16.00 līdz 21.00. Viņi organizē jauniešu, organizāciju pārstāvju, kas strādā ar jauniešiem, un vietējo kopienu izglītošanas pasākumus un apmācību. Organizē jauniešu mūzikas un debašu festivālu.

Pārmaiņu mērogs: Vietējs, reģionāls un starptautisks mērogs.

Pakalpojuma saņēmēji: Jaunieši vecumā no 14 līdz 29 gadiem.

Vairāk informācijas: <https://sini.lt>

Ietekme uz vidi ir retāka sociālo inovatoru darba joma, tomēr var minēt dažus piemērus. Uzņēmumā *UAB „Biržu duona”* ir uzstādīta sekundārā siltuma izmantošanas sistēma. Produkti, kas neatbilst pārdošanas standartam, tiek izmantoti otrreiz. To mērķis ir pāriet uz **bezatkritumu** ražošanu (ražo maizes granolu un uzstādīja savu 450 kW saules elektrostaciju). Zemgalē reģionālā ietekme vides jomā galvenokārt ir papildu aktivitāte. Inovatīvs piemērs ir NVO „Ekociemats”, kas rada telpu ekoloģiskām praksēm un kopienas aktivitātēm, jo trūkst ilgtspējīgas lauksaimniecības.

Pieķeršanās vietai un kopienas izjūta ir nemateriāls rezultāts, ko sociālie inovatori veicina mērķtiecīgi vai netīši. Tas vairākkārt tika uzsvērts fokusa grupas diskusijā Latvijā. Jautāts par savas NVO mērķiem, „Ekociemata” pārstāvis atbildēja šādi: „Un otrs (mērķis) ir mudināt cilvēkus nepamest vietējo pašvaldību un novadu, lai gan tie, kas ir aizbraukuši uz Rīgu un ārzemēm, demonstrē sava veida pieķeršanos konkrētajai vietai vienai, kad viņi atgriežas.” (LV R6). NVO „Sēlijas laivas” pārstāve ļoti skaidri pauda savu mērķi saistībā ar piesaistes ideju vietai: „Mēs darbojamies aptuveni piecus gadus, un mūsu mērķis ir parādīt vietējiem iedzīvotājiem, ka šeit būt ir forši. Diemžēl, lai vietējie iedzīvotāji saprastu, ka šī ir forša vieta, kur ir vērts braukt baudīt dabu, pie mums jāierodas arī cilvēkiem no Rīgas un tālākām Latvijas vietām. Lai nebūtu tikai viens galamērķis – ceļojums uz Rīgu.” (LV R7).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Zemgales NVO „Tuvu” vadītājs fokusa grupas diskusijā puda viedokli, ka viņu spēks izpaužas spējā iesaistīt savā darbībā vietējos iedzīvotājus, īpaši jauniešus no ļoti maza ciemata, ko viņi pārstāv. Izprotot vietējās problēmas un kopīgi iesaistoties to risināšanā, vietējā kopiena uzlabo savu informētību un uzņemas atbildību par problēmu risināšanu, kas savukārt rada kopienas izjūtu un veicina problēmu risināšanas prasmes.

Novitāte. Analizējot sociālo inovatoru novitātes Ziemeļlietuvā un Zemgalē, var secināt, ka ar dažiem izņēmumiem inovāciju mērogs iekļauj vietējo reģionu vai kopienu. Sociālā inovācija parasti ir saistīta ar inovatīviem risinājumiem konkrētām mērķa grupām vai kopienām vietējā reģionā. Dažos gadījumos labā prakse ir pārcelta no pilsētas uz laukiem, no vienas kopienas uz citu. Novitāte var būt reakcija uz kādiem ārējiem faktoriem, piemēram, ideja par izdzīvošanas kursiem radās galvenokārt no nepieciešamības būt gataviem ārkārtas apstākļiem jaunākās ģeopolitiskās situācijas un nestabilās sabiedrības kontekstā. Citos gadījumos vietējie inovatori meklē risinājumus problēmām, kuras pienācīgi nerisina vietējās pašvaldības vai valsts iestādes vai veido atbalsta shēmas, kas paredzētas sociāli neaizsargāto iedzīvotāju grupu atbalstam. Lielākā daļa pētījuma laikā analizēto sociālās inovācijas piemēru atklāja, ka abos projekta reģionos inovācijas parasti saistītas vai nu ar dažādiem procesiem, vai arī produktiem.

2.5. Sociālo inovatoru motivācija, stiprās puses un izaicinājumi Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Sociālo inovatoru motivācija

Lai veicinātu sociālo inovāciju, ir svarīgi izprast sociālo inovatoru motivāciju – kas viņus mudina veidot sociālos uzņēmumus un radīt sociālo inovāciju. Pamatojoties uz fokusa grupu izpētes rezultātiem, tika konstatēti vairāki iemesli. Viens no iemesliem, kas motivēja sociālos inovatorus sākt savu darbību, bija **viņu iepriekšējā darba pieredze**. Respondenti fokusa grupā stāstīja: „Tas sākās ar manu darbu. Kā jaunatnes lietu koordinatore pašvaldībā es redzēju, cik daudz problēmu ir jauniešiem, kas dzīvo ārpus pilsētas.” (LT R5), „Es esmu sociālā darbiniece, un mana vēlme kaut kādā veidā palīdzēt un padarīt visus vienlīdzīgus radās samērā sen. Tā bija motivācija, kad es studēju un kad šeit dabūju darbu” (LT R3). Zemgales SIA „Ķirpēni” vadītājs atzina: „Ar labdarību nodarbojos 30 gadus, strādāju Rīgā un sapratu, ka, atvainojiet, te visi jau ir „labdarību atēdušies”, bet lauku apvidos mans darbs vēl ir vajadzīgs; tāpēc gribēju šo ideju aizvest uz laukiem.” (LV R4).

Daži sociālie novatori uzskata, ka viņiem ir labdarības ir „**gēns**”, kas liek darīt labas lietas (**iedzimētais sociālo inovatoru gēns**). Viens no fokusa grupas dalībniekiem minēja, ka „(..) visiem sociālajiem uzņēmējiem ir attiecīgais gēns. *Ka ir vajadzīga ekonomiskā aktivitāte un stabilitāte, lai ar to varētu nodarboties, bet attiecīgās īpašības piemīt konkrētām personībām... tikai izcili cilvēki var nodarboties ar sociālo uzņēmējdarbību, jo īstam uzņēmējam ir pārāk grūti papildus ekonomiskajai aktivitātei radīt arī sociālos labumus sabiedrībai*” (LT R5).

Sociālie inovatori minējuši arī, ka turpināt un darīt lietas labāk un vairāk viņus motivē **publiskas uzslavas**: „(..) cilvēku atzinība un uzslavas mūs motivē” (LT R2).

Sociālajiem inovatoriem svarīgs aspekts ir iespēja **eksperimentēt un radīt novitātes**. Tas arī ir ļoti svarīgs sociālās inovācijas aspekts – novitāte. Fokusa grupas dalībnieki uzsvēra: „(..) mēs muižā varam daudz eksperimentēt, izmēģināt izglītības projektus, izdomāt pavisam jaunu lietu, ko mūsu muiža vēl nekad nav redzējusi. Šī brīvība eksperimentēt mūs motivē” (LT R2), „(..) darbs, ko mēs darām, ir skaists, tā ietvaros mēs organizējam interesantas, jaunas aktivitātes, bet tās ir tikai instruments, ko mēs izmantojam, lai piesaistītu jauniešus, bet būtiskākais elements ir pārmaiņas, paliekošas pārmaiņas” (LT R5).

Būtisks aspekts, kas motivē sociālos inovatorus, ir **ilgtspēja un iespēja rast efektīvu risinājumu**. „(..) manu galveno motivāciju rada vēlēšanās palīdzēt cilvēkiem labākajā un efektīvākajā veidā, jo tieši tas mums ir jādara. Mēs nevaram savu darbu paveikt tāpat vien, mums ir jādama par ilgtspēju, organizatorisko efektivitāti, rentabilitāti” (LT R7).

Motivācija dažkārt sākas ar **spēju saskatīt sociālās problēmas un vēlmi tās risināt**. „(..) mūsu ciematā nebija šādu aktivitāšu vienkārši nebija. Visi stāstīja, ka Kupišķos nav ko darīt, un tas bija biznesa sākums. Varbūt no tā viss arī sākās, sapratām, ka kaut kas jādara, lai būtu ko darīt...” (LT R3), „Ir ļoti jauki, ka cilvēki piedalās un bauda. Tas ir lieliski, ja tu vari palīdzēt” (LT R6); „Es domāju, ka tas ir tāpēc, ka mēs jūtam, ka mūsu darbs ir ļoti vajadzīgs, ka mēs neredzam, kurš cits to varētu izdarīt mūsu vietā. Es nezinu, tā vienkārši ir” (LV R3).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

No motivācijas viedokļa vissvarīgākā ir iespēja redzēt pārmaiņas sabiedrībā. Patiesībā tas ir arī viens no svarīgākajiem sociālās inovācijas kritērijiem. Fokusa grupas dalībnieki minēja, ka:

„(..) motivācija arvien pieaug, kad redzi, ka dzīves kvalitāte cilvēkam ar invaliditāti uzlabojas. Mēs arī redzam, ka mūsu darbības dēļ mainās sabiedrības attieksme. Tas ir lieliski” (LT R1).

„Mūsu muižā vispatīkamāk ir tad, kad gada beigās saskaitām apmeklētājus un redzam, cik daudz cilvēku ir apmeklējuši muižu. Mēs esam patālu no galvenā ceļa, pirms trim gadiem īpašums bija pilnīgi aizmirsts. 26 000 muižas apmeklētāju. Acīmredzot tas ir tas, kas virza gan mūsu vadītāju, gan pārējos darbiniekus, kuri ir tās pašas Salajas iedzīvotāji. Un viņi redz, ka muižā ierodas gan jaunas ģimenes, gan vecāki cilvēki” (LT R2).

„(..) būtiskākais elements ir pārmaiņas, ilgstošas pārmaiņas. Tās prasa laiku, tomēr mēs cenšamies uzrunāt jauniešus, mainīt viņu domāšanu, aktualizēt nākotnes izredzes un dot iespēju ieraudzīt pasauli un iespējas, kādas paveras. Tieši tad jūs redzat, cik daudz jauniešu iesaistās. Piemēram, kad pēc gada jūs redzat, ka jaunieši, kurš iepriekš bija kautrīgs un nesabiedrīgs, ir kļuvis drosmīgāks, ieguvis draugus, socializējies. Tas ir milzīgs sasniegums, un ir motivē strādāt. Piemēram, ir vairāki jaunieši, kuri bija izkrituši no izglītības sistēmas, bet mēs esam viņiem palīdzējuši atgriezties” (LT R5).

„(..) es vēlos panākt, lai kaut kas notiktu, cilvēki būtu laimīgi” (LT R3).

„Es domāju, ka mūsu vienīgā motivācija ir palīdzēt cilvēkiem mainīt savu dzīvi. Un pārējais, manuprāt, vienkārši nāk līdzi. [...] skaidrs, ka motivāciju dod tas, ka redzu, kā cilvēku dzīves patiešām mainās.” (LV R1)

Svarīgs motivācijas elements ir **labuma radīšana visai sabiedrībai vai konkrētai mērķa grupai**. Kā minēja fokusa grupas dalībnieki:

„(..) īstenoto projektu pievienotā vērtība ir ļoti, ļoti aizraujoša. Runa nav par to, ka tiek izveidota darba vieta vai veļas mazgātava, bet par to, kas vēl tiek darīts papildus. Svarīga ir kopienas attīstības veicināšana, patīkami redzēt, kā tā apvienojas, kā cilvēki strādā kopā, sniedz papildu pakalpojumus, kurus varbūt pat var saukt par psiholoģiskiem. Tieši šāda veida projektu pievienotā vērtība, ko mēs redzam, ir patiešām ļoti, ļoti pievilcīga” (LT R4).

„Man, protams, visvairāk patīk pārmaiņas, ko varam veicināt – īstenot cilvēku idejas. Es varu izmantot savas kompetences, lai palīdzētu cilvēkiem pārvērst viņu ideju projektā un padarīt to veiksmīgu” (LT R4).

Papildus sociālajai motivācijai daži inovatori kā personīgās motivācijas avotu norādīja arī **prieku par to, ko viņi dara**: „Kā teica kolēģi, sākumā likās, ka to neviens cits (nedarītu), tad es sapratu, ka mums tas ir interesanti un patīk. Es teiktu – mēs darām to, kas mums patīk, un paši baudām šo procesu.” (LV R7).

Var secināt, ka sociālo inovatoru motivācija ir cieši saistīta ar galvenajiem sociālās inovācijas kritērijiem un to nosaka gan sabiedrības vajadzības, gan personīgie sasniegumi: pārmaiņu ieviešana, novitāte, sociālo problēmu risināšana, labuma radīšana visai sabiedrībai vai konkrētai mērķa grupai, personīgā ieinteresētība darbībā, ilgtspēja un risinājuma efektivitāte.

Izaicinājumi

Sociālie inovatori savā darbā saskaras ar dažādiem izaicinājumiem. Fokusa grupu diskusiju laikā tika identificēti vairāki ārēji un iekšēji izaicinājumi, ar kuriem saskaras sociālie inovatori Ziemeļļietuvā un Zemgalē. Lai veiktu padziļinātu analīzi, visas problēmas ir sagrupētas šādi: personīgās problēmas, ģeogrāfiskais novietojums un slikta publiskā infrastruktūra, finansējums, informētība un komunikācija ar pašvaldību un valsts organizācijām, sadarbība ar citām ieinteresētajām pusēm, tiesiskais regulējums.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Personīgās problēmas

Ziemeļļietuvas sociālie inovatori ir minējuši, ka viņiem ir bail kļūdīties, jo viņu rīcībai jābūt „caurskatāmai”, īpaši projektu īstenošanas laikā. „(..) es redzu, ka mūsu kā vietējās rīcības grupas, kā finansētājas iestādes, darbības modelis liek apturēt mūsu aktivitātes, *apgriezt cilvēkiem spārnus*, neļaujot īstenot viņu idejas, jo mums nav atļauts kļūdīties. Ja jūs sākat projektu, jums tas ir jāizdara, jābūt rezultātam, un ir noteikts kontroles periods. Un šeit nav vietas izmēģinājumiem un kļūdām. Un tas ir liels, liels trūkums” (LT R4). Visām sociālo uzņēmēju darbībām ir jābūt „caurskatāmām”, taču dažkārt ir grūti izvēlēties pareizo darbības veidu, jo nav skaidra tiesiskā regulējuma. „Dažādas tiesību normas mums gan atļauj, gan aizliedz. Un mēs, mūsu sociālais uzņēmums, pārvietojamies starp šiem diviem principiem ļoti ciešā saistībā. Publiskajā sfērā, pašvaldībās, valsts pārvaldē kopumā – viss, kas nav atļauts, ir aizliegts, privātajā sektorā – viss, kas nav aizliegts, ir atļauts. Sociālā uzņēmējdarbība ir starp šiem diviem principiem. Tāpēc to, tāpat kā NVO, sauc par ceturto sektoru, tas ir sava veida atsevišķs sektors. Ne privāts, ne publisks, jo tas ir nozīmīgs” (LT R1). Līdzīgas bažas par to, ka varētu tikt uzskatīti par pārkāpējiem, vai par bailēm pieņemt kādus lēmumus, ko regulatīvās iestādes varētu interpretēt kā pārkāpumus, pauda arī Latvijas sociālie inovatori.

Ģeogrāfiskais novietojums un slikta publiskā infrastruktūra.

Dažkārt ģeogrāfiskais novietojums var būt liels izaicinājums, lai piesaistītu vairāk klientu. To norādīja Ziemeļļietuvas un Zemgales sociālie uzņēmēji. „(..) diemžēl no pašvaldības puses nav lielas uzmanības, lai, teiksim, viesi atbrauc uz pašvaldību un mums būtu Solidaritātes kafija. Bet tā, iespējams, ir mūsu atrašanās vietas problēma, jo, lai gan esam pilsētas centrā, mēs atrodamies piektajā stāvā ar ieeju pagalmā. Mēs nevaram priecāties un lielīties ka mums ir īsta kafejnīca, bet mēs ceram atvērt kafejnīcu pilsētas centrā” (LT R1). Zemgales fokusa grupas apspriedes laikā tika minētas problēmas, kas saistītas ar pieejamību, sliktu sabiedriskā transporta infrastruktūru un dārgu transportu: „Līdz šim lielākā problēma, īpaši man kopš COVID-19, ir autobusu nomas cenas. Skolēnu grupai, lai atbrauktu no Jelgavas pie mums, par autobusu jāmaksā gandrīz tikpat daudz, cik par mūsu pasākumiem, un tas ir tikai, lai atbrauktu no Jelgavas. Patiesībā, braucot no tālākas vietas, par autobusu jāmaksā vairāk nekā par mūsu aktivitātēm, uzreiz rodas nākamā problēma, ka sabiedriskais transports uz Bērzi (nelielu ciematu Dobeles novadā), no vienas puses, ir pieejams, neteiktu, ka slikts, bet, no otras puses, īstenībā tā nav.” (LV R5). Tādējādi realitāte ir tāda, ka sociālo inovatoru sniegtie pakalpojumi un pasākumi nav viegli pieejami mērķa grupām.

Finansējums

Sociālie inovatori cīnās ar finanšu jautājumiem, piemēram, aprīkojuma iegādi, maksājumiem, piemēram, par īri, algām utt. Kā minēja viens no fokusa grupas dalībniekiem Ziemeļļietuvā, „(..) lielākā problēma bija ar elektrotīklu, nebija iespējams palaist veļas mazgājamo mašīnu, tāpēc mums vajadzēja palielināt jaudu. Par jaudas palielināšanu tika pieprasīti astoņi tūkstoši... Mums praktiski viss, ko nopelnām, ir jāsamaksā par elektrību. Ziemā mēs apsildām telpas, darbinām veļas mazgājamās mašīnas un izmantojam ūdeni... Sākas apkures sezona, un tad ir jāmaksā” (LT R6). Sociālie uzņēmēji cīnās arī ar finansiālām problēmām saistībā ar algu izmaksu. „(..) mēs patiesībā nenopelnām pietiekami daudz naudas, lai izmaksātu algas. Par nopelnīto naudu mēs pārkam kafijas pupiņas, atļaujas utt. Taču mēs nevaram normāli nodarbināt cilvēkus ar īpašām vajadzībām. Mēs vēlamies, lai viņi varētu strādāt, nevis pie mums stažēties. Vajadzētu būt zināmiem kompensācijas mehānismiem, vairāk uzmanības no valsts puses sociālajiem uzņēmumiem. Būtu labi, ja varētu viņus nodarbināt, iegādāties darbarīkus.” (LT R1).

Dažu sociālo uzņēmēju darbība ir sezonāla, kas ietekmē viņu finansiālo stāvokli un darbu kopumā. „(..) mums būtībā ir sezonāls darbs. Mūsu galvenie ienākumi nāk vasarā – vasaras dienas baro mūs visu gadu. Ziemā mēs varam tikai izdzīvot. Un tad vasarā mums ir jāatmaksā uzkrātie parādi.” (LT R2).

Zemgales fokusa grupas diskusijā tika atzīts, ka finansējums ir ļoti svarīgs jebkurai sociālajai inovācijai. Priekšrocība ir, ja sociālais inovators var kaut ko nopelnīt pats, piemēram, vadot labdarības veikalu, iznomājot aprīkojumu vai telpas. Vēl viens finansējuma avots ir ziedojumi, taču normatīvo noteikumu dēļ Latvijā ziedotājiem nav nodokļu atvieglojumu, kas bija nodrošināti agrāk: „Mēs saskārāmies ar to, ka gribējām, lai ziedotāji ziedo skolai, un tad izrādījās, ka viņiem nepienākas nodokļu atvieglojumi, ja viņi ziedo sociālajiem uzņēmumiem, pretēji tam, ka tad, ja viņi ziedo biedrībām ar sabiedriskā labuma statusu, bet tas ir citādi, situāciju vajadzētu kaut kā atrisināt, jo, no vienas puses, ziedojumus saņemt varam, bet, no otras puses, šiem ziedotājiem no tā nav nekāda labuma, izņemot plāksnīti pie sienas vai kaut ko tamlīdzīgu.” (LV LR3). Runājot par publiskā finansējuma pieejamību, daži sociālie inovatori atzina, ka ir iespēja pieteikties nelielām dotācijām, ko sniedz tieši sociālo uzņēmumu finansēšanas shēmas.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Informēšana un saziņa ar pašvaldību un valdības organizācijām

Konsultatīvā palīdzība. Sociālie inovatori minēja nepieciešamību ne tikai segt savas darbības radītās izmaksas, bet arī saņemt konsultatīvu palīdzību, piemēram, grāmatvedības kārtošanā. „(..) konsultatīvā palīdzība ir vajadzīga tajos gadījumos, kad ir iesaistīta nodokļu iestāde, kad ir nepieciešama grāmatvedība. Arī mēs saskārāmies ar lielu izaicinājumu, kad, sākot mūsu organizācijas darbību, mums bija jāatrod grāmatvedis, kas palīdzētu mums kārtot grāmatvedību. Un tas ir grūti, jo lielākā daļa pakalpojumu sniedzēju vai uzņēmumu ir koncentrējušies uz tradicionālām darbībām. Es nepazīstu nevienu, kas varētu kompetenti palīdzēt sociālajiem uzņēmumiem. Mēs paši spējam veikt grāmatvedības uzskaiti. Bet visā Lietuvā tas ir izaicinājums” (LT R5). Tas liecina, ka sociālajiem uzņēmējiem ir svarīgi ne tikai finanšu jautājumi, bet arī konsultatīvais atbalsts. Tas daļēji ir saistīts ar nākamo sociālo inovatoru minēto problēmu – informācijas trūkumu. Latvijā inovatori norādīja uz sarežģītām situācijām, ko rada ļoti komplicēti valsts normatīvie akti, dažkārt pat pretrunīgas normas, kas ir neskaidras pat ļoti pieredzējušiem cilvēkiem šajā jomā. Tāpēc par risinājumu tika ieteikts izveidot NVO konsultāciju centrus (tuvāk kopienām, nevis tikai galvaspilsētā vai lielajos reģionālajos centros) vai pieņemt darbā speciālistu vietējā pašvaldībā: „Būtu labi, ja kāds spētu šīs lietas izskaidrot, jo tagad iznāk, ka bez vēlmes pārkāpt likumu, bez jebkādas motivācijas kaut ko nepareizi darīt, nepārtraukti pārkāpjam likumu tikai tāpēc, ka tas nav saprotams vai regulējums vispār nav izstrādāts.” (LV R6).

Informācijas trūkums. Paši sociālie uzņēmēji saskaras ar informācijas trūkumu “(..) ir izveidojies nopietns informācijas trūkums. Ja es nebūtu sastapusies ar Ievu vai Viktoriju no LISVA, es nebūtu zinājusi, kas ir pieejams” (LT R1). Arī sociālie uzņēmēji no Latvijas minēja šo problēmu un ierosināja, ka vienas pieturas aģentūra būtu lielisks risinājums, kur sociālie uzņēmēji varētu saņemt informāciju par dažādiem jautājumiem – finansiālo atbalstu, pieejamajiem projektiem utt.

Ar informācijas trūkumu saskaras ne tikai sociālie uzņēmēji, bet arī sabiedrībai kopumā joprojām trūkst izpratnes par sociālo inovāciju un sociālo uzņēmējdarbību. Ziemeļļietuvā sociālie inovatori ir saskārušies ar atšķirīgu attieksmi un izpratni no ministriju puses. „(..) No savas perspektīvas esmu redzējis, ka trūkst kopīgas izpratnes. Mēs esam NVO, kuras pamatā ir valsts iestāde, un kā NVO varam piedalīties, varam doties visur, kur dodas NVO pārstāvji. Taču sociālais uzņēmums, kas darbojas kā mazā partnerība (MB), lai gan ir sociālais uzņēmums, nevar pieteikties un piekļūt finansējuma iespējām. Dažādu iestāžu atšķirīga uztvere. Zemkopības ministrijā un Iekšlietu ministrijā ir zināma izpratne par sociālo uzņēmējdarbību. Un, protams, Iekšlietu ministrija atsaucas uz dažādiem Zemkopības ministrijas noteikumiem attiecībā uz sociālajiem uzņēmumiem. Esmu redzējis dažas viedokļu atšķirības. Kopīgas izpratnes trūkst. Mēs gaidām likumu par sociālo uzņēmumu attīstību.” (LT R5) Turklāt sabiedrībā joprojām ir daudz pārpratumu par sociālo uzņēmējdarbību. „(..) varbūt ir nepieciešama skaidrāka izpratne par to, kas ir sociālā uzņēmējdarbība. Kad sāk stāstīt citiem, skaidrot, kas ir sociālā uzņēmējdarbība, rodas jautājumi. Ar ko tas atšķiras no tradicionālā uzņēmuma? Pastāv neskaidrības, vieni saka, ka sociālā uzņēmējdarbība vispār neeksistēs, citi apgalvo pretējo. Tas ir nopietns izpratnes trūkums.” (LT R1)

Zemgales fokusa grupas diskusijā tika minēti daži piemēri par informācijas kanāliem, kas tiek izmantoti, lai informētu mērķa grupas, plašāku sabiedrību vai attiecīgās institūcijas. Izrādījās, ka visbiežāk ļoti neformāli kanāli (piemēram, atsauksmes, sociālo mediju platformas, ikdienas sarunas) darbojas daudz labāk nekā oficiālās tīmekļa vietnes, masu medijos publicētie raksti (vai arī šo publikāciju trūkums, jo vietējie sabiedriskie mediji kaut kādu iemeslu dēļ tās pat npublicē) vai pašvaldību iestādēm nosūtītās informatīvās oficiālās vēstules par sociālo inovatoru aktivitātēm. Veiksmīgai saziņai ir nepieciešams laiks, vēlme iesaistīties, mācīties un klausīties, un tā bieži vien ir atkarīga no vietējā cilvēkkapitāla un sociālā kapitāla, kas ir ārkārtīgi svarīgs faktors.

Viens no galvenajiem izaicinājumiem, ko min Zemgales un Ziemeļļietuvas sociālo inovatoru vidū, ir **birokrātija**, īpaši attiecībā uz sadarbību un komunikāciju ar pašvaldību un valsts iestādēm. Viens no respondentiem Ziemeļļietuvā minēja, ka „(..) pašvaldība var atbildēt 2–3 dienu laikā, bet uz vienkāršu jautājumu mēs atbildi varam gaidīt arī 20 dienas. Sadarbība ar pašvaldību ir sarežģīta” (LT R3). Arī lēnais lēmumu pieņemšanas process valsts iestādēs ir izaicinājums sociālajiem uzņēmējiem. „(..) mēs nevaram virzīties uz priekšu noteiktu pašvaldības lēmumu un lietu dēļ. Tas ir mazliet dīvaini. Pašvaldībai būtu jāpalīdz sociālajiem vai citiem uzņēmumiem, ko parasti visi uzsver, bet tā nav. Es vēlētos redzēt pašvaldības izpratni. Es gribētu viņu palīdzību, kopīgu izpratni. Sadarbību apgrūtina tas, ka vienkārši jāgaida, lai gan ir procedūras, termiņi un brīži, kad varētu saņemt ātrāku risinājumu. Un, protams, ar citām organizācijām, kas ir atkarīgas no pašvaldības, tas ir sarežģītāk” (LT R3).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Latvijā 2020. gadā notika administratīvi teritoriālā reforma, kuras mērķis bija samazināt pašvaldību skaitu un resursu kopumu. Tomēr reforma tika un joprojām tiek kritizēta daudzos aspektos. Viens no galvenajiem kritikas punktiem, no kā cilvēki baidījās un kas izrādījās paties, ir administrācijas atsvešinātā attieksme pret lielu pašvaldību perifērijām. To minēja arī sociālo inovatoru pārstāvji. Tika minēti piemēri par to, cik ilgi un sarežģīti tagad, pēc reformas, ir saskaņot dokumentus, koordinēt vietējās aktivitātes vai saņemt atbalstu, jo cilvēki amatos ir mainījušies un viņi faktiski nezina vietējo situāciju ciemos vai attālākās pašvaldības vietās.

Sociālie inovatori uzsver, ka valsts pārvaldē ir vajadzīga laba griba, atklāta komunikācija, uzklausišana un situāciju noskaidrošana. Var secināt, ka sociālie uzņēmumi un sociālā inovācija ir diezgan jauna joma, un ir svarīgi informēt valdības organizācijas un sabiedrību par to, ko tie dara, lai radītu labāku izpratni. Tomēr ir svarīgi uzsvērt, ka situācija un attieksme valdības organizācijās mainās. Kā minēja Ziemeļļietuvas sociālais inovators, „(..) notiek pārmaiņas valsts pārvaldē. Es redzu pozitīvas pārmaiņas komunikācijas, atklātības virzienā, un arī kā mediators es redzu, ka arvien biežāk veidojas dialogs.” Pārāk birokrātiskas procedūras un noteikumi, kas paņem daudz laika un enerģijas no sociālajiem inovatoriem, tika uzsvērti arī Zemgales fokusa grupas diskusijas laikā.

Tomēr daudzas pašvaldības un valsts iestādes **neizprot sociālo** uzņēmēju radīto **sociālo ietekmi**, kā rezultātā trūkst atbalsta. „(..) lielākā problēma ir tā, ka pašvaldības neievēro ES subsidiaritātes principu. Tā kā pašvaldības nav elastīgas, tās nekavējoties jūtas apdraudētas. Ir Konkurences likums, bet, protams, sociālie uzņēmēji nedrīkst konkurēt – kā līdzīgi ar līdzīgiem. Mēs gan nodarbojamies ar uzņēmējdarbību, gan radām sociālu ietekmi, un vairumā gadījumu mūsu darbības ir videi draudzīgas, ja ne pozitīvas, tad vismaz neitrālas. Tas ir mūsu laika un pūļa ieguldījums, jo strādājam arī citās darbavietās utt. Tas nav tas, ko mēs dzirdam no ESAO, Ekonomiskās sadarbības organizācijas, Pasaules Bankas un visiem pārējiem ekonomistiem. Vērtējumos šīs lietas nav aprēķinātas. Un tad viņi saka: „Nē, tas ir atbalsts, un tas ir nepareizi, subsīdija ir nelikumīga.” Tā kā sociālā biznesa radītā ietekme netiek aprēķināta, tās radīšanai ir nepieciešamas milzīgas papildu pūles. Un vislabāk ietekme ir jūtama vietējā līmenī – uz vietas, pašvaldībā, ciematā, pagastā, pagalmā.” Tomēr tika minēti arī pozitīvi piemēri, lai gan var paiet daudzi gadi, līdz notiks nozīmīgas pārmaiņas. Jelgavas Jauniešu mājas pārstāvis dalījās pieredzē: „Tā kā mums bija arī neformāla tikšanās ar Tieslietu ministrijas pārstāvjiem par jauniesu mājas izveidi šādiem grūtībās nonākušiem bērniem (jo šobrīd, kā jūs zināt, šādas iestādes Latvijā vairs nav), tagad ir interese par to, ko mēs darām, lai panāktu, ka arī citi reģioni varētu to darīt.” (LV R2). No tā var secināt, ka sociālās ietekmes izpratne un novērtēšana var prasīt ilgu laiku gan oficiālajām iestādēm, gan sabiedrības grupām, kamēr līdzīga labā prakse tiktu atkārtota citās valstīs, kopienās vai kontekstos.

Sadarbība ar citām ieinteresētajām pusēm

Papildus pašvaldības un valsts institūcijām dati un abas fokusa grupu diskusijas liecina, ka sociālajiem inovatoriem ir izveidojusies formāla un neformāla sadarbība ar plašu ieinteresēto pušu loku (vietējās kopienas grupām, NVO sektoru, privātpersonām, klientiem, mērķa grupām, brīvprātīgajiem, sociālajiem inovatoriem, kas īsteno līdzīgas iniciatīvas ārvalstīs u. c.). Izmantojot brīvprātīgo un ziedotāju aktivitātes, kā arī cita veida ļoti praktisku atbalstu un sadarbību, plašāka sabiedrība ir informēta un izglītota par neaizsargāto grupu vajadzībām un to, kā uz tām reaģēt. Tādējādi cilvēki iegūst vairāk zināšanu arī par sociālo uzņēmumu pamatideju un nozīmi. Interesantu, pat pārsteidzošu piemēru Zemgales fokusa grupas diskusijā minēja viens no ļoti jaunajiem sociālajiem inovatoriem: „Pašlaik es studēju Rīgā uzņēmējdarbību kopā ar cilvēkiem, kuri ir no bagātām vai augstu amatpersonu ģimenēm, un esmu pamanījusi viņu loģiku par sociālo uzņēmējdarbību vai ziedošanu. Viņi ziedo nevis tāpēc, ka uzskata to par pareizu, vai tāpēc, ka viņiem tas būtu jādara, bet dara to tikai tāpēc, lai pēc tam varētu teikt: „Paskaties, es tikko noziedoju 500 eiro šai labdarības organizācijai, es esmu lielisks cilvēks.”” (LV R5). No vienas puses, cilvēki ziedo labam mērķim, kas liecina par viņu patieso motivāciju, bet, no otras puses, ir vērts izglītēt sabiedrību par iesaistīšanās nozīmi sociālajās aktivitātēs, jo tas paaugstina vispārējo cilvēcības un iekļaušanas līmeni.

Viena no lielākajām ieinteresēto personu grupām ir klienti. NVO „Tuvu” pārstāvji stāstīja par savu pieredzi labdarības veikalos un darbā ar ziedotājiem: „Es domāju, ka mēs cenšamies informēt par to, kur nonāk mūsu līdzekļi, jo mēs tos nopelnām un novirzām saviem sociālajiem mērķiem, un mēs esam sapratuši, ka šī informācija ir svarīga. Un, iespējams, mēs panākam, ka, izmantojot mūsu pakalpojumus, lietotājiem jau ir sajūta, ka viņi ir daļa no šī labā darba mūsu vārdā. Abos veikalos klienti (..) vienmēr tiek informēti gan plakātu formātā, gan arī meitenes stāsta un informē viņus tieši (..). Un lielākiem ziedotājiem (..) mums ir ziņošanas sistēma, kurā mēs sniedzam arī atgriezenisko saiti, kas, manuprāt, ir ļoti svarīga.” (LV R1).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Ar fotogrāfijām un reāliem stāstiem sociālie inovatori iegūst uzticamību, tāpēc atgriezeniskā saite, regulāra informēšana un komunikācija no sociālo inovatoru viedokļa tiek uzskatīta par ļoti svarīgu.

Pētījuma laikā par starptautisku sadarbību tika ziņots galvenokārt kā par gadījuma rakstura notikumiem un pamatā kā par iedvesmas avotu, apmeklējot, piemēram, līdzīgus ekociematus, labdarības veikalus, tirdziņus ārzemēs. Dažas sociālo inovāciju idejas ir pārņemtas no starptautiskās pieredzes, piemēram, ekociematu vai SOS bērnu ciematu izveide.

Tiesiskais regulējums

Tiesiskais regulējums jebkāda veida uzņēmējdarbībai un NVO ir būtisks. Daži no aptaujātajiem sociālajiem inovatoriem Latvijā norādīja uz grūtībām, kas saistītas ar pašreizējo tiesisko regulējumu birokrātijas ziņā, ierobežotajām iespējām piesaistīt donorus u. c. „*Agrāk tas bija daudz vienkāršāk. Bija tikai sabiedriskās organizācijas, bija ieņēmumi un izdevumi, un viss, un jūs darījāt to, ko jūs darījāt; jūs varējāt ļoti vienkārši darīt labo sociālo darbu. Bet pēc tam mēs visi tikām pārrēģistrēti kā NVO, lai varētu veikt saimniecisko darbību. Žēl, ka viņi neatstāja (iepriekšējo regulējumu). Es pilnīgi piekrītu, ka daudzas organizācijas vēlas veikt paralēlu saimniecisko darbību, piemēram, visi šie labdarības veikali un tamlīdzīgi. (..) Es negribu darīt neko vairāk, es gribu palīdzēt cilvēkam un darīt labas lietas. Tas ir pagājis (līdz ar jaunajiem noteikumiem).*” (LV R4).

Latvijā vairs nepastāv bezpeļņas organizācijas juridiskā forma (likums „Par bezpeļņas organizācijām” bija spēkā līdz 2006. gada 5. maijam, kad stājās spēkā Komerclikums). Likums par bezpeļņas organizācijām deva iespēju piešķirt īpašu bezpeļņas organizācijas statusu saimnieciskās darbības subjektiem (uzņēmumiem un uzņēmējsabiedrībām), kas nodarbojas ar saimniecisko darbību un kuru mērķis nav peļņas gūšana. Tomēr tas radīja situāciju, kad juridiskā forma neatbilda saturam. Pēc likuma grozīšanas lielākajai daļai uzņēmumu, kas dibināti kā bezpeļņas organizācijas, bija jāizvēlas: vai nu kļūt par parastiem uzņēmumiem saskaņā ar Komerclikumu, tādējādi zaudējot bezpeļņas organizācijas statusu, vai arī pārrēģistrēties par asociācijām, tādējādi turpinot savu darbību, kas vērsta uz sociālo mērķu sasniegšanu, bet samazinot savu saimniecisko darbību. Rezultātā sociālie inovatori Latvijā galvenokārt darbojas kā NVO. Tāpēc sociālo uzņēmēju un sociālo inovatoru ierosinājums bija atgriezties pie iepriekšējā tiesiskā regulējuma vai vismaz pārskatīt esošo.

Apkopojot iepriekš minēto, 4. tabulā ir norādītas galvenās sociālo uzņēmēju problēmas, kas tika noteiktas salīdzinošajā analīzē.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

4. tabula

Izaicinājumi, ar kuriem saskaras sociālie inovatori Ziemeļļietuvā un Zemgalē

	Izaicinājumi	Ziemeļļietuva	Zemgale
Ārējie	Informācijas un izpratnes trūkums par sociālo uzņēmējdarbību un sociālo inovāciju.	Atšķirīga attieksme un izpratne no ministriju puses; sabiedrībā ir maldīgi priekšstati par sociālo inovāciju un sociālo uzņēmējdarbību.	Atšķirīga attieksme un izpratne no pašvaldību un valsts institūciju puses; pasīva iesaistīšanās savlaicīga atbalsta sniegšanā sociālajiem uzņēmumiem un sociālajām inovācijām.
	Izpratnes trūkums par radīto sociālo ietekmi	Pašvaldības un valsts iestādes neizprot sociālo uzņēmēju radīto sociālo ietekmi, tāpēc trūkst to atbalsta.	
	Birokrātija	Sadarbība un komunikācija ar pašvaldību un valsts iestādēm notiek ļoti lēni.	Tiesiskais regulējums nemotivē donorus atbalstīt sociālos uzņēmumus un sociālo inovāciju; daži noteikumi sociālajiem inovatoriem šķiet nelietderīgi un apgrūtina viņu darbību.
	Ģeogrāfiskā atrašanās vieta	Grūti piesaistīt vairāk klientu	
Iekšējie	Informācijas trūkums	Trūkst informācijas par atbalsta instrumentiem, pieejamajiem projektiem utt.	
	Konsultatīvās palīdzības trūkums	Konsultāciju trūkums, piemēram, par grāmatvedības kārtošānu.	
	Finanšu jautājumi	Sociālajiem inovatoriem grūti risināt finanšu jautājumus, piemēram, iegādāties iekārtas, veikt maksājumus, izmaksāt algas.	
		Sezonas darbības, kas ietekmē vispārējo finanšu stāvokli	
Personīgās problēmas	Bailes kļūdīties un tikt par to sodītam.		

Avots: izveidojuši autori, pamatojoties uz fokusa grupu diskusiju rezultātiem.

Stiprās puses

Sociālie inovatori savā darbā saskaras ar dažādiem izaicinājumiem, tomēr viņi ir identificējuši savas stiprās puses.

Elastība. Sociālo inovatoru pārstāvētās organizācijas ļoti bieži ir mikro un mazas organizācijas, kas ļauj tām būt ļoti elastīgām un ātri reaģēt uz dažādām situācijām. Kā minēja viens no Ziemeļļietuvas fokusa grupas dalībniekiem, „(..) mums kā sociālajam uzņēmumam neatkarība no vietējām iestādēm ļāva ļoti ātri, trīs dienu laikā pēc Zoom iegādes, bez lieliem ierobežojumiem, sākt darboties attālināti” (LT R5). Elastīgums ir svarīgs aspekts pārmaiņu periodā, jo ļauj sociālajiem inovatoriem ātri un inovatīvi pielāgoties situācijai.

Spēja un nepieciešamība sadarboties. Sociālie inovatori sadarbojas ar dažādām ieinteresētajām pusēm – pašvaldību, vietējām organizācijām, ministrijām, vietējo kopienu utt. „(..) mums ir sadarbības līgumi ar noteiktiem sociālajiem partneriem – nodarbinātības dienesta jaunatnes darba centru, kopienām, vidusskolu, vietējām kopienām” (LT R5); „VRG bez sadarbības nekur netiek. Patiesībā sadarbība notiek dažādos līmeņos, piemēram, starp VRG Lietuvas līmenī, mēs sadarbojamies ar Nacionālo maksājumu aģentūru, Zemkopības un starptautiskās sadarbības ministriju. Bet es gribētu vairāk runāt par vietējo sadarbību, par to, kas mums ir tuvu, par sociālajām institūcijām, sociālo vidi. Mēs efektīvi sadarbojamies ar Panevėžas rajona kopienu apvienību. Protams, nekas nebūtu iespējams bez sadarbības ar pašvaldību un citām budžeta iestādēm. Mums ir jāsadarbojas ar uzņēmējiem, visām NVO Panevėžas rajonā” (LT R4).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļļietuvā

Daži sociālie inovatori sadarbojas ar vairāk nekā desmit partneriem (piemēram, 30 pašvaldībām un citiem partneriem), daži – ar nedaudzām ieinteresētajām personām, tomēr visi apstiprina sadarbības nozīmi ar dažādām ieinteresētajām personām. Fokusa grupas dalībnieki minēja, ka „(..) sociālās iniciatīvas, par kurām mēs šeit runājam, mūsu organizācijā nevarētu īstenot bez sadarbības (..). Šo „tiltu” veidošanā ir ieguldīts liels administratīvs un individuāls darbs. Iespējams, mēs visi šeit saprotam, cik tas ir svarīgi” (LT R7); „(..) sadarbība rada jaunas idejas, jaunus projektus, inovācijas, kaut ko citu interesantāku” (LT R4).

Lai veicinātu sociālo inovāciju, ir svarīgi izglītēt jauniešus. Šā iemesla dēļ daži sociālie inovatori sadarbojas ar izglītības iestādēm. „(..) mēs strādājam ar skolām – arī ar vismazākajām, no pamatskolas līdz vidusskolai. Mēs sadarbojamies ar pašvaldības pārstāvjiem, citām organizācijām, Panevėžas koledžu. Mums ir daudz partneru. Mums ir pastāvīgi partneri, ar kuriem sākām kopā strādāt pie viena projektu, bet tagad jau piedalāmies sociālajā uzņēmējdarbībā un strādājam ar sociālajām darbnīcām. Ir partneri, kas mūs aicina uz saviem pasākumiem visu gadu, un ir jauni partneri” (LT R1). Kā jau iepriekš tika minēts, Zemgalē daži sociālie inovatori ir tieši saistīti ar izglītību (piemēram, BJMK rokmuzikas skola vai SIA *Baltic Outdoors/ „ZILITY”*), jo vai nu to pamatdarbība ir izglītojoša, vai saistīta ar prasmju attīstīšanu un sadarbību ar vispārīglītojošām skolām.

Lai izplatītu informāciju par sociālo inovāciju, ir svarīgi sadarboties ar plašsaziņas līdzekļiem: „(..) sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem ir diezgan labā līmenī. Piemēram, kāda sieviete ir aizgājusi no darba plašsaziņas līdzekļos, taču viņa turpina veidot videoklipus un filmas par noteiktām iniciatīvām. Tagad viņa jau kādus 4–5 mēnešus uzņem filmas par mums” (LT R1). Savukārt Zemgalē daži piemēri liecināja par problēmām sadarbībā ar vietējiem medijiem. Tomēr vietējie tradicionālie plašsaziņas līdzekļi un sociālie plašsaziņas līdzekļi ir galvenie vietējo sociālo inovāciju veicēju sadarbības partneri, sniedzot informāciju.

Daži no Ziemeļļietuvas sociālajiem inovatoriem sadarbojas pat ar starptautiskiem partneriem: „(..) mūsu darbība sākās ar *Reach for Change* komandas atbalstu, kas bija starptautiska organizācija ar filiālēm Skandināvijā un Baltijas valstīs. Mēs esam sadarbojamies. Tagad mums ir izveidots sociālo partneru tīkls Skandināvijā un Baltijas valstīs, kā arī citās valstīs, mums ir arī sociālie atbalstītāji. Rīkojam periodiskas tikšanās, dalāmies pieredzē, mācāmies cits no cita” (LT R5). Sadarbība ar starptautiskajiem partneriem parasti notiek starptautisku projektu veidā (piemēram, Latvijas un Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas ietvaros), kas nodrošina finansējumu, inovācijas un idejas. Cita sadarbība sākās *Erasmus+* programmas apmaiņas ietvaros, kur arī sociālie inovatori guva lieliskas idejas, kā attīstīt savu darbu. Un šī sadarbība darbojas otrādi (vice versa), arī starptautiskie partneri var mācīties no sociālo novatoru piemēriem un savas pieredzes un izplatīt to visā pasaulē. Starptautiskie partneri tika minēti arī Zemgales fokusa grupā: „Jā, mums kā biedrībai, kā organizācijai ir bijusi plašāka sadarbība tieši ar ārvalstīm. Tie ir *Erasmus+* Solidarity Corps projekti kopā ar organizācijām Itālijā, Vācijā, Bulgārijā, Spānijā, Francijā, Francijā, Austrijā un citās valstīs, kuras es nespēju atcerēties. Tas ir NVO sadarbības tīkls.” (LV R3).

Sociālie inovatori apliecina, ka biežāk viņi saskaras ar pozitīvas sadarbības iespējām, retāk pieredze ir negatīva. Tomēr joprojām pastāv daži aizspriedumi, kas kavē veiksmīgu sadarbību: „(..) Tiek izplatīta informācija, ir pieejami sociālie tīkli, sociālie semināri, kas ir ļoti labi reklamēti, notiek dažādi pilsētu svētki, gadatirgi. Tajos iesaistās cilvēki ar īpašām vajadzībām. Cilvēki dažkārt nezināšanas dēļ nevēlas kopā ar viņiem piedalīties kopīgās aktivitātēs. Cilvēkiem ar īpašām vajadzībām nav publicitātes” (LT R1). Tāpat nav viegli veicināt vietējās kopienas iesaisti: „(..) Vietējā kopiena nav pārāk aktīva. Mēs esam parakstījuši partnerības līgumu ar vietējo kopienu, kurai sākumā bija ļoti negatīva attieksme (..) ko jūs te darīsiet, nu, nu, nu, nu, arī tagad nav aktīvas līdzdalības, nenotiek sadarbība (..)” (LT R2). Var secināt, ka sociālie inovatori aktīvi sadarbojas ar dažādām ieinteresētajām pusēm, kas sniedz jaunas idejas un inovatīvus risinājumus.

Koncentrēšanās uz vietējām vajadzībām un vietējiem iedzīvotājiem. Jāuzsver, ka viena no svarīgākajām sociālo inovatoru stiprajām pusēm abos projekta reģionos ir viņu spēja reaģēt uz vietējo iedzīvotāju vajadzībām, jo īpaši tām, kuras vietējās iestādes vai valsts līmeņa institūcijas ir atstājušas novārtā vai nav pilnībā apmierinājušas. Dažas mērķgrupas, kas neatbilst, piemēram, pašvaldību atbalsta shēmām vai atbalsts ir ierobežots, var saņemt materiālu, morālu vai cita veida palīdzību no sociālajiem uzņēmumiem un sociālajiem inovatoriem. Vietējo iedzīvotāju, brīvprātīgo, jo īpaši jauniešu, iesaisti var uzskatīt par lielu potenciālu spēcīgāku un noturīgāku kopienu veidošanā, jo īpaši lauku apvidos, kur iedzīvotāji saskaras ar demogrāfisko lejupslīdi un nepietiekamu pakalpojumu infrastruktūru.

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

2.6. Sociālo inovatoru iespēju attīstīšana

Fokusa grupu diskusijās sociālajiem inovatoriem tika lūgts paskaidrot, kas ir nepieciešams, lai paplašinātu viņu sociālo inovāciju. Galvenās lietas, kas tika minētas, bija saistītas ar nepieciešamību uzlabot un pārskatīt tiesisko regulējumu (gan Ziemeļlietuvā, gan Zemgalē), sniegt lielāku finansiālo atbalstu sociālajiem uzņēmumiem, nodrošināt informāciju par sociālo inovāciju un sociālo uzņēmējdarbību, kā arī paaugstināt vispārējo izpratnes līmeni par šo jomu plašākā sabiedrībā. Dažas atbildes fokusa grupās liecināja par pozitīvu attieksmi, neraugoties uz grūtībām: „Mūsu darbība viennozīmīgi turpināsies arī tad, ja nebūs pieejams (ārējais) atbalsts, jo mēs savu darbību sākām kā NVO ar labdarības veikaliem. Mēs izveidojām sociālo uzņēmumu tikai tāpēc, ka bija šāds juridiskais ietvars, un tas bija loģisks solis. Es domāju, ka mēs turpināsim, pat tad, ja nebūs atbalsta, un dzīvosim no ziedojumiem.” (LV R1).

Tiesiskais regulējums un finanšu instrumenti. Ziemeļlietuvā sociālie inovatori ir minējuši, ka sociālās inovācijas un sociālo uzņēmumu attīstībai ir nepieciešams valdības atbalsts. Tas ietver precīzāku regulējumu un atbalsta instrumentus: „(..) man vispirms trūkst konkrēta, skaidra regulējuma. Un šajā jomā mēs slīdam. Šajā jomā jāveic labs darbs. Tam varētu sekot atbalsts nodokļu jomā, nodokļu atvieglojumi. Tieši šajā jomā, manuprāt, atbalsts palīdzētu sociālajiem uzņēmumiem” (LT R4). Taču vispirms, kā jau minēja Ziemeļlietuvā sociālie inovatori, būtu jānosaka skaidrs regulējums: „(..) bez likumdošanas nav nodokļu atvieglojumu, nav sociālās uzņēmējdarbības definīcijas. Māz un vidējo uzņēmumu likumā ir iekļauta sociālās uzņēmējdarbības definīcija. Tas ir pirmais solis, lai saprastu, ka sociālā uzņēmējdarbība ir uzņēmējdarbība, taču vēl ir daudz darāmā” (LISVA eksperts). Arī Zemgalē tika minēti sarežģījumi saistībā ar nodokļu sistēmu un NVO juridisko darbību. SIA „Ķirpēni” pārstāvis pastāstīja: „Tagad, kad mums ir NVO, mēs visi esam nonākuši vienā *grozā* (..), mums ir liela birokrātija, un saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienestu (VID) prasību mums visiem ziedojumiem ir jānosaka vērtība naudā. (..) Visas lietas, ko cilvēki atnes par velti, es atdošu par velti! Un pēkšņi VID no manis pieprasa, lai es norādītu cenu katrai precei.” (LV R4).

Pašvaldības atbalsts. Sadarbības pieredze ar pašvaldībām ir ļoti atšķirīga. Dažas pašvaldības ir atbalstošas, cenšas palīdzēt sociālajiem uzņēmējiem dažādos veidos, tostarp sniedzot finansiālu atbalstu: „(..) lielākā problēma bija ar elektrotīklu, nebija iespējams palaist veļas mazgājamo mašīnu, tāpēc mums vajadzēja palielināt jaudu. Par jaudas palielināšanu viņi lūdza astoņus tūkstošus, mēs uzrakstījām pieprasījumu pašvaldībai. Ar prieku varu teikt, ka mūsu Pasvales pašvaldība vienmēr piedalās visos projektos” (LT R6). Pašvaldības var atbalstīt sociālos inovatorus dažādu projektu ietvaros. Otrs respondents dalījās savā pieredzē: „(..) mēs saņemam atbalstu, kad parakstījām projektu. Es esmu ļoti laimīgs. Trīs gadus pašvaldība ir maksājusi algu darbiniekam, kas strādā ar šīm aktivitātēm. Šo trīs gadu laikā mēs varam nedaudz uzkrāt un akumulēt iemaksas, lai varētu turpināt darboties patstāvīgi” (LT R6).

Pašvaldības var atbalstīt sociālos inovatorus, pērkot viņu produktus vai pakalpojumus: „(..) ilgstoši sazinoties ar kolēģiem, es sapratu, ka sadarbību varētu uzlabot, mudinot pašvaldības iegādāties vairāk pakalpojumu no sociālajiem vai kopienas uzņēmumiem, nevis baidīties no tā. Jā, mums Lietuvā ir patiešām labi piemēri, kur tas tiek darīts. Dažiem sociālajiem uzņēmumiem tas būtu liels atbalsts, lai nodrošinātu stabilitāti. Nodrošināt sociālo uzņēmumu stabilitāti, radot sociālus ieguvumus sabiedrībai” (LT R5).

Sociālie inovatori ierosināja izveidot centru tieši Zemgales reģionā vai panākt, lai vismaz katrā pašvaldībā būtu speciālists ar pieredzi sociālajā uzņēmējdarbībā, kurš varētu praktiski palīdzēt, skaidrojot tiesību normas un koordinējot kādu konkrētu sadarbību. Ar vienu vienojošu jumta organizāciju galvaspilsētā nepietiek, jo tā ir tālu no lauku apvidiem un mazajām kopienām. Tas ir ļoti svarīgi, jo īpaši jaunpienācējiem, kas ierodas laukos. Kā minēja viens no fokusa grupas dalībniekiem: „(..) kur mēs varētu palīdzēt cits citam, piemēram, risināt transporta problēmu. (..) Mēs varam dalīties ar citiem; man ir šujmašīnas, tu gribi kaut ko izveidot, nāc pie manis, paņem šujmašīnas vai arī es varu tev tās aizvest. Es domāju, ka šāds centrs ir vajadzīgs, jo es kā jaunpienācēja (nesen pārcēlos uz Dobeli) nezinu, kādi sociālie uzņēmumi te ir, ar ko viņi nodarbojas, bet es ļoti gribētu ar tiem sadarboties.” (LV R4).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlietuvā

Lai plašāk attīstītu sociālo inovāciju, ir nepieciešams **plašsaziņas līdzekļu** atbalsts. Dažu fokusa grupas dalībnieku viedokļi apstiprina šo apgalvojumu: „(..) Es gribētu, lai plašsaziņas līdzekļu nozīme būtu lielāka. Es domāju, ka tiem ir liela ietekme. Varētu būt daudz labu piemēru no mazajiem reģioniem, bet lielajos mediju portālos varētu veidoties vispārēja publicitāte. Un iespējami mazāk negatīvas (informācijas)” (LT R3); „(..) publicitāte ir ļoti svarīga, lai parādītu sabiedrībai būtību, ieguvumus, kas tiek radīti, un tas būtu patiešām liels atbalsts. Vēl viens aspekts ir tas, ka varbūt sociālie uzņēmumi, kas sniedz sociālos pakalpojumus, būtu vairāk šādā veidā jāpopularizē, izmantojot sociālo pakalpojumu katalogus” (LT R5). „Es nesenu vietējam laikrakstam „Zemgales ziņas” nosūtīju preses relīzi, bet par pēdējo pasākumu trīs e-pastus! Vai nu viņiem bija citas lietas, par ko rakstīt, vai kāds cits iemesls, bet informācija (laikrakstā) neparādījās vispār. Es nezinu, kāpēc. Mēs nebijām aktuāli? Nepareizs e-pasts? Tajā pašā laikā publicitāti ieguva cits pasākums, kas arī notika tajā pašā dienā (un, manuprāt, tas bija interesants šaurākam cilvēku lokam).” (LV R3).

Svarīgs avots varētu būt vietējie laikraksti. Daži sociālie inovatori ir minējuši pozitīvu pieredzi, bet daži – negatīvu: „(..) Rokišķos ir divi galvenie mediji – „Rokišķio sirena” un “Gimtais Rokišķis”. Agrāk varējām sūtīt reklāmas neatkarīgi no pasākuma veida utt., un tās tika publicētas bez maksas. Taču tagad mediji ir ieviesuši tādu kārtību, ka komerciāliem pasākumiem ir tikai maksas reklāma, bet bezmaksas pasākumiem joprojām ir spēkā tā pati politika, ka tos var kopīgot bez maksas. Mēs cenšamies mazliet manevrēt, lai daļa no pasākuma reklāmas būtu bezmaksas. Un tad mēs cenšamies dalīties (ar informāciju) medijos par brīvu” (LT R2). Gan pozitīvie piemēri attiecībā uz komunikāciju ar vietējiem plašsaziņas līdzekļiem, gan slikta pieredze tika minēta arī Zemgales reģionā.

Vietējie tūrisma centri ir svarīgs kanāls, par kuru var izplatīt informāciju par sociālo uzņēmējdarbību (sociālo inovāciju): „(..) Rokišķu tūrisma informācijas centrs izplatīja informāciju par visiem pasākumiem – gan maksas, gan bezmaksas. Tagad par komerciāliem pasākumiem būs jāmaksā. Bet tā nav liela summa, un mēs joprojām varam tur reklamēties, tie ir daži eiro par reklāmas izvietošānu” (LT R2). Arī Zemgalē sociālie inovatori ieteica sazināties ar vietējo tūrisma aģentūru, jo viņiem ar to bijusi ļoti laba pieredze. Aģentūrām ir vietējo uzņēmumu saraksts, tās var dalīties ar kontaktinformāciju un savā tīmekļa vietnē publicēt ziņas par sociālajām inovācijām.

Arī **vietējās pašvaldības tīmekļa vietne** var būt nozīmīgs informācijas apmaiņas rīks: „(..) Rokišķu rajona pašvaldība īsteno projektu, kura mērķis ir izveidot lapu „Notikumi Rokišķos”. Tajā var publicēties visas organizācijas, kas organizē dažādus pasākumus. Pašvaldība publicē informāciju par pasākumu, programmu, bez maksas. Mums saziņa nozīmē vairāk saziņas. Un mums pietiek ar regulāru saziņu mūsu FB tīmekļa vietnē” (LT R2).

Labākie informācijas izplatīšanas kanāli ir **klientu** organizācijas: „(..) lielākie plašsaziņas līdzekļi ir mūsu klienti un mūsu sociālo mediju konti, viņi dalās. Tāpat bija arī ar otru projektu – pīrādziņiem. Mūsu reklamētāji bija bērni, kas mūs apmeklēja, kas kaut kur kaut ko teica un dalījās ar informāciju. Un, pat neko par mums nezinot, mūs apmeklēja gan TV, gan rakstošie žurnālisti. Kā saka: „Ko vēlies, to arī saņemsi, un ko meklē, to arī atradīsi”. Izvietojam tik daudz reklāmas, cik vien varam, un tad klients izvēlas, kur viņam patīk, kas viņam garšo, kur ir tīrs un kas viņam sniedz labāku pakalpojumu” (LT R6). Var secināt, ka ir svarīgi piesaistīt klientus un nodrošināt labu pakalpojumu/produktu, kas patīk klientiem.

Lai izplatītu informāciju par sociālo uzņēmumu darbību un problēmām, ko tie risina, sociālie inovatori kļūst par **vēstnešiem**, piemēram, „(..) vairāki jaunieši lasa lekcijas par invaliditāti. Pieņemsim, ka cilvēks ar Dauna sindromu lasa lekciju par savu invaliditāti. Viņi ir bijuši koledžā, ministrijā, tāpēc tiek veidotas kopīgas aktivitātes” (LT R1).

2. Sociālo inovatoru darbības salīdzinošā analīze Zemgalē un Ziemeļlatvijā

Galvenie identificēto problēmu risinājumi ir apkopoti 5. tabulā.

5. tabula

Ziemeļlatvijā un Zemgalē sociālo inovatoru identificēto problēmu risinājumi

Problēmas	Risinājumi	Risinājumā iesaistītās ieinteresētās puses
Informācijas trūkums	Publicēt vairāk rakstu plašsaziņas līdzekļos, kas informē par sociālo inovāciju un sociālo uzņēmējdarbību	Vietējie un nacionālie mediji, Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA), Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, plašsaziņas līdzekļi, sociālie mediji
	Izplatīt informāciju par sociālo inovatoru un sociālās uzņēmējdarbības aktivitātēm un pasākumiem.	Vietējie tūrisma centri, pašvaldība (pašvaldības laikraksts, mājas lapa), sociālie inovatori (sociālie tīkli), Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA), Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija.
	Izplatīt informāciju izglītības iestādēs	Sociālie inovatori un sociālie uzņēmēji, izglītības iestādes, Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija
	Veicināt sabiedrības izpratni par sociālo uzņēmējdarbību un sociālajām inovācijām.	Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA), Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, plašsaziņas līdzekļi, sociālie mediji, izglītības iestādes (visi līmeņi).
Konsultatīvās palīdzības trūkums	Izveidot „vienas pieturas aģentūru” rajonos/novados, kur sniedz informāciju par atbalsta instrumentiem, pieejamajiem projektiem sociālajiem inovatoriem un sociālajiem uzņēmējiem u. c.	Pašvaldība, sociālie inovatori
Finanšu jautājumi	Veicināt pārdošanu, pārdodot pakalpojumus/produktus pašvaldībai.	Pašvaldība, sociālie inovatori
	Īstenot projektus, lai piesaistītu papildu finansējumu	Pašvaldība, valsts iestādes
	Veicināt sociāli atbildīgu publisko iepirkumu	Pašvaldība, valsts iestādes
	Izveidot papildu finanšu mehānismus, kas uzlabotu piekļuvi finansējumam.	Pašvaldība, valdība, Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA)
Tiesiskais regulējums	Izveidot tiesisko regulējumu, kas veicina sociālo uzņēmumu ekosistēmas attīstību (Lietuvas piemērs) un ietver nodokļu un citus atvieglojumus sociālajiem uzņēmumiem; pārskatīt NVO tiesisko regulējumu Latvijā.	Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA), Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, valdība.
Birokrātiskais slogs	Vairāk informēt valsts iestādes un administratīvās struktūras par sociālās inovācijas nozīmi, kas var palīdzēt saprast, ka ātra komunikācija var palīdzēt attīstīt šo jomu.	Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA), Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija, valdība.

Avots: izveidojuši autori, pamatojoties uz fokusa grupu diskusiju rezultātiem.

1. Salīdzinošā analīze atklāja daudzas sociālo inovāciju un sociālās uzņēmējdarbības līdzības abos projekta reģionos. Ziemeļlietuvā un Zemgalē līdzības attiecas uz inovatoru motivāciju, finansējuma jautājumiem, plašākas sabiedrības izpratni par šo jomu un atbalstu, koncentrēšanos uz vietējām vajadzībām, līdzīgām mērķgrupām, sadarbības modeļiem. Atšķirības galvenokārt ir saistītas ar tiesisko regulējumu, kas regulē sociālos uzņēmumus un NVO sektoru kopumā, kā arī ar dalībnieku – sociālo inovatoru – skaitu.
2. Lai gan pētnieku grupa izmantoja dažādus informācijas kanālus, lai apzinātu potenciālos sociālos inovatorus abās projekta valstīs, skaitļi joprojām ir aptuveni, jo nav vienas datubāzes un šāda informācija netiek apkopota pašvaldību līmenī. Sistemātiski atjauninātas informācijas trūkums arī kavē potenciālo sadarbību starp sociālajiem inovatoriem, jo tie nezina par citu inovatoru esamību. Tas tika minēts fokusa grupu diskusijās.
3. Zemgales reģionā lielākā daļa organizāciju/uzņēmumu ar augstu sociālās inovācijas potenciālu ir Jelgavas un Dobeles novadā, taču sociālie inovatori ar vislielāko potenciālu tika noteikti Jelgavā (kopā 23). Tas skaidrojams ar to, ka Jelgava ir viena no lielākajām Latvijas pilsētām, kurā koncentrēts liels cilvēkkapitāls un citi resursi, kā arī inovāciju (tostarp sociālo) potenciāls, salīdzinot ar ļoti tipiskām, nomaļām un mazāk apdzīvotām lauku pašvaldībām, kas saskaras ar demogrāfisko lejupslīdi. Kopumā potenciālo sociālo inovatoru skaits visos novados ir diezgan līdzīgs. Saskaņā ar pētījuma rezultātiem Latvijā vājākais novads potenciālo sociālo inovatoru ziņā ir Jēkabpils novads, jo tas atrodas tālu no galvaspilsētas Rīgas, kur ir pieejamas dažādas iespējas organizāciju un uzņēmumu attīstībai (informācija, finanšu avoti u. c.).
4. Ziemeļlietuvā lielākais skaits sociālo inovatoru ar augstu potenciālu tika apzināts Rokišķu un Panevėžas rajonos. Kopumā šajos reģionos un arī Biržu reģionā ir vislielākais potenciālo sociālo inovatoru skaits (Rokišķos – 32, Panevėžas raj. – 25 un Biržos – 28). Galvenie kritēriji, kas sociālās inovācijas jomā trūkst sociālajiem inovatoriem ar zemu vai vidēju sociālās inovācijas līmeni, ir vāji sociālie mērķi (sociālā ietekme) un/vai problēmas ar ilgtspējas nodrošināšanu.
5. Ziemeļlietuvā tika identificēts 1,4 reizes vairāk potenciālo sociālo inovatoru nekā Zemgales reģionā, kas varētu liecināt, ka Ziemeļlietuvā šajā jomā ir aktīvāka nekā Zemgale. Turklāt 2,3 reizes vairāk ir sociālo inovatoru ar augstu potenciālu (kopā 59 salīdzinājumā ar 25 Zemgales reģionā) un divreiz mazāk ar zemu potenciālu. Tā ir tāpēc, ka Ziemeļlietuvā ir daudz lielāks iedzīvotāju blīvums, kas dod lielāku potenciālu piesaistīt vairāk sociālo inovatoru un sociālo uzņēmēju.
6. Sociālie inovatori Ziemeļlietuvā parasti darbojas vairāk nekā vienā jomā (piemēram, kultūrā un tūrismā, lauksaimniecībā un tūrismā u. c.), tādējādi palielinot savus ieņēmumus no dažādām finanšu plūsmām. Bieži vien to galvenā darbības joma ir lauksaimniecība; sociālie inovatori nodarbina sociāli neaizsargātas iedzīvotāju grupas. Turklāt tie ražo dažādus nišas produktus. Zemgalē šī joma sociālo inovāciju ziņā nav īpaši populāra, tomēr tai ir potenciāls nākotnē, jo Zemgale ir bagāta ar aramzemi, un līdztekus tradicionālajai lauksaimniecībai varētu izveidot arī dažas aprūpes saimniecības.
7. Abos projekta reģionos daudzi sociālie inovatori darbojas sociālās aprūpes, sociālo pakalpojumu un veselības aprūpes jomā, tādējādi novēršot pakalpojumu trūkumu, kurus valsts un/vai pašvaldību iestādes un atbalsta shēmas nesniedz pietiekamā apjomā.
8. Sociālie inovatori koncentrējas uz dažādām mērķa grupām, sniedzot tām pakalpojumus vai nodrošinot darba integrācijas iespējas. Ziemeļlietuvā, salīdzinot ar Zemgali, sociālie inovatori diezgan bieži sadarbojas ar vietējās kopienas organizācijām un uzņēmējiem, kas var būt noderīgi dažādu problēmu risināšanā. Arī Ziemeļlietuvā sociālo inovatoru mērķgrupas bieži vien ir visi valsts iedzīvotāji un ārvalstu iedzīvotāji, ko var izskaidrot ar sociālo inovatoru darbību (piemēram, viņu organizētajiem tūrisma un kultūras pasākumiem, kurus apmeklē dažādi cilvēki). Tas ir potenciāls virziens, ko sociālie novatori var stiprināt Zemgalē.

9. Lai gan pastāv atšķirības valstu tiesiskajā regulējumā, abos projekta reģionos sociālie inovatori lielākoties darbojas kā NVO un sociālie uzņēmumi, jo šo juridisko personu mērķis ir risināt sociālās problēmas vietējā kopienā vai plašākā sabiedrībā. Pētījuma laikā tika konstatēts, ka Zemgalē, salīdzinot ar Ziemeļlietuvu, sociālie novatori uzsvēra nepieciešamību stiprināt kopienas izjūtu un piesaisti vietai laukos. Tas lielā mērā tiek panākts, iesaistot brīvprātīgos vietējos iedzīvotājus, īpaši jauniešus.

10. Sociālie inovatori lielākoties ir jauni cilvēki, un viņi ir radījuši sociālo inovāciju pavisam nesen. Tomēr dažiem sociālo uzņēmumu pārstāvjiem ir pat 30 gadu pieredze. Tomēr Ziemeļlietuvā ir lielāka pieredze sociālo inovāciju radīšanā.

11. Ziemeļlietuvā sociālie inovatori pārmaiņas galvenokārt veic vietējā un reģionālā līmenī un pat iesaistās starptautiskās aktivitātēs. Ziemeļlietuvā sociālajiem inovatoriem ir lielāka darba pieredze sociālās inovācijas jomā un viņi strādā plašākā mērogā. Ļoti bieži pārmaiņas sākas vietējā līmenī un izplatās tālāk. Zemgalē lielākā daļa sociālo inovatoru darbojas vietējā mērogā, un tikai daži ir paplašinājuši savu darbību valsts mērogā.

12. Sociālo inovatoru motivācija ir cieši saistīta ar galvenajiem sociālās inovācijas kritērijiem – pārmaiņu ieviešanu, novitāti, sociālo problēmu risināšanu, labuma radīšanu sabiedrībai kopumā vai konkrētai mērķgrupai, kā arī risinājuma ilgtspēju un efektivitāti.

13. Sociālo inovatoru radīto sociālo ietekmi Ziemeļlietuvā un Zemgalē var iedalīt piecās grupās: 1) sociālais ieguvums reģionam (novadam), nodrošinot darba iespējas vietējiem iedzīvotājiem, pakalpojumus u. c.; 2) cilvēku izglītošana par dažādām sabiedrībai svarīgām tēmām; 3) pozitīvi apstākļi etnisko/kultūras mantojuma vērtību saglabāšanai un popularizēšanai un kultūras pasākumu attīstībai; 4) sociālais ieguvums konkrētai mērķa grupai (ieguvumi sociāli neaizsargātām iedzīvotāju grupām, bērniem u. c.); 5) ietekme uz vidi; 6) piekļūšanās vietai un kopienas sajūta. Lielākās nepilnības ir vides jomā, kur ir konstatēts mazāk sociālo inovāciju. Šī ir joma, kuru nākotnē var stiprināt.

14. Sociālie inovatori un sociālie uzņēmēji savā darbā saskaras ar dažādiem ārējiem un iekšējiem izaicinājumiem: personīgās problēmas, ģeogrāfiskā atrašanās vieta un slikta publiskā infrastruktūra, finansējums, informācija un komunikācija ar pašvaldību un valsts organizācijām, sadarbība ar citām ieinteresētajām pusēm, tiesiskais regulējums.

15. Sociālie inovatori ir apzinājuši savas stiprās puses, piemēram, elastību un spēju sadarboties ar dažādām ieinteresētajām personām, kas sniedz jaunas idejas un inovatīvus risinājumus

Projekta komanda ir identificējusi vairākus izaicinājumus, ar kuriem saskaras sociālie inovatori abos projekta reģionos. Daži no tiem ir jārisina vietējā vai reģionālā līmenī, daži – valsts līmenī gan Latvijā, gan Lietuvā. Lai uzlabotu sociālās inovācijas ekosistēmu, tiesisko regulējumu, sabiedrības informētību un sociālo inovāciju daudzveidību, katrai no turpmāk minētajām ieinteresēto personu grupām būtu jāīsteno vairāki pasākumi.

Nacionālās valdības. Attiecīgajām Latvijas un Lietuvas ministrijām ciešā sadarbībā ar nacionālajām asociācijām (Lietuvas Sociālo uzņēmumu asociācija (LISVA) un Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija) jāpārskata spēkā esošie tiesību akti: 1) izstrādāt nepieciešamo normatīvo bāzi un likumus, kas regulē sociālo uzņēmējdarbību (Lietuvā); 2) atvieglot birokrātiskās procedūras, kas nevajadzīgi sarežģī sociālo uzņēmumu un NVO darbību, 3) pārskatīt pašreizējo nodokļu politiku un atbalstu donoriem, lai motivētu tos atbalstīt sociālās inovācijas un sociālo uzņēmējdarbību.

Nacionālās asociācijas. Lai veicinātu informācijas izplatīšanu par sociālajiem inovatoriem (sociālā inovācija) un sociālajiem uzņēmējiem (sociālā uzņēmējdarbība), kā arī piesaistītu sabiedrības interesi un radītu izpratni par sociālajām inovācijām Lietuvas Sociālā biznesa asociācijai (LISVA) un Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācijai:

- biežāk jāsadarbojas ar vietējiem un valsts plašsaziņas līdzekļiem, lai publicētu attiecīgus rakstus; tad sabiedrība kļūs informētāka par sociālo inovatoru un sociālo uzņēmēju izveidotajām organizācijām un to produktiem/pakalpojumiem;
- jāsadarbojas ar vietējiem tūrisma centriem un pašvaldībām, lai izplatītu informāciju par to organizētajiem pasākumiem un izrādēm; noderīgi avoti var būt oficiālie plašsaziņas līdzekļi, piemēram, pašvaldības oficiālais laikraksts, mājaslapa un brošūras, vietējo tūrisma centru tīmekļa vietnes;
- vairāk jāinformē valsts iestādes par sociālo inovāciju un tās nozīmi, palīdzot saprast, ka ātra komunikācija var palīdzēt attīstīt šo jomu.

Sociālajiem inovatoriem un sociālajiem uzņēmējiem jāsadarbojas ar izglītības iestādēm, lai izplatītu informāciju par brīvprātīgo darbu, sociālajām inovācijām un sociālo uzņēmējdarbību (vieslekcijas skolēniem, semināri, konkursi utt.). Tā var gan veicināt sabiedrības izpratni par vietējām sociālajām problēmām, gan motivēt jauniešus veidot sociāli inovatīvus jaunuzņēmumus vai iesaistīties sociālo uzņēmumu darbībā.

Pašvaldības. Lai pārvarētu konsultatīvās palīdzības trūkumu un stiprinātu vietējos sociālos inovatorus, pašvaldībām būtu jāizstrādā noteikti atbalsta pasākumi:

- izveidot „vienas pieturas aģentūru” savā rajonā/novadā, kas sniegtu informāciju par atbalsta instrumentiem, pieejamajiem projektiem sociālajiem inovatoriem un sociālajiem uzņēmējiem utt. Tas ir kļuvis aizvien svarīgāk pēc novadu apvienošanās, kad vietējiem iedzīvotājiem ir kļuvis sarežģīti sazināties ar pašvaldības speciālistiem (ļoti bieži pakalpojumi ir attālināti un mazāk pieejami). Būtu noderīgi pašvaldībā nodrošināt ekspertu, kurš ir zinošs un prasmīgs iepriekš minētajās lietās.
- Lai veicinātu sociālo inovatoru (vai sociālo uzņēmumu) izveidoto organizāciju finansiālo ilgtspēju, pašvaldības un valsts iestādes var atbalstīt to darbu, veicinot sociāli atbildīgu publisko iepirkumu, tādējādi vairāk pārkot šo organizāciju pakalpojumus/produktus. Ieteicams arī izveidot papildu finanšu mehānismus, kas uzlabotu piekļuvi finansējumam (projektu veidā u. c.).
- Lai attīstītu sociālās inovācijas ekosistēmu, pašvaldībām būtu jāreģistrē aktīvie un potenciālie sociālie inovatori un jāorganizē tīklošanas pasākumi, tādējādi ļaujot potenciālajiem sadarbības partneriem atrast citam citu.

Izglītības iestādes. Skolām abās projekta valstīs būtu vairāk jāiesaistās vietējās kopienas attīstībā ar brīvprātīgo darbu, izglītojošiem pasākumiem un sadarbības projektiem ar sociālajiem inovatoriem.

- Adomaitytė-Subačienė, I., Girkontaitė, A., Petružytė, D., & Šumskienė, E. (2020). Lietuvos socialinio verslo pradininkų patirtys. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 21, 8–25.
- Bonini Baraldi, S., & Salone, C. (2022). Building on decay: Urban regeneration and social entrepreneurship in Italy through culture and the arts. *European Planning Studies*, 30 (10), 2102–2121. <https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2030675>
- Bund, E., Gerhard, U., Hoelscher, M., & Mildenerger, G. (2015). A methodological framework for measuring social innovation. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 40(3), 48–78. <http://dx.doi.org/10.12759/hsr.40.2015.3.48-78>
- Cerreta, M., Daldanise, L., La Rocca, L., & Panaro, S. (2021). Triggering active communities for cultural creative cities: The “hack the city” play ReCH mission in the Salerno Historic Centre (Italy). *Sustainability*, 13(21). <https://doi.org/10.3390/su132111877>
- Domanski, D. (2018). 3.2 Developing Regional Social Innovation Ecosystems. *ISRForschungsberichte*. 47. 117–128. http://dx.doi.org/10.1553/ISR_FB047s117
- Eiropas Komisijas iniciatīvas „Mēs pārkam sociāli” valsts ziņojuma secinājumi, kas tika prezentēti pasākumā 23. maijā Viļņā, Lietuvas *WeBuySocialEU* mācībās, ko Eiropas Komisijas uzdevumā organizēja *Diesis Network*, Lietuvas Sociālā biznesa asociācija (LISVA) un vietējie tiesību eksperti.
- Eiropas Komisija (2018). Social enterprises and their ecosystems in Europe. Lietuvas ziņojums. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=20565&langId=en>
- Eiropas Komisija (2020). Social enterprises and their ecosystems in Europe – Comparative synthesis report. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8274&furtherPubs=yes>
- Latvijas Republikas valdība. (2021). The Guidelines for Science, Technology Development, and Innovation for 2021–2027. Ministru kabineta rīkojums Nr. 436. <https://eprasmes.lv/wp-content/uploads/2022/02/Latvijas-Izglitibas-attsitibas-pamatnostadnes-2021-2027.pdf>
- Klasteris (n.d.) *Lithuanian Social Innovation Cluster*. <https://klaster.lt/en/klateris/lietuvos-socialiniu-inovaciju-klasteris/>
- Kleina, E. & Kalniņa, I. (2022). Sociālās inovācijas attīstības ekosistēma Latvijā. WP 2.2 – Deliverable 2.2.1. https://buicasus.eu/wp-content/uploads/2023/01/BuiCaSuS_2.2.4_Ecosystem-Mapping_Latvia_EN_Final.pdf
- Kubiliūtė, G., & Neverauskienė, L.O. (2023). Socialinių inovacijų plėtros kliūčių analizė Lietuvoje. https://vilniustech.lt/files/5169/258/12/3_0/vvf_2023%20-%20035.pdf
- Laizāns, T. (2019). *Funding options of the social innovations: summary of international experience. From: Sociālā inovācija: izaicinājumi un risinājumi Latvijā. K. Oganisjana red.* Rīga: RTU Izdevniecība, 2019. pp. 71–75. https://ebooks.rtu.lv/wpcontent/uploads/sites/32/2020/02/9789934222290_Sociala-inovacija_PDF.pdf
- Līcīte, L., & Grīnberga Zālīte, G (2018). Social entrepreneurship and social innovation: theoretical discourse. *Proceedings of the 2018 International Conference “Economic science for rural development”*, No 49 Jelgava, LLU ESAF, 9 – 11 May 2018, pp. 341–348. 10.22616/ESRD.2018.152
- Lietuvos inovacijų plėtros 2014-2020 metų programa (2013). *Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1281.*
- Lietuvos Respublikos Seimas. *Nutarimas dėl valstybės pažangos strategijos “Lietuvos ateities vizija “Lietuva 2050” patvirtinimo, 2023 m. gruodžio 23 d. Nr. XIV-2466. Valstybės pažangos strategija “Lietuvos ateities vizija “Lietuva 2050” [State progress strategy “Lithuania’s future vision “Lithuania 2050”] (2023).* <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a8b03ef0a55511ee8172b53a675305ab?jfwid=Iz7qrkybq>

- Lithuania's Progress Strategy "Lithuania 2030" (2021).
https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/EN_version/Useful_information/lithuania2030.pdf
- Līcīte Ķurbe, L. (2022). *Challenges to the development of work integration social enterprises in Latvia*. *Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity*, 11(1): 1–22. <http://dx.doi.org/10.5947/jeod.2022.001>
- Lrytas.lt (2024) Ko trūksta socialinio verslo klestėjimui Lietuvoje? News portal article.
<https://www.lrytas.lt/verslas/rinkos-pulsas/2024/07/11/news/ko-truksta-socialinio-verslo-klestejimui-lietuvoje--32904600>
- Mattone, M., & Frullo, N. (2022). *Preservation and promotion of the cultural heritage through university, public administration and community engagement*. In *Vernacular heritage: Culture, people and sustainability*, Valencia (pp. 639–646). <https://doi.org/10.4995/HERITAGE2022.2022.15145>
- OECD/EU (2019), "Boosting Social Entrepreneurship and Social Enterprise Development in Lithuania, In-depth Policy Review". *OECD LEED Working Papers*. OECD Publishing.
- Pan European Social Innovation Lab – PEnCIL (2022). *Social Innovation Ecosystem in Lithuania Research report*. Vilnius. https://www.esf.lt/data/public/uploads/2024/02/annex-1.1_social-innovation-ecosystem-in-lithuania.pdf
- Ragauskaitė, A., & Žukovskis, J. (2020). *Development of social innovation, involving rural organizations*. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(2), 214–220.
- Rousseliere, D., Bouchard, M.J. & Rousseliere, S. (2024). *How does the social economy contribute to social and environmental innovation? Evidence of direct and indirect effects from a European survey*. *Research Policy*, 53 <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.104991>
- Latvijas Republikas Saeima (2021). "Latvija 2030" [Latvia 2030] Sustainable Development Strategy of Latvia until 2030. https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/LIAS_2030_en_1.pdf
- Latvijas Republikas Saeima. (2020) The National Development Plan 2021–2027 Latvia.
https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027__ENG.pdf
- Scaffidi, F. (2024). *Average social and territorial innovation impacts of industrial heritage regeneration*. *Cities*, 148. <http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2024.104907>
- Solis-Navarrete, J.A., Bucio-Mendoza, S., & Panque-Galvez, J. (2021). *What is not social innovation*. *Technological Forecasting and Social Change*, 173. <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121190>
- Sun, M., Lia, Z., & Huang, L. (2019). *Assessment of the catalytic effects of transforming industrial heritage: Case study of Sanbao street industrial Historic District in Changzhou*. *Built Heritage*, 3, 59–75.
<https://doi.org/10.1186/BF03545736>
- Titscher, S., Meyer, M., Wodak, R., & Vetter, E. (2000). *Methods of text and discourse analysis*. SAGE Publications.
- Valsts Lauku tīkls. Labā prakse. <https://www.laukutikls.lv/nozares/lauku-telpa/viedie-ciemi/laba-prakse>
- Zemgale Planning Region Development Program 2021-2027, <https://www.zemgale.lv/lv/media/98/download?attachment>
- Žičkienė, S. & Tamošiūnas, T. (2018). *Social innovation concept and implementation in the European Union and in the republic of Lithuania*. *Social Welfare Interdisciplinary Approach*, 1(8), 42–58. doi:10.21277/sw.v1i8.353

Pielikums - sociālo inovatoru juridiskās formas Lietuvā

Pamatojoties uz Lietuvas Juridisko personu reģistra oficiālo informāciju, sociālie inovatori Lietuvā var izmantot šādas juridiskās formas.

Lietuvas juridinių asmenų
registro sąrašas

Lietuvas juridisko personu reģistra
sniegtais tulkojums

Ievas Žebrītes (*Ieva Žebrytė*),
LiSVA, komentāri

<i>Akcinē bendrovė (AB)</i>	Publiska sabiedrība ar ierobežotu atbildību (<i>LLC</i>)	Atvērts, var būt arī publiski tirgots uzņēmums.
<i>Uždaroji akcinē bendrovė (UAB)</i>	Privātā sabiedrība ar ierobežotu atbildību	Slēgta, akciju sabiedrība, kas nav iekļauta publiskajā piedāvājumā; akcijas ir netiek publiski pārdotas.
<i>Kooperatinė bendrovė (kooperatyvas)</i>	Kooperatīvs	
<i>Žemės ūkio bendrovė (ŽŪB)</i>	Lauksaimniecības uzņēmums	
<i>Asociacija</i>	Biedrība	Ir biedrību apakškopa, kuras nosaukumā ir vārdi „Vietos veiklos grupē” (Vietējā rīcības grupa). Tās ir vietējās rīcības grupas pēc LEADER programmas parauga. Tās apkalpo pilsētas vai lauku apvidus, un to kopienas.
<i>Tikroji ūkinė bendrija (TŪB)</i>	(Vispārējā) partnerība	
<i>Komanditinė ūkinė bendrija (KŪB)</i>	(Ierobežota) partnerība	
<i>Mažoji bendrija (MB)</i>	(Mazā) partnerība	Mazie uzņēmumi, kas balstās uz dalību
<i>Individuali įmonė (IĮ)</i>	Sole proprietorship	Pieder vienai fiziskai personai.
<i>Valstybės įmonė (VI)</i>	Valsts uzņēmums	
<i>Savivaldybės įmonė (SI)</i>	Pašvaldības uzņēmums	
<i>Viešoji įstaiga (VŠĮ)</i>	Bez-peļņas institūcija	VŠĮ – tiešs tulkojums būtu „sabiedriskas nozīmes iestāde”. Sociālās uzņēmējdarbības modeļi bieži tiek īstenoti, izmantojot šo juridisko formu, jo tā ļauj gūt ienākumus, sniedzot sociālos pakalpojumus, kas agrāk galvenokārt bija publiskā sfēra (valsts vai pašvaldības budžets).
<i>Labdaros ir paramos fondas (fondas)</i>	Bez-peļņas fonds (fonds)	Labdarības fonds
<i>Bendrija</i>	(Mājas īpašnieku) partnerība	Personālsabiedrības, kas apvieno domājamo daļu, dzīvokļu īpašniekus un tamlīdzīgi, lai pārvaldītu to kopējās intereses. Ir ievērojama atšķirība salīdzinājumā ar mazajām partnerībām (MB), kuru mērķis ir komerciāls (ienākumu gūšana un nodarbinātība).
<i>Sodininkų bendrija</i>	(Mājas īpašnieku) partnerība	